

DE VERA
RELIGIONE,

POTISSIMA CAPITA DO-
CTRINÆ CHRISTIANÆ PERSPI-
cucè & breuiter exponentes,

E T

*Orthodoxam confessionem Ecclesiarum Electo-
ralis Palatinatus asserentes,*

In vsum Studioforum S. Theologiæ,

Scripti à

QVIRINO REUTERO D.

HEIDELBERGÆ

E Typographeio Johannis Lancelloti.

CIO IO CII.

47404 d

Alphabetum Theologicum

DE VERA

RELIGIONE

POTISSIMA CAPITA DO
CTRINE CHRISTIANAE PER
CUIUS & PIENTER EXPONENS

ET

Orthodoxam confessionem Ecclesiarum Electarum
et Christianam affectum

In vltimo studio scriptum & Theologia

scriptum

QUIRINO REUTERO D.

HEIDELBERGAE

Et Typographo Johanne Lancelotto

MDCLXXII

APHORISMI

DE

VERA RELIGIONE.

OMNIS VITÆ BONÆ AC BEATÆ via in verâ religione constituta est, quâ vnus Deus colitur, & purgatissimâ pietate cognoscitur: vt sciè loquitur Augustinus librò de verâ religione cap. 1.

2 Hac enim religione, hominis anima se vni Deo, à quo se peccato velut abruperat, reconciliatione religat: Vnde & religio dicta creditur. Illi ergo religantes animas omni superstitione careamus: sicut monet idem Augustinus de quantitate animæ, cap. 36. & de verâ religione, cap. 55.

3 In eandem sententiam eleganter & copiosè differit Lactantius, Institutionum diuinarum libris: in primis lib. 4. cap 28. & lib. 6. c. 1. & 9. Hoc vinculo pietatis, inquit, obstricti Deo, & religati sumus; vnde ipsa religio nomen accepit; non, vt Cicero interpretatus est, à relegendo, &c. sed quòd hominem sibi Deus religauerit, & pietate constrinxerit: quia seruire nos ei, vt Domino, & obsequi vt patri necesse est. Id enim est hominis officium; in eoque solo summa rerum, & omnis beatæ vitæ ratio consistit. In hoc est spes omnis, ac salus hominis: hic est sapientiæ gradus

4 primus. ut sciamus, quis sit nobis verus pater, eumque solum pietate debitâ prosequamur: huic pareamus; huic deuotissimè seruiamus, &c.

4 Sed iure cum eodem Lactantio lib. 2. Instit. cap. 1. miramur, summam illam Dei maiestatem apud homines in tantam venisse obliuionem, vt, quæ sola coli debebat, sola potissimum negligatur. Imò deploramus merito, nostrâ quoque ætate reperiri quosdam Diagoras aduersus, ac pseudopoliticos impios, qui religionem opinentur esse *μορμολύκειον* quoddam, seu callidorum hominum inuentum, vt eo, tanquam freno, plebs coerceretur, ac metu numinis in officio contineatur: cum nulla res efficacius multitudinem regat alioquin impotentem, sæuam, mutabilem, quàm superstitio. Sic olim Curtius lib. 4. Liv. lib. 39. scripserunt.

5 Verum enim verò tales *θεομάχοι* detestandi potius, & fugiendi, quàm argumentis refutandi, aut conuincendi sunt: cum non audeant etiam naturæ, & conscientiæ suæ vim inferre, dum illam *αἰνῶν ἐννοίαν*, siue principium, Esse Deum, eumque colendum, ex animis radicibus extirpare conantur; quod tamen omnibus hominibus & nationibus quantumvis feris & barbaris inseuit & manifestauit Deus: vt docet Apostolus. Rom. i. v. 19. ipsis quoque gentilium sapientibus, ac legum latoribus attestantibus; qui studio religionis nihil magis consentaneum naturæ, conditioni, officio & fini hominis, adeoque necessarium, nihil quodque vtilius; Eiusdem verò religionis neglectu nihil turpius ac perniciosius esse constanter asseruere. Vide Ciceron. de natura deor. & diuinat. lib. 2. & de legib. Valer. Max. lib. 1.

6 Superstitio quidem humanis mentibus eximenda; sed non simul cum eâ veræ religionis semen, amor & cultus euellendus, sed potius magnâ curâ plantandus, fouendus, augendus, ac commendandus est; quo se propterea conditos, ac in hoc mundo collocatos esse singuli meminerint, vt Creatori debitum honorem ac officia præstent, & ab eo diuinum præmium æternæ beatitudinis accipiāt.

7 Nec enim omnis, quæ dicitur, religio, hoc est, quæ uis ratio colendi Deum, vera esse, ac vel Deo placere, vel homini salutem adferre potest.

8 Idè suave illud, sed perniciosum, adeoque in Deum Opt. Max. contumeliosum somnium quorundam in Epicuri scholâ nimium edoctorum, vnumquemque in sua religione, vel potius superstitione Deum colere, idè óque saluum fore, prius explodendum est.

9 Vnus enim est Deus, Pater omnium, vna fides, vna spes, vna via, veritas, & vita, salusque. Ephes. 4. v. 4. 6. Iohan. 14. v. 6. Act. 4. v. 12. Vnus igitur ille Deus colendus vnâ illâ fide, & ad eum contendendum est eadem via, quam monstrauit; à qua qui aberrat, à vita abalienatus est, extraneus à pactis promissionum, sine spe, & sine Deo. Ephes. 4. v. 18. & 2. v. 12 Et sicut omnes homines vnus morbus inuasit, & tenet, ac eadem mors perdit; sic vnum etiam est remedium, quo è morbo illo & morte liberentur, ac in spem vnus hæreditatis cœlestis, & gratiam Dei vitamque restituantur.

10 Si quæras. Quæ sit igitur vna illa vera religio? Respondeo: Eademum est, quæ vero Deo, vero quoque cultu seruit, vel ea, quæ ab vno vero Deo patefacta, ipsum honorat cultu naturæ & voluntati diuinæ conueniente, & ad eiusdem, vt summi boni, *κρίωνίαν* & fruitionem hominem reducit.

11 Contrâ falsæ sunt omnes illæ religiones, quæcunque vel fictitiò numini, vel vero quidem Deo, sed falso, fictitiòque cultu seruiunt: quorum illud *ειδωλαλτρείας*, hoc *ιδωλοθησκείας* crimen est; vtrumq; Deo abominabile.

12 Neque obscurum esse potest, hisce notis veram religionem à falsis omnibus discerni; quæ nota à causa efficiente formali & finali desumptæ sunt.

13 Cum enim Deus, nisi se ipse patefaciat, non cognoscatur, & idem solus sit idoneus testis, index & iudex legitimi sibi que probati cultus, quo ad ipsum, tanquam vltimum finem, & *αὐτοκαθὸν* perueniamus: necesse est illam solam esse veram religionem, quæ Deum habet autorem; quæ præscriptum ei cultum tribuit: quæ denique miserum hominem Deo rursus vnit ac coniungit: in quo beatitudo consistit.

14 Ac primum quidem manifestum est, veram religionem esse *θεοδωλον* siue *θεοπνευστον*, vel *θεοδιδωλον*, hoc est, à Deo datam, inspiratam, & edoctam. Deum enim

nemo vidit unquam: unigenitus ille Filius, qui est in sinu Patris, ipse nobis exposuit. Iohan. 1. v. 18. Nam ille solus immortalitatem habet, lucem habitans inaccessam, quem nemo hominum vidit, neq; videre potest. 1. Timoth. 6. v. 16. Quod Irenæus expressit his verbis: Quia impossibile erat sine Deo discere Deum: per verbum suum docet homines scire Deū. libro 4. contr. hæres. cap. 10. Ideo, cum de rebus Dei sermo est, (ait Hilarius lib. 1. de Trinitate) concedamus cognitionem sui Deo. Idoneus enim sibi testis est, qui, nisi per se, cognitus non est. Et lib. 5. A Deo discendum, quid de Deo sit intelligendum: quia non nisi se autore, cognoscitur. Sic & Ambros. lib. 5. epist. 31. cui magis de Deo, quam de Deo credā? Augustinus idem passim lib. de Ciuit. Dei inculcat: Religionem veram non a terrenā aliquā ciuitate institutam esse, sed inspirari & doceri a vero Deo, qui det vitam æternam omnibus suis cultoribus.

15 Hinc recte cum Lactantio lib. 4. cap. 28 sic inferimus: Nimirum religio veri Dei cultus est; superstitio falsi. Et quidem vnus veri Dei: non etiam aliorum simul Deorum. Nec enim fieri potest, vt, qui hos colit, etiam Deum colat. Quoniam si honos idem tribuitur aliis, ipse omnino non colitur: cuius religio est, illum esse vnum, ac solum Deum credere: dicit idem Lactant. lib. 1. cap. 19.

16 Verus autem & vnus Deus est is, qui se patefecit operibus & verbo per Prophetas & Apostolos tradito, Iehoua Elohim, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Hæ enim tres personæ subsistunt in vna Dei essentiâ proprietatib. distinctæ, sed consubstantiales, & coæternæ.

17 Sic nos docent & credere iubent sacræ scripturæ Matth. 3. v. 16. in baptismo Christi personæ tres apparent, & expressè distincteque nominantur, Pater, Filius, Spiritus Sanctus. Matth. 28. 19. Apostoli discipulos Christi baptizare iubentur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Ioh. 14. v. 16. & 26. dicit Christus: Rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis: Consolator ille Spiritus Sanctus, quæ mittet pater in nomine meo, vos docebit omnia. Ioh. 15. 26. Cum venerit consolator ille, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritus ille veritatis, qui a patre emanat, ille testabitur de me. 1. Ioh. 5. 7. Tres sunt, qui testificantur in cælo, Pater,

Sermo, & Spiritus Sanctus, & hi tres vnum sunt. 2. Cor. 13. 13. Gratia Domini nostri Iesu Christi, & caritas Dei, & communicatio Spiritus Sancti sit cum omnibus vobis. Hic cum appellatione distinctâ trium personarum coniungitur earum inuocatio, tanquam vnius Dei. Rom. 8. v. 11. Si Spiritus eius, qui excitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis, &c. Gal. 4. 6. Quoniam estis filii, misit Deus spiritum filii sui in corda vestra clamantem: abba, pater. Ephes. 2. 18. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu ad patrem. Tit. 3. v. 5. 6. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum. Ex veteri Testamento tum prisci Patres, tum orthodoxi nostri theologi præter alia multa allegant ista. Genes. 1. v. 1. in principio creauit Elohim, & v. 2. Spiritus Domini ferebatur super aquas, & v. 26. Faciamus hominem ad imaginem nostram. Gen. 3. v. 25. Ecce Adam quasi unus ex nobis. Gen. 19. 24. Iehoua pluuit super Sodomam & Gomorham sulphur & ignem à Iehoua de cælo. Gen. 11. 7. Venite igitur, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum. Ies. 6. 8. Quis iturus est nobis? Et cap. 61. 1. Spiritus Domini Iehoua est super me, eo quòd unxerit Iehoua me. & cap. 63. v. 9. 10. nominatim meminit Iehouæ, angeli faciei eius, & Spiritus sancti: Angelus faciei eius seruauit eos, & dolore affecerunt Spiritum sanctitatis eius. Psal. 110. 1. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis prouerb. 8. differitur de æternâ Dei sapientiâ, quæ est Filius Dei. Similia loca colligi possent plura de personarum diuinarum trinitate & distinctione: quæ si cui non omnia videntur argumenta necessaria & clarissima, sicut in Vet. Test. pleraq; mysteria tradita sunt obscurius: tamen ob euentem consensum totius sacræ scripturæ & primitiuæ Ecclesiæ sunt magnificienda. Nam hæc est orthodoxa fides, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in Vnitate veneremur, neque confundentes personas, neq; separantes substantiam: inquit Athanasij Symbolum. Hic ergo DEVS solus colendus est verâ religione.

18. Iam verò ad alteram ~~per~~ religionis proprietatem

nempe formam cultus, quod attinet: apertum est, eam demum legitimam esse, quæ voluntari divinæ sit consentanea. Est enim voluntas DEI omnis iusti, veri, boni regula unica, constans & immutabilis. Ipsius ut Creatoris, & Imperatoris summi ius hoc proprium est, cultum sui rationalibus creaturis præscribere & mandare.

19. Quod ipsum etiã saniores inter gentes animadvertunt. Socrates Deum, quo modo ipse præceperit, sic colendum esse iudicavit, teste Xenophõte in *ἀπομνην. α.* & Aug. I. de consensu Euangel. cap. 18. Sic Cicero dixit: In religionibus suscipiendis caput esse, interpretari, quæ voluntas Deorum immortalium esse videatur. *Orat. pro domo.*

20. Sed nimium audax omnibus seculis fuit hominum genus, tum in numine deligendo, tum in eius veneratione pro suo lubitu constituendâ: quam furiosam audaciam ut reprimeret Deus, certam sui colendi rationem verbo definiuit, quod in sacrarum literarum monumenta propterea referri voluit, suoque populo diligentissimè commendavit.

21. Ab hoc verbo quicumque in ipsâ etiam Ecclesiâ discedunt, licet operosarum & sumtuosarum ceremoniarum, ac aliorum *αὐθαγιῶν*, à semet ipsis excogitatorum, & in speciem præclarorum operum cumulis, seu potius crepundis diuinam maiestatem sibi demereri satagant: incassum tamen laborant, & omnem operam & sumtum perdunt. Frustra enim colunt ne mandatis & doctrinis hominum: ait verus Iehova Ies. 29. 13. Matth. 15. 8.

22. Imò ne quidem verum Deum isti colunt. Nam (vt rectè August. tomo. 4. de consensu Euangel. lib. I. cap. 18.) si qui alio modo eum colere vellent, quàm se colendum esse dixisset, non vtique Deum colerent, sed quod ipsi finxissent.

23. Denique non minus aperta est tertia nota: nempe religionis veræ finem esse tum gloriam Dei, tum hominis salutem & beatitatem.

24. Hoc enim ne quidem ipsi gentilium sapientes ignorarunt, quib. religio dicta est via ad Deum: finis hominis, cuius causâ sint omnia condita: ipse verò propter Deum: item virtutum omnium mater, dux & princeps: eoq; regres-

fus ad beatitudinem. Sic Hermes Trismegistus : Plato in Epinomide & Theæteto. Epictetus. Hierocles. Iamblichus. Proclus. Stoici.

25. Constitutâ veræ religionis definitione, quænam illa sit in tantâ opinionum varietate paucis dispiciamus. Nec enim quenquam lætet, eius possessionem sibi non solos Christianos, sed etiam gentiles, Iudæos, Mahometanos, Pseudochristianos, agmina sanè diversissima, vindicare, acerrimeque de eâ dimicare.

26. Veruntamen homini pio facile fuerit ex modò dictis *περι τῆς πίστεως* de tanto tot sectarum certamine verū iudicium ferre. Nam primò gentilium vanitas est manifestissima: cum veri Dei ignari seruiant ijs, qui naturâ dii non sunt. Gal. 4. 8. Idolis nempe mutis, hominumque vel dæmonum fallacium cōmentitijs deastris: & illorum *πολυθεότης* nihil aliud sit, quàm *ἀθεότης*: olim etiam à piâ vetustate luculentissimè confusa, & confutata.

27. Deinde Iudæorum infidelitas à verâ religione longissimè abest. Dum enim Iesum Christum Filium Dei & Euangelium eius negant, & blasphemant, neque Deum patrem habent, nec vitam, sed ira Dei manet super eos secundum dicta 1. Ioh. 2. v. 23. *Quisquis negat filium, nec patrem habet: Qui agnoscit filium, etiam patrem habet.* Et Ioh. 3. v. 36. *Qui credit in filium, habet vitam æternam. Qui vero non credit filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum:* Vt taceam somnia illorum de Messia scilicet venturo, & regno eius politico: de legali iustificatione, ac ceremoniarum necessitate, & aliis id genus inanissimis figmentis per ipsos Apostolos, quorum eadem est doctrina quæ Prophetarum, testium apud Iudæos authenticorum, ante tot secula subuersis.

28. Similiter Mahometani aberrant à vero Deo, & eius voluntate ac cultu: cum & ipsi sint hostes filii Dei, & nominis Iesu Christi: ac verbo Dei præponant Alcoranū putidissimum, enthusiasmis futilissimis referum, & auræ populari, ac affectibus militarium hominum accommodatum.

29. Sed neque omnes, qui Christianorum nomen proficetur, de vera religione gloriari meritò possunt: cum multi

multifariam à veritate doctrinæ cœlitus patefactæ discedant, & alii alios articulos fidei vel palam negent, vel saltem falsis interpretationibus deprauent, easque corruptelas astruere cōnentur ex ipso Dei verbo, sed malè intellecto & détorto ad Dei contumeliam, & suam perniciem: ut hæretici, qui non agnoscunt Deum Filium, ac Spiritum sanctum; qui vel naturas, earumque unionem, vel officium, ac beneficia Christi Redemptoris quoquomodo impugnant aut labefactant, aut alias impetrandæ salutis rationes quærunt &c.

30. At certissimum est illud Apostolicum axioma: *Quisquis transgreditur, nec permānet in doctrina Christi, Deum non habet. Qui manet in doctrina Christi, hic & Patrem & Filium habet.* 2. Ioh. v. 9.

31. Quid igitur restat, nisi ut sic concludamus? Ergò sola Christiana religio, in qua unus verus Deus verè, & secundum doctrinam Christi, vel verbum ipsius, in scripturis canonicis revelatum, colitur, ac glōrificatur, & homines saluantur, vera est, & esse potest.

32. Talis autem est ea, quam Ecclesiæ nostræ ex Dei verbo reformatæ profitentur, religio; quam verè Christianā, & catholicam dicere possumus, imò affirmamus, & asserimus: tum quia uniuersam doctrinam pietatis ac salutis à Christo annunciatam continet: tum quia Christianis orthodoxis & fidelibus omnibus, vbiuis locorum, & quorumuis temporum, quoad fundamentum, communis est. Vna enim est fides religio nostra.

33. Nam & vnum verum Deum in tribus personis, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum secundum patefactiones agnoscit, & eius ritè, nimirum ex præscripto voluntatis ipsius, colendi, salutisque consequendæ certam rationem docet, vivamque consolationem in vita & morte, ac fiduciam & sensum gratiæ, reconciliationisq; Dei adfert: quod initium est æternæ beatitudinis.

34. Contra reijcit & damnat religio nostra vniuersas hæreses, & errores, qui vel alium Deum à patefacto, vel alium cultum, aut diuersam à mandato diuinitus cultu, vel diuersam à cœlesti Prophetarum & Apostolorum doctrinam fingunt.

35. Et plane consentimus Augustino de vera religione sic iudicanti: *Eam esse non quarendam ab eis, qui eadem sacra suscipiant cum populis: neq; in confusione paganorum, nec in purgamentis hereticorum, nec in linguaore schismaticorum, nec in cecitate Iudæorum; sed apud eos solos, qui Christiani Catholici vel Orithodôxi nominantur, id est, integritatis custodes & recta sectantes*, capite 5. lib. de ver. relig. Huius religionis sectanda caput est historia & prophetia dispensationis temporalis diuina prouidentia pro salute generis humani in æternam vitam reformandi atq; reparandi. cap. 7. & 10. &c. Et cap. ultimo: *Vide infra Theoriam*

36. Hæc itaque religio est vera θεολογία καὶ θεοσίβεια, in sacris scriptoris ab ipso Deo nobis tradita, ideoque etiam in ijs solis quærenda. Hanc Divus Paulus definit ἐπιγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' ἀποσίβειαν id est, agnitionem veritatis, quæ est secundum pietatem. Tit. 1. v. 1. Imò hæc est illa ipsa ἀποσίβεια, cuius γυμνασίαν idem Apostolus nobis commendat. 1. Timoth. 4. v. 8. pietas, inquam, ad omnia utilis, habens promissionem vitæ præsentis & futuræ.

37. Nec enim theologia vel religio in theoria & speculatione, vel nuda scientia, sed in ipsa praxi ac obedientia erga Deum; in caritate ex puro corde, & conscientia bona, & non simulata, sed vera fide in Christum, consistit. 1. Timoth. 1. v. 5. 1. Ioh. 3. v. 13. Hæc est doctrina eius, ut credamus in nomen Filii eius Iesu Christi, & diligamus alii alios, sicut mandauit nobis. Ideò D. Iacobus Apostolus illam ab operibus vel effectibus veræ cognitionis Dei & fidei sic describit cap. 1. v. 27. Religio pura & immaculata apud Deum hæc est, inuisere orphanos & viduas in afflictione ipsorum, & immaculatum seipsum seruare à mundo. Et cap. 3. v. 17. quòd sit sapientia cœlestis, pura, pacifica, moderata, tractabilis, plena misericordiæ & fructuum bonorum, ἀδελφικὴ, ἀνυπόκριτος, id est, absque disceptatione, & sine simulatione. Nam Deus non ἀπροαίτιος sed ποιητὰς verbi sui requirit Rom. 2. 13. Iacob. 1. 22. execratur autem irreligiosos hypocritas, qui μὲν φωνὴν habent pietatis; sed vim eius abnegant. 2. Timoth. 3. v. 5. qui in externis occupati, relinquunt quæ grauiora sunt legis, iudicium, misericordiam

diam & fidem, Matth. 23. v. 23. qui Deum fescire profiterentur, factis autem negant. Tit. 1. v. 16.

38. Præter hæc, quæ dixi, veræ religionis *νῦν παρῶντες*, sunt & alia plura testimonia Christianæ doctrinæ veritatem confirmantia, ex antiquitatis venerandæ monumentis à præceptoribus nostris collecta & reperita, ad fidelium elenchum & redargutionem, fidelium plerophorian & consolationem: quæ libet in gratiam studiosæ iuuentutis *βελτίως & σαφίως* recensere, ac obiter vindicare à cauillis aliquorum, qui eadem ad Papanam superstitionem stabilendam detorquere non erubescunt.

39. Primum argumentum est à perfectione legis. Ea enim religio procul omni dubio vera est, quæ legem Dei integram & puram retinet & docet. Falsa autem, quæ eam vel abijcit, vel mutilat, vel deprauat, aut violat. Atqui nostra Christiana doctrina seruat & tradit integram & incorruptam legis vocem.

40. Contrà Pontificij & mutilarunt legem, eraso extabulis Decalogi sacrosanctis, ipsissimæ diuinæ maiestatis digito exaratis, præcepto de non faciendis nequæ colendis simulacris: quod etiam ex libris omnibus expunctum, & ex animis populi sublatum vellent, ut imagines & statuæ in templis, earumque veneratio in mentibus tutiorem & stabiliorem sedem haberent: & eandem legem variis corruptelis, priscorum Phariseorum more, deprauarunt: cultus diuersos instituendo: multa prohibita permittendo: tū etiam docendo, non quicquid legi Dei repugnat, esse peccatum: concupiscentiam non esse proprie & in sese peccatum; prauos motus & inclinationes absque pleno consensu, iniquitatis damnabilis aut noxæ rationem coram Deo non habere: legem item Dei nobis in hac vita facilem esse, & impleri, modò quantum in nobis est præstiterimus: eaq; obseruatione & operibus salutem ac vitam acquiri: dum item traditiones suas æquant, imò præferunt præceptis legis diuinæ, illarumque violationem grauius & damnabilius peccatum perhibent, quàm horum: Sic abrogant mandatum Dei, ut traditionem hominum seruent: quod Phariseis exprobrat Christus. Marc. 7. v. 9. & 13. *Βοηθῆ ἀβολοῦς τὸ μανδύτῳ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὴν παράδοσιν ὑμῶν σερνεῖτε:*

Irritum

Irritum facientes sermonem Dei traditione vestra, quam tradidistis: Imò de mandatis Dei sapissimè pro lubitu dispensant, ad ex amsdi. Denique libro sit opus, si quæcunque illi decalogo repugnantia dogmata ac facta tucntur, sigillatim percerensere libeat.

41. Alterum argumentum ab Evangelii doctrina peritur. Illa religio vera est, quæ viam ad beatitudinem monstrat talem, quæ Dei iustitiæ conveniat, & solidam consolationem miseris hominibus afferat. At nostra religio Christiana docet eiusmodi rationem salutis, quæ propter Christum nobis contingit, salva Dei iustitia: sicuti constat ex Evangelio: quod idèd Evangelium salutis dicitur: Eph. 1. 13. & in vita ac morte nos consolatur.

42. Contra Pontificij, sicut nec peccati magnitudinem, nec iram Dei, & maledictionem legis satis expendunt: si neque veram salutis viam docent, neque saluam iusticiam Deo relinquunt; ut quem suarum satisfactionum placare conantur. neque conscientijs afflictis consolationem adferunt: cum his continuo scrupulos iniiciant, an sit homo perfecte contritus, confessus, expiatus: num sufficiant opera à se præstita; quid si forte nimium exilia sint, quantum ut coram tribunali Dei consistant: an non alii quoque modi satisfaciendi & expiandi peccata, (quos illi sexcentos comenti sunt) vel in ipso agone, imò etiam à morte sint necessarij: Cum denique singulos etiam credentes de gratia Dei, & vita æterna semper dubitare iubeant; quæ est manifesta carnificina conscientiarum, fons & abyssus desperationis.

43. Tertium argumentum ab antiquitate dicitur. Antiquissimam quondam verissimam. Est autem antiquitas vera ab antiquo die. hoc est, Deo & Christo, qui ante omnes est, & ipsi veritas repetenda. Nam alioqui consuetudo sine veritate, veritas erroris est: ait Cyprianus: Et Tertullianus præclare scripsit: veritati nemo præscribere potest, non spatium temporum, non patrocina præsentium, non privilegium regionum. Ex his enim seic consuetudo initium ab aliqua ignorantia, vel simplicitate sortita, in usum per successione corroboratur, & ita aduersus veritatem vindicatur. Sed Dominus noster Christus veritatem se, non consuetudinem cognominavit. Quodcumque aduersus veritatem

tem sapit, hoc erit hæresis, etiam vetus cōsuetudo. Et Ambrosius: Nova sunt, quæ Christus non docuit. Ac ante hos Ignatius dixit: Mibi antiquitas est Iesus Christus, quem non audire manifestus interitus est.

At nostra religio est illa antiquissima, quæ à Deo primùm perfecta, & verbo scripto comprehensa est: ad quod solum in controuersis prouocamus: quia sermo Dei est veritas, ait Christus Ioh. 17. v. 17. neque magis noua dici potest, quàm ipsa Christi doctrina noua dicta est Marc. 1. v. 27. sed ab imperitis, quibus vetera sunt noua, & noua vetera putantur.

44. At Pontificia religio non est illa prima & antiquissima, à Deo profecta, sed ab hominibus paulatim introducta, & longiusculi temporis vsu & consuetudine confirmata ac stabilita. Quid enim est Papatus (quatenus in controuersiam venit, & ab eo nos seiunximus) nisi farrago traditionum humanarum, & ἰεροδενκτικῶν, vel ex Iudaismo, Gentilismoue mutuatitiarum & cæcozeliâ quadam arreptarum, vel alioquin ex humani cerebri figmentis, bonaq; prope videbatur, intentione, nataram: quarum origines & incrementa possunt ex historijs ostendi. Primatus Papæ, (quem ut credamus, est de necessitate salutis: ut ipse quidem decreto statuit) post Gregorij primi tempora, qui grauissimè in Patriarcham Constantinopolitanum talem *υπεροχὴν* affectanter, tanquam Antichristi præcursores inuectus est: seculo Christianæ æræ septimo demùm à Phoca Imperatore, parricida, per Bonifacium tertium Romanum Pontificem impetratus est: unde calamitas Ecclesiæ potissimùm exitit, & superstitiones cumulate sunt. Ac ut Monachorum agmina numerosa: sic & dogmata pleraque recentia sunt, quia ab illis ante pauca secula conficta, & vi magis quàm rationibus obtenta, ac imperitis ubique obrusa: qualia sunt de invocatione, diuorum, diuinarumq; innumerabilium: de cultu imaginum, & statuarum, ac ad eas peregrinationibus: de transsubstantiatione, quam anno. 1215. in Lateranensi concilio ab Innocentio. 3. stabilitam esse constat; de adoratione & circumgestatione panis illius consecrati, præcipuè in festo corporis Christi, ab Urbano. 4. Papa instituto: de calice laicis adimendo ex concilij Constantiensis, anno. 1415. sanctione: & sex-

centa talia: quæ si quis antiquissima, ideoq; verissima putat, nã ille in turpi vanissimæ opinionis errore versatur.

45. *Quartum argumentum* veritatis fidei nostræ sunt miracula, omnibus creaturis *à seipsum*, id est inimitabilia, in veteri & Novo Testamento descripta; præcipuè Christi & Apostolorum, aliorumque sanctorum *Imperat. 23. 27* in Ecclesia primitiva, quæ certè non nisi divina virtute potuerunt edi; atque à Deo solo edita sunt ad doctrinæ Christi confirmationem: *Hæc nostram etiam doctrinam* adhuc stabilunt, cum ea non sit diversa, sed eadem, quæ Christi & Apostolorum. Voluit enim Deus miracula iam olim cessare, ne homines iis magis quàm verbo crederent: & ne anima semper visibilia quæreret, eorumque consuetudine frigeret et genus humanum, quorum novitate flagrarat. Ideo, qui hodie adhuc prodigia, ut credat, requirit, magnum est ipse prodigium: Augustino teste, lib. 1. Retractat. cap. 13. & lib. 22. de civitate Dei. cap. 8.

46. Quæ verò Papiſtæ miracula jactant, ipsorum causæ plus officiunt, quàm profunt. Nam, quæ doctrinæ mirabilis eger, ea nova est, non verus; quia hæc olim satis confirmata sunt. Deinde non recordantur illi predictionum Christi & Apostolorum, quòd Pseudoprophetæ & Antichristi magna prodigia facturi sint, adeo ut in errorem etiam induci possint electi. Matth. 24. v. 24. 2. Thessal. 2. v. 9. Apoc. 13. v. 12. 13. bestia seducet incolas terræ propter signa. Itaque Augustinus tract. 13. in Ioh. sicut: Contra istos, ut sic loquar, mirabilioris cautum me fecit Dominus, dicens: Novissimis temporibus exurgent Pseudoprophetæ facientes signa, &c. Ecce prædixi vobis. Cautos nos fecit sponſus, quia & miraculis decipi non debemus. Denique sæpius deprehensi sunt istiusmodi miraculorū venditores summi impostores, qui fraudes suas credulis persuaserunt esse miracula. Et si maximè nõ e mentita, vel fictitia essent, tamen ex D. Pauli sententia sunt *neg. & Iud. 2. 2. Thei. 2. v. 9* prodigia, mēdacia, tū formæ tū finis respectu: quia sunt præſtigie, phantasmata: illusiones: quæ videtur ignaris miracula, revera non sunt: & fiunt ad errores, superstitiones & scelera confirmanda; ad exitium hominum ut pereant, qui iis credunt.

Nam

Nam quis nescit, Satanae vi multa mirabilia tam in natura non mutata, quam per magos fieri posse, non minus inter Christianos, quam olim apud Aegyptios, Graecos, Romanos, & reliquos gentiles? Apollonio Tyanæo demones ipsos celsisse, vel potius obsecutos esse, ut illi deitatis & eius præstigii verorum miraculorum opinionem conciliarent, & Christi gloriam obfuscarent, notum est ex historiis etiam Ecclesiasticis. Similia in Papatu accidisse non dubitamus. Noster officij est, non ad illusiones Satanae, sed ad firmum sermonem propheticum & Apostolicum attendere. 2. Petr. 1. v. 19. Opponimus igitur Pontificis Augustini verba in libro de unitate Ecclesiae cap. 16. Ecclesiam suam demonstrent non in signis & prodigijs fallacibus; sed in omnibus canonicis sanctorum librorum autoritatibus. Remoueantur ista vel fumenta mendacium hominum, vel portenta fallacium spirituum. Aut enim non sunt verae dicuntur: aut si hæreticorum aliqua mira facta sunt, magis cavere debemus.

47. Quæcumque *oracles* veræ religionis suppeditant oracula de rebus futuris post longum temporis intervallum, iisque maximi momenti, ad Dei gloriam & Ecclesiae salutem pertinentibus: Quæ nulla humana sapientia prævideri vel pervestigari, nedum prædici, sed à Deo tantum proficisci & patetari potuere: quibus euentus quoque responderunt exactissime; sicuti testantur utriusq; Testamenti libri, tum & aliæ historiae, ac ipsa experientia. Unde necessario colligimus, Deum esse doctrinæ istius autorem, in qua tam illustria & veracissima vaticinia extant.

48. Quid novi patroni Papatus hic adferunt pro sua causa? Efferunt & illi magnifice, visiones sanè stupedas, ac propheticum nescio quale lumē, aut prædictiones sanctorum suorum, Benedicti puta, Francisci & Dominici; adde Ignatii Loiola. Sed num isthæc oracula sunt diuinis Prophetarum comparanda? Apage blasphemiam. Ethnicorum oraculis similia, vel lymphaticorum enthusiasmos iure dicas; imò somnia monachorum ecstatorum, otiosorum, fanaticorum, quorum mentibus insinuare semet ac imponere Satanæ callidissime norat. At teste Daniele cap. 9. v. 24. dudum obsignata est propheta; nec post Apostolorum tem-

pora

pora reuelationes alia nouæ sunt expectandæ, vsq; ad reuelationem gloria in filiis Dei: de qua Rom. 8. v. 18. 19.

49 Sextum testimonium petitum est à consensu partium doctrinæ Christianæ, quæ singulæ omnes inter se valde concordant, ad eò vt eiusmodi symphoniam alia religio nulla monstrare possit: cum verum sibi semper cõsonet: falsum autem & à vero, & à seipso dissonet.

50 Quod de simili Papanorum dogmatum concordantia garrunt aliqui, quàm vero consentaneum sit, vel hinc æstimatur. Fatentur illi, Deum vnum esse colendum & adorandum: attamen inuocant & colunt angelos, & homines defunctos. Fatentur, Deum esse iustum peccatorum vindicem: attamen operibus sæpissimè non bonis, sibi iustitiam promereri, Deum obligare, pœnas committas effugere, conantur. Aiunt, se Deum misericordem, bonum, & fontem ac datorem omnis boni agnoscere: tamen homini vires arbitrij liberi tam eximias attribuunt, vt ipsemet gratiam Dei, fidem & vitam acquirere possit. Fatentur Christum esse mediatorem: interim sanctis idem officium assignant. Fatentur sanguine & merito Christi nos iustificari: nihilominus alios plures & diuersos modos iustificandi fingunt. Fatentur Christum esse verum hominem, eiusque corpus verè humanum, quantum, locale, circumscriptum, iam in cœlis agere: interim idem corpus simul in omnibus (vt loquuntur) hostijs sacramenti, locis infinitis, sed sine loco, quantitate, dimensione, presentissimum ac inuisibile & incorporeum statuunt. Id genus plurima sunt, in quibus similiter vna manu porrigunt, quod altera protinus eripiunt. In procliui quoq; foret, ipsorum famosissimorum doctorum dissensiones de rebus grauib; & articulis fidei demonstrare, si dogmatum proluxa discussio nobis hic esset proposita.

51 Septimum à confessione hostium, qui non rarò doctrinæ sacræ veritatem suo calculo comprobauerunt, ac ex ea mutuati sunt, si quid boni & veri habent.

52 Hac quoq; nota Pontificij Thraones se venditant, sed ridiculè. Cedo confessionem aduersariorum Papatu! Aliquos allegant, qui grauiter in corruptos vulgi mores pro concionibus inuecti sint. Quasi verò si qui Rhetorum more

κατὰ ὑπερηφανίαν, forte simplicitatem antiquam & zelum errantem maiorum, impietati vel profanitati securorum & dissolutorum hominum anteposuerunt, ij superstitiones Papæ continuo probarint & commendarint.

53. Octauum ab odio Satanae, mundi in maligno positi, & pessimorum quorumque, quibus ea maxime displicent, quæ Deo sunt pretiosa & perplacent. Quantus autem sit impiæ multitudinis à Satana captæ & actæ ad ipsius voluntatem impetus, furor, rabies in fidem siue doctrinam nostram, in homines innocentes, imò benè meritos, in Christi fideles, palam est. Tanto igitur ista religio melior, quanto malis infanorum cupiditatibus minus arridet aut seruit. Ita Christus suos consolatur, Ioh. 15. 19. Si ex mundo fuissetis, mundus quod suum est, amaret.

54. Contra Papatus quàm exosus sit mundo, tot dira & immania bella, tot stratagemata & consilia pro eo fulciendo suscepta testantur abunde: sed & ipsi Iesuitæ fatentur, qui felicitatem temporalem, gloriam & splendorem mundi, multitudinem sequacium, & amplitudinē visibilis suæ monarchiæ notas infallibiles ecclesiæ Catholiciæ constituunt. Ipsi deniq; Papæ nonne mundi dominos se nuncuparunt? licet istud epitheton D. Paulus attribuat diabolis. Ephes. 6. v. 12. nonne monarchas orbis & potentissimos quosq; principes amicitiam sedis Romanæ supplices, præmissis osculo pedum, ambire, & magno redimere cogunt? secus facientes anathematis fulmine percutiunt, diris infernalibus deuouent, & de throno deiciunt? alios sibi morigeros surrogant?

55. Nonnum argumentum ducitur à conseruatione & defensione veræ religionis, Ecclesiæ, ac scripturæ sacræ, contra multiplicem vim, fraudes & rethnas hostium, numero & robore longissimè antecellentium pusillo Christi gregi per unque inermi, qui tamen inter varias imperiorum mundi ruinas & mutationes semper constitit, nec vnquam expugnari vel deleri potuit à quibuscunque coniuratis. Hoc velle diuino beneficio, vel potius miraculo, nostræ Ecclesiæ gloriari, seque solari hac ætate merito possunt, imò debent.

56. Quis verò de eo Romanenses gloriari æquo animo ferat?

ferat? cum non diuino sed humano praesidio freti tanto perire
 lasciuant, & ferociant? Cum id seipse per egerint, vt dogmata
 sua gladio non Verbi, sed ferri, nec oris, sed ore gladij uide-
 rentur, & seculari brachio contradicentes retunderentur: cum
 ijs religio sit ab vilo dolo malo nefarione scelere desistere, ubi
 bique temperare, potius quam aduersi quid patientiam quaerant
 denique suam synagogam otio luxuque diffluentem, antea
 hac securam & tutam fuisse gloriantur, & isto demum pecun-
 lo dignitatem & quietem suam a nouatoribus hostibus tur-
 berturbari queruntur.

57 Decimum a poenis hostium Ecclesiae uereque religio-
 nis: ut exitio Iudaicae gentis, tyrannorum uero persecutorum im-
 puta Neronis Domitiani Decijs Diocletianis Juliano, &
 similibus etiam aetate nostra: in quibus ista sua documenta
 Deus statuit.

58 Hoc ut eleuent Papae gnathones, declamitant de ca-
 lamitatibus eorum, quia Romana sede descenderint: quam
 uere, prudentes percipiunt. Quasi uero non intus dolent
 de prosperis successibus haereticorum, quos uocant: aut im-
 munes illi sint a cladibus & poenis per humanum genus pu-
 blice grassantibus: ob idololatriam & alia peccata, quibus
 iram Dei prouocant. De morte doctorum aliquot nostrati-
 um infelici ac tragica fabulas putidissimas & uanissimorum
 hominum nugas millies refutatas haud reponerent, nisi
 fronte carerent. Cogitent, aedibus in proprijs qui miserè per-
 ierint. Nominare nil attinet. Inhumanum est & illiberale,
 homini casum humanum aut infortunium exprobrare. Cui-
 us accidere potest, quod cuiquam potest. Sed impij sero ni-
 mis suam stultitiam deploraturi leguntur, quum uide-
 bunt inter filios Dei stare eos, quorum illi vitam aesti-
 mabant furorem, & finem ignominiosum, Sapientiae capite
 5. V. 4. 5.

59 Undecimum testimonium ueritatis fidei nostrae est
 constantia confessorum & martyrum in exquisitissimis sup-
 plicijs, ac cruciatibus saeuissimis, quos illi nisi diuina para-
 cleti uirtute fulti sustinere non potuissent. Ipsorum autem
 sanguis fuit semen Ecclesiae, tanto laetius succrescentis, tanto
 latius diffusa: sicut oculis nostris quotidie cernimus in fini-
 timis prouincijs.

60 Qui verò Pontificijs hoc seculo martyres facti? nimirum ij fere, qui vel in bellis ciuilibus, quorum tubę fuerē, sunt interempti: (vt est dubia Martis alea) vel ob læsę maiestatis aut perduellionis crimen, ob necem regibus intentatam, & nefarias manus principibus illatas, ob coniurationes in Rempublicam, ac magistratus à Deo ordinatos, accusati legitimo iudicio, auditi, conuicti, condemnati, iusto deniq; supplicio affecti sunt. Hos illi martyrum, atq; diuorum catalogo propter tam præclara *uoluptates*, & Ecclesię suę bene nauatam operam ascripserunt.

61 Duodecimum est à sanctitate & virtutibus eorum, qui verè Christianam religionem colunt, qui non videri sed esse volunt boni, iusti, Deo conformes; qui cuncta vitę instituta referunt ad Dei gloriam & salutem proximi: & licet perfectionem nondum assequuti, tamen ad eum scopum feruntur & collimant, exemplo Pauli Philipp. 3, v. 17.

62 Quales sanctos in theatrum Pontificij producant, apertum est. De plurimis illud Augustini forte valeat: Mubtorum, vt sanctorum, corpora honorantur in terra, quorum animę torquentur in gehenna. Certè de Roma, si DIS placeat, sancta, sic cecinit ante seculum, moribus opinor integrioribus quàm nunc, Italus poëta, & quidem monachus, sedi Romanę d̄uotus:

Viuere qui sanctè cupit is discedite Roma,

Omnia cum liceant, non licet esse pio.

Et: Ipudor in villas, nam Roma est tota lupanar.

Quanta igitur sanctitate Patres Romanenses radiant, qui sanctitatem sedis Papanę admodum exosculantur, iudicent quibus ea visa perspecta & explorata est.

63 Tredecimum signum numeramus candorem plurimum & diuersissimorum amanuensium Spiritus sancti, Prophetarum inquam & Apostolorum, qui doctrinam sacram in scripta retulerunt, neque vitia sua, suorumque dissimularunt. Ad eò nihil gratiæ, nil odio, nil affectibus dedisse comperiuntur: vt ipsorum fides in dubium minimè venire possit.

64 Quàm ingenuè & candidè pseudocatholici suos nãvos, errores aut vitia fateantur, sicuti iactitant: exemplo sit illud axioma, quo stat res Romana: Ecclesiã, quin & Papanã,

pa, nunquam errat, erravit, errare potuit. Ac licet innumeri iique crassi mi errores Papatus detecti sint (de quibus illud Irenæi liceat vsurpare, eorum reuelationem esse sufficientem refutationem) Acheronta tamen illi mouere malunt, quàm erratum vllum confiteri, nedum emendare.

65 Vltimum argumentū pro veritate fidei nostræ ducitur à testimonio Spiritus S. qui credentium corda certa reddit, ac confirmat, Scripturas Sacras esse θεοπνευστας, à se inspiratas, secundum quas Deus verè colatur ad salutem: ac earum auditiōe, lectiōe, meditatione fidem excitat, quatum ipsi verbo Dei plenissimè assentiantur, tum eius promissiones sibi certissimè applicent: quam fiduciam sequitur lætitiā ac quiescens in Deo, tanquam propitiō patre, cuius gratiam & pacem intus sentiunt, ac consolationem viuificam reipsa percipiunt. Rom. 8. v. 13. Accepistis spiritum adoptionis, qui dat testimoniū spiritui nostro, quòd simus filij Dei. 2 Cor. 1. 22. dedit arrhabonem Spiritus in cordibus nostris. 1. Thess. 1. 5. Euangelium nostrū fuit erga vos non locutione duntaxat, sed etiam virtute, cum in Spiritu Sancto, tum in certa persuasiōe multa. 1. Joh. 5. 10. qui credit in Filium Dei, habet testimonium in seipso.

66 Qui talē Spiritus S. testificationem cauillari, & opinionem dubiam ac fanaticam persuasiōem appellare audeat, is se Spiritu S. fide, pietate vacuum, ac Christiani nomine, eoquē & longiori refutatiōe indignum ostendit.

67 Nos verò cum superioribus argumentis, tum in primis hoc postremo certitudinem doctrinæ Ecclesiarum nostrarum, monumentis sacrarum literarum comprehensæ, solidè demonstramus, & euincimus: atque fidem & assensionem in nobis contra ignita tela diaboli, contra dubitationes Academicorum, contra furores impiorum meritò rectèque confirmamus.

68 Cùm igitur satis liqueat, religionem veram, sinceram, certam & tutam non aliunde nisi ex verbo Dei, vel sacris scripturis hauriendam & petendam esse: de his scripturis ἀξιωματικῶς paucis exponamus, oportet.

DE SACRA SCRIPTURA.

I.

Sacrae scripturae nomine intelligimus libros Canonicos Veteris & Noui Testamenti, siue scripta Prophetarum & Apostolorum, in quib. Deus se, & voluntatem suam, quis sit, & qualis, in primis erga nos, & quid à nobis requirat, quomodo coli, & nos beare velit, gratiosè reuelauit.

2. Canonici uero libri dicuntur, quos constat esse *ἱερογράφους*, id est, Spiritus diuini afflatu à Prophetis in Veteri Testamento, & ab Euangelistis & Apostolis in Novo Testamento, tanquam amanuensibus, siue notariis scriptos, id eoque authenticos, & in Ecclesia receptos pro canone seu normâ doctrinarum ac controuersiarum de religione; ex quibus solis, tanquam *ἀξιωματικοί*, & *ἀποστολικοί*, dogmata fidei constituenda & probanda sunt.

3. Et veteris quidem Testamenti Canonicos libros tribus nominibus, nempe legis Mosis, Prophetarum, & Psalmorum, ipse Christus designauit. Luc. 24. 44. Oportere impleri omnia, quae scripta sunt in lege Mosis, & Prophetis & Psalmis de me. Quam distinctionem Veteris Testamenti merito sequimur; uisitatam etiam olim antiquissimis Hebraeis, & post ab Hieronymo in prologo Galeato repetitam: ut primū locum teneat Mosis Pentateuchus: alterum, Prophetarum libri, quorum alij anteriores dicuntur, ut Iosuae, Iudicum cum Ruth: Samuelis & Regum: alij posteriores, ii que uel maiores, ut Iesaias, Ieremias, Ezechiel: uel minores, ut reliqui duodecim. Tertium, Psalmi, quo nomine Christus Synecdochicè comprehendit ea, quae dicuntur hagiographa: ut Iob, Dauidis Psalterium, Prouerbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum: Daniel, Paralipomena, Esdras, Nehemias, Esther: quibus & Ruth & lamentationes Ieremiae quidam annumerant. Alij tamen Vetus Testamentum in libros legales, poeticos, & Propheticos distribuunt. De noui foederis authenticis libris hodie nulla amplius est controuersia.

4. Ab istis autem merito segregamus unâ cum Orthodoxa uetustate reliquos volumini Bibliorum Veteris Instrumenti adiunctos libros; ut Iudith, Tobiae, Baruch, Esdræ
tertium

tertium & quartum, Macchabæorum duos, additamenta Danielis & Esther, Sapienciam Salomonis & Siracidem; tanquam Apocryphos, & minoris authoritatis, qui ad fidei dogmata confirmanda non valent.

5 Ergo minimè probanda vel ferenda est illa Pontificia miscella ac confusio librorum apocryphorum cum Canonicis, sancita concilij Tridentini decreto, Sessione 4. vbi Bibliorum editionis vulgatæ libris vniuersis parem & Canonicam authoritatem assignant, & anathema dicunt contradicentibus.

6 At iniqui isti Censores hoc fulmine non tam nos feriunt, quàm antiquissimos tum Hebræos, tum Christianos Doctores, & eos ipsos Patres, ad quos alioqui pronocare solent. Nam illi Christianorum bibliothecarij (sic Hebræos appellauit Augustinus) Apocryphos libros, vtpote non Hebræâ sed Græcâ linguâ scriptos, ceu fragmenta humana, nūquam in sacrarium Ecclesiæ vel Canona admiserunt: teste Iosepho lib. 1. contra Appionem, citante Eusebio lib. 3. Hist. Eccl. cap. 10. Ab Artaxerxis tempore (ait Ioseph) scripta ad nostram ætatem, parem cum prophetis fidem non habent: quia ab eo tempore non continua & explorata fuit Prophetarum successio. Hi verò, Christianos Patres dico, contra Pontificios nobiscum sentiunt: Concilium Laodicenum sub annum Christi 300. celebratum, cap. 59. prohibet in Ecclesiis legere libros non Canonicos: Canonicos autem recitat eosdē, quos nos: omisis planè cæteris, quos apocryphos dicimus. Constat etiam ex Euseb. lib. 4. Hist. Eccl. 26. & l. 6. c. 18. pro nobis stare veterem illum Melitonem Sardanensem, Origenem, & alios. Item Cyprian. siue Rufin. in expos. symb. Athanas. in Synopsi. Hilar. in præfat. Psalm. Nazianzen. in carminibus. Epiphan. hæref. 8 & 76. Cyrill. Ierosol. Catech. 4. Hieron. in prol. galeato. ad Chromat. Heliod. Paulin. præf. in Paralip. ait: Apocrypha scripta nescit Ecclesia: ad Hebræos est reuertendum. Quæ non habentur apud illos, procul abiicienda sunt in Esdr. & Præf. in Prov. Sal. Inter Canonicas scripturas non recipit Ecclesia Iudith, Tobiam, Macchabæos, Sapienciam Salomonis, Sirach: Legat ea ad ædificationem plebis, non ad authoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.

Augustin. lib. 15 de Ciuit. Dei. c. 23. In Apocryphis, inquit, etsi inuenitur aliqua veritas, tamen propter multa falsa nulla est canonica autoritas. Vide & Gregor. M. in Iob. lib. 19. c. 17. Damasc. l. 4. c. 18. Isid. de off. Raban. Maur. de insti. Cleri. cap. 54. Lyran. prolog. in Apocr. Cajetanus in fine comment. libr. historicorum Vet. Testamenti sic statuit: Ad Hieronymi limam reducenda sunt tam verba conciliorum quam doctorum: qui sentit libros istoꝝ, Iudith, Tobiaꝝ, Sapientiaꝝ, Ecclesiastici, & similes, non esse Canonicos, id est, regulares ad firmanda ea, quæ sunt fidei.

7 Sacram itaque scripturam *ἐν διαθήκαις*, testamentarijs siue canonicis illis libris contentam, asserimus esse basin veræ religionis, principium Theologiaꝝ, normam veritatis, mensuram fidei, regulam credendorum & faciendorū, magistrā recte sapiendi & bene viuendi: ac eā pollere autoritate, perfectione & perspicuitate, vt nec humanis suffragijs, nec *ἀγοραῶν* traditionum assumentis, nec aliunde illato lumine ad necessaria doctrinaꝝ intelligentiam egeat.

8 Facessant igitur, quicumque sacram scripturam ornamentis his spoliant, qui eam ab Ecclesiā suam autoritatem mutuari: qui mancā, imperfectā, insufficientem: qui dubiam, ambiguam, obscurā: qui regulam Lesbiam, plumbeāque, ceruicem nasum, materiam litis esse, blasphemio ore vociferantur. Bellar. libro 3. de verbo Dei capite 1. libro 4. cap. 3. & 4. Pighius: Melchior Canus loc. Theol. lib. 2. c. 7.

9 Primum enim, quid aliud dicunt ij, qui scripturas ab Ecclesiā autoritatem habere clamant, nisi hominum testimonium maius & fide dignius esse, quā ipsius Dei? At Christus ait: Ego non accipio testimonium ab homine, Ioh. 5. v. 34. & Paulus: Oratio mea & prædicatio non erat in persuasorijs humanæ sapientiaꝝ verbis, sed in demonstratione spiritualis potentiaꝝ, ne fides vestra consistat in sapientia hominum, sed in potentia Dei. 1. Cor. 2. v. 4. 5. Et si Angelus de cælo abud Euangelium annunciet, anathema sit. Gal. 1. v. 8. Et Ephes. 2. v. 20. Ecclesia est ædificata super fundamentum Prophetarum & Apostolorum. Ergo vim & autoritatem accipit à scriptura, non dat scripturæ. Denique, scriptura est epistola Dei missa ad genus humanum, ut veteres eam vocarunt:

carunt: Cuius dignitas pendet ab illo principio, Dominus dixit: non homo, qui mendax & instabilis esse solet; non hominum Synagoga, quæ labi & falli potest.

10 Deinde, qua fronte negant scripturam esse perēctam, & necessaria ad salutem plenè continere? Cum Deus apertè vetet ei quicquam vel adiciere, vel demere, Deut. 4. v. 2. Prouerb. 30. v. 6. Apocal. 22. v. 18. 19. Cum Christus dicat, se omnia nobis nota fecisse. Ioh. 15. v. 15. & hæc scripta sunt, vt credamus & credentes vitam habeamus. Iohan. 20. v. 31. Cum etiam Apostolus affirmet, se nil eorum quæ conducerent, subterfugisse, sed annunciaſſe omne consiliū Dei. Act. 20. v. 27. & scripturas posse instruere ad salutem, vt perfectus sit homo Dei. 2. Tim. 3. v. 15. 16. 17.

11 Præterea, qua conscientia possunt tantæ obscuritatis, ambiguitatis, & flexiloquentiæ scripturam totam accusare, quam prophetæ & Apostoli lumen splendidum vocāt, & lucernam pedum nostrorum, lucentem in caligine, illuminantem oculos. Psal. 19. v. 9. & 119. v. 105. & 2. Per. 1. v. 19.

12 Denique & illud Antichristianum est, quod iudem sanctam scripturam vetant in linguas vernaculas transferri, translataſve, à laicis, quos vocant, haberi, aut legi, tanquam perniciosas.

13 Cùm enim Dominus præcipiat: scrutemini scripturas, Ioh. 5. v. 39. Sermo Christi habitet in vobis copiosè: Col. 3. v. 16. Ne recedat volumē legis ab ore tuo, sed mediteris die ac nocte. Ios. 1. v. 8. Cauete à pseudoprophetis. Matth. 7. v. 15. Probate spiritus num ex Deo sint. 1. Ioh. 4. v. 1. Quid ni potius exstimulentur singuli, vt exēplo τῶν ἀδελφῶν Θεσσαλονικῶν Thesaloniciæ, de quibus Act. 17. v. 11. scrutentur scripturas, & explorent, an doctorum, in primis eorum, qui alienæ fidei dominantur, dicta, scripta, vel catechismi vulgo obtrusi, sacro Dei verbo consentiant, an dissentiant? Verè nāque licet nobis illud Chrysoft. Homil. 9. in e. 3. Coloss. hodie dicere: Hæc omnium malorum causā est, quòd scripturæ ignorantur.

14 Iam verò sacris scripturis consentaneam esse doctrinam religionis nostræ, perspicuè breuiterque expositam in catechesi Ecclesiæ Electoralis Palatinatus, à plurimis reformatis Ecclesijs alijs, in & extra Germaniam approbatā & receptā, quam verè dicere possumus hypotyposin sanorum

sermonum, & epitomen sacrarum literarum per omnes articulos sigillatim ostendere possemus: sed κεφαλαίων ὧν summa fastigia persequemur, ea potissimum attingentes, quæ nonnulli hodie carpunt, & traducunt: sed immeritò.

15 Vt S. scriptura duabus partib. constat, Lege & Evangelio: quarum illa de charitate in Deum & proximum, hæc de fide in Christū agit: sic religio Christiana reuocari potest ad duo capita: ad resipiscenciam & fidem: quibus summam concionum Christi contineri, patet ex Marc. 1. 15. vbi Dn. Iesus ministerium sic exorsus dicitur: Resipiscite & credite Evangelio: *Et Luc. 24. v. 47.* ait: oportet prædicari in nomine Christi resipiscenciam ac remissionem peccatorū apud omnes gentes, *Et Act. 26. v. 18.* dicit Paulo: Mitto te vt aperiās oculos eorum, vt se conuertant à tenebris ad lucem, & à potestate satanæ ad Deum, vt remissionem peccatorum & sortem inter sanctificatos accipiant per fidem, quæ est in me.

16 Verùm quia legis officium etiam apud renatos potissimùm duplex est: ostendere peccatum, & dirigere gressus vitæ nostræ: Resipiscencia itidem tum auersionem à tenebris, à peccato, à potestate satanæ, tum conuersionem ad lucem, iustitiam, & Deum complectitur: concinnâ & saluberrimâ methodo catechesis nostra, postquam consolationem hominis Christiani proposuit, tria ista inculcat: primùm agnitionem miseræ, in qua omnes hæremus: deinde liberationem ex ea per Christum: deniq; fidei obedientiam, & fructus, vel debitam gratitudinem.

17 Ac primò quidem consolationem solidam piis mētibus meritò suggerit, & monstrat: quia hic religionis & scripturæ sacræ scopus & finis est: vt docet Apostolus. Rom. 15. v. 4. Ipsa quoque Theologia, veriùs, quàm humana philosophia, dicitur & est animi medicina, morborum ac tentationum (spiritualium antidoton, & leuamen dolorum ac calamitatum, quibus in hac vita variè affligimur.

18 Consolatio viua & vera Christianorum est agnitio, fiducia, & sensus, siue apprehensio gratiæ & reconciliationis Dei Patris, per & propter Filium eius Redemptorē nostrū. Hoc est illud bonum, cuius intuitus & consideratio mitigat animi faucij perturbationes, recreat afflictas cōscientias,

lenit

lenit tristitiam, adeoque tollit: lætitiæque stabili, perfectoque gaudio perfundit. Quantum enim istud, & quam dulce solatium, scire, se Dei esse? se filium adoptatum & hæredem? se à cœlesti Patre protegî, & gubernari? se denique illi similem, & diuinæ naturæ consortem, plenam salutem, vitam, & gloriam æternam possessurum?

19 Consolationis huius basis, vel fundamentum est satisfactio Christi, qua nos homines miseros, natura filios iræ Deo reconciliauit. Partes autem sunt hæ: primùm, liberatio nostri à malis & miseriis peccati & mortis: ac restitutio iustitiæ ac vitæ. Altera, conseruatio & defensio nostri in plurimis ærumnis huius vitæ; & ipsarum calamitatum ad salutem nostram directio & conversio. Denique certitudo salutis & vitæ æternæ, testimonio Spiritus sancti interno, vt qui est arrhabo hæreditatis nostræ, tum externis effectis veræ fidei & respiscentiæ confirmata.

20 Ad hunc finem obtinendum illa tria media requiri, & primò notitiã mali humano generi incumbentis, tum boni nos à malo liberantis, denique officij nostri; vel quod idem est, Humilitatem coram Deo, Fidem in Christum, ac caritatem Dei & Proximi, summo opere necessariam esse, nemo negabit, nisi qui vim, & naturam consolationis ignorat.

21. Itaq; qui Methodum hæc Catechismi nostri caullantur, suam potius *αἰτιασθῆναι τὸν νότον* produunt: cum eadem methodo D. N. IESVS CHRISTVS, prophetæ, Ioan. Baptista, Apostoli, Paulus inprimis, tum alibi passim tum in Epist. ad Romanos frequenter vtantur, initiò peccati odium seu poenitentiam, & humilitatem; inde fidem in Christum; denique fructus fidei, & bona opera seriò flagitantes.

22. Talem ordinem postulat etiam necessitas, ac conditio nostra. Sicut enim pathologicè præcedit therapeuticen in Medicinâ: & de morbo primùm, post de remedio, deniq; diætã salubri disquisitiò instituitur: sic in animi medicinâ. Theologiã, ducendi primùm ægri homines sunt in notitiã peccati, & humiliandi (nam ad humiles & contritos spiritum, & ad verbum suum trepidantes respicit Deus Ies. 66. 2) post ad Medicum Christum adducendi, vt sanentur: deniq; ad vitam Euangelio dignam incitandi: secundum illud
Christi

Christi, Ioan. 5. 14. Ecce (tu æger) sanus factus es; ne pecca amplius, vt ne quid deterius tibi contingat. Sic de Metho- do, iam de singulis capitibus.

PARS PRIMA.

DE VERA HUMILITATE, PECCATO, ET LIBERO ARBITRIO.

I.

AD veram humilitatem coram Deo, quæ Chrysostomo fundamentum nostræ Philosophiæ, & Augustino primas, secundas, tertias, in religione Christiana tenere dicitur, nos impellit infelix nostra conditio, & innatæ nobis indignitatis & miseriæ sensus. Chrysostom. homil. de perfect. Euang. August. epist. 56.

2 Miseria nostra tum in peccato, tum in pœna peccati spectatur. Incidit enim homo in duplex malum, culpæ & pœnæ: quorū prius est grauius, & causa posterioris. Vtrumque nisi consideremus, Christi gratiam dignè nunquā æstimabimus, neq; consequemur.

3 Peccatum rectissimè definimus cum Apostolo, 1. Ioh. 3. v. 4. est *ἀνομία*, hoc est, illegalitas; iniquitas: discrepantia à lege: priuatio iustitiæ: siue quicquid aduersatur legi Dei. Plenius autem sic describimus: Peccatū est defectus, vel inclinatio, vel actio, pugnans cum lege Dei, & commerens æternas pœnas.

4 Defectus nomine intelligitur absentia boni, siue rectitudinis ac cōformitatis qualitarum & actionum cum lege & voluntate diuina: Inclinatio denotat præsentiam mali, vitiosamque concupiscentiam; vnde male *ἐπιπροσέτιον* & operationes promanant.

5 Peccatum varijs modis distinguitur. Aliud enim est cordis, aliud oris, aliud operis. Sic Augustinus in ea descriptione, quæ citatur à Lombardo, Sent. 1. 2, dist. 35, Peccatum est vel dictum, vel factum, vel cogitatum, aut concupitum, contra legem Dei.

6 Aliud etiam est contra conscientiam, quod sciens volens

lens committit: & est malitiæ: aliud non tale, sed ignorantia, vel infirmitatis: quando quis non ex proæresi, vel deliberata voluntate, sed ex impetu & affectu præcipiti delinquit.

7 Aliud est regnans peccatum, cui homo seruit, non resistit, de quo Christus Ioh. 8. 34. Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et Apostolus Rom. 6. v. 12. sic ab eo dehortatur: Ne regnet peccatum in mortali vestro corpore, ut obediat peccato in cupiditatibus eius. Aliud non regnans: quale est in solis renatis, qui gratiâ Spiritus sancti donati, naturæ prauitati non indulgent, sed repugnant. Hinc intelligitur dictum 1. Ioh. 3. v. 6. quisquis in Deo manet, non peccat: quisquis peccat, non vidit eum, neq; nouit eum: & ver. 8. 9. qui committit peccatum, ex diabolo est. Quisquis natus est ex Deo, peccatum non committit, quoniam semen ipsius in eo manet: nec potest peccare, sed quod ex Deo natus est.

8 Peruulgata quoq; est distinctio peccati in mortale & veniale. Mortale dicunt, quod naturâ suâ mortem æternam meretur. Veniale, quod leuius sit, quàm ut condemnetur, veniâque dignum. Sed ea sic admitti nequit. Quia in æstimationis peccatis non Lesbia hominum, sed diuina regula adhibenda est: At omnis transgressio legis est offensio summi boni, Dei infiniti & sanctissimi, eoque promeretur iram eius & maledictionem, ex legis interminatione. Deinde Christus expressè contrarium affirmat Matth. 23. v. 19. Quisquis igitur soluerit vnum ex mandatis his minimis, & ita docuerit (scilicet non esse tanti momenti) minimus vocabitur in regno cælorum. Et Apost. Rom. 6. Stipendium peccati mors. Iacob. 2. 10. quicumque offendit in vno, factus est omnium reus. Denique scriptura speciem aliam vocat peccatum ad mortem 1. Iohan. 5. 16. Itaq; sic potius diuidamus:

9 Aliud peccatum est mortale & irremissibile simpliciter. Aliud veniale seu remissibile. Hoc quidem est id, de quo poenitentia agitur: quod non imputatur, neq; condemnatur idq; ex gratia: Dei condonantis illud verò dicitur blasphemia in Spiritum S. quæ est *avrovela* omnium horribilissima, qua reprobi veritatem Dei cognitam, ex odio & destinata malitiâ, penitus abnegant, reijciunt, oppugnant, & furiosè persequuntur: ideoq; iusto Dei iudicio in impoentiam

finaletem

finalem ruunt, & æternum pereunt. Dicitur autem peccatum in Spiritu S. quia Spiritus S. immediatè docentis veritatem, & animos illuminatis gratiam sceleratè conculcat; & à Spiritu immundo Satana, patre mendacij peculiariter afflatur & inspiratur.

10 Aliud item peccatum per se tale est: aliud per accidens fit peccatum. Per se est, quicquid prohibet Deus: Per accidens peccatum est opus à Deo quidem præceptum, sed quod deprauatur ab agente: vt si fiat à non renato, personaque non reconciliata Deo, vel non ex fide aut dilectione Dei, ad eius gloriam: vel etiam intempestiuus & scandalosus vsus rerum adiaphorarum siue indifferentium.

11. Sed his & alijs id genus differentijs omissis, saltem illam communem, ac necessariam obseruemus: Aliud peccatum esse originale, aliud Actuale.

12 Actuale dicitur omnis actio repugnans legi Dei; siue committantur omittenda, siue omittantur facienda: seu ex malitia, seu ex infirmitate.

13 Originale peccatum est hæreditarius reatus primi lapsus, & corruptio totius humani generis, ac causa omnium actualium peccatorum. Vel: Est priuatio iustitiæ originalis; nimirum agnitionis Dei in mente; conformitatis ac inclinationum in corde ad obediendum Deo: & culpa seu deprauatio totius hominis, & auersio à Dei lege: & reatus inobedientiæ Adæ in omnes posteros deriuatus.

14 Reiciendi sunt illorum errores, qui vel negant originis peccatum, vt Pelagiani: vel id tantummodo reatum, non culpam: vel non totius hominis; nec intellectus seu mentis, sed inferiorum duntaxat facultatum deprauationem: nec concupiscentiam in renatis reliquam suam naturam & per se peccatum esse contendunt; cum Scriptura contrarium doceat, præcipue Paulus ad Rom. cap. 5. 6: 7. Eph. 2. 4. Col. 2

15 Huius mali siue contagij nativi magnitudo fit manifesta ex comparatione primi status hominis integri, cum altero statu hominis lapsi.

16 Formatus enim est homo primitus à Deo ad imaginem eius, hoc est, sapiens, iustus, sanctus, beatus: sed post suam culpam & apostasiam à Deo, turpissimè Deformatus est, insipiens, iniustus, impius, infelix, ac reus æternarum poenarum

narum factus, & talis permanet, usque dum per Spiritum Dei Reformetur.

17 Imago Dei fuit conformitas cum Deo, qua Deum homo, tanquam archetypum exemplar aliquatenus referebat: nimirum animæ spiritualis & immortalis naturâ: deinde qualitatibus, vt sapientiâ, siue cognitione, iustitiâ, sanctitate: denique felicitate & regno, siue dominio in reliquis creaturas.

18. Hinc liquet, Deum peccati causam non fuisse, nec dici posse vel debere: Tum quia solus est bonus, & summum bonum, ad cõq; ipsa bonitas: nec à bonitate vel rectitudine sua deficere potest: tum quia omnia, quæ fecit, etiam valde bona: in primis homo ad Dei imaginem conditus: cui benefaciendi, non malefaciendi causa & author adhuc existit.

19. Sed homo spontaneâ suâ malitiâ, liberâque voluntate se à Deo auertens, & diabolo ad peccandum instiganti auscultans, tanta bona perdidit, eoque & peccati & exitij sibi ipse autor existit, Gen: 3. v. 17: Eccl: 7. 29. Hoc insueni; Deum hominem fecisse rectum, sed ipsi inquisierunt cogitationes multas: *Et Rom. 5. v. 12.* Per hominem introijt peccatum in mundum, & per peccatum mors, quæ in omnes homines transit, in quo omnes peccarunt.

20 Blasphemiam igitur opinionem de Deo peccati authoris quorquos vel Cathedesi nostræ, vel Ecclesijs Orthodoxis affingunt; manifestæ calumniæ conuincuntur.

21. Nos enim substantiam ab accidente, actionem à peccato concurrente, opus Dei ab opere Diaboli, sobriè & accuratè distinguimus, vt oportet, utque S. literas & Orthodoxam antiquitatem, in primis Augustinum fecisse videmus, qui cum ita sentimus & dicimus: Quod homo est, ex Deo est: quod peccator, non est ex Deo. A natura vitium secernatur. Agnoscatur natura, vnde creator laudetur: Agnoscatur vitium, propter quod Medicus inuocetur. *Tractat. 42. in Iohannem.*

22 Neque Deus, cum peccatis peccata punit, peccatorum fit autor, sed vltor: tanquam iustus iudex, tradens reprobos in reprobam mentem, eosq; volentes in cupiditates cordis sui peruersi. Eadem verò peccata fiunt & peccatorum supplicia præteritorum, & suppliciorum merita futurorum.

& sunt

& sunt pariter peccata, peccati pœnæ, peccati causæ: sicut inquit idem Augustinus, exemplum asserens hoc: Cæcitas cordis & peccatum est, quo in Deum non creditur, & pœna peccati, qua cor superbum digna animaduersione punitur, & causa peccati, cum mali aliquid cæci cordis errore committitur. Ita concupiscentia carnis, &c. Tomo. 7. contra Iulian, Pelagianum: lib. 5. cap. 3. 4. & l. de natura & gratia, cap. 22.

23 Sed consequentia peccati istius, quod Apostolus ait in mundum intrasse per Adamum, videamus. Certè hinc factum, vt dona hominis naturalia corrupta, supernaturalia amissa sint. Hinc tanta mentis humanæ cæcitas, & cordis prauitas extitit, vt in rebus ad Dei cultum & salutem animæ suæ spectantibus, homo non renatus, nec veritatem assequi, nec opera bona præstare, vel ad ea se præparare aut inclinare valeat. Gen. 8. 21. Jer. 13. 23. Rom. 8. 7. 1 Cor. 2. 14.

24 Nam homo libero arbitrio malè vsus, & se perdidit & ipsum: quod tum demum verè liberum est ad bonum, si per gratiam liberetur: sine qua nec inchoare bonum nec perficere valet. Quas enim accepit vires, cum conderetur, peccando amisit, inquit Aug. in Enchirid. cap. 30. 31. 32. Serm. 2. 13. & 18. de verb. Apost. & alibi passim.

25 Nec tamen ei propterea libertas omnis adimitur. Peccat enim liberimè, licet peccati seruus: quia *ἐξουσία* & voluntariè. Itaque cum Augustino dicimus: Liberum est semper hominis arbitrium, sed non semper est bonum. A gratia valet, quicquid valet: sine gratia nil nisi ad peccandum valet. Ad hoc est idonea voluntas, quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. Non est homo bonus si nolit, sed gratia facit vt velit. Et cum Ambrosio (siue potius Prospero): Nō volūtate priuatus est homo, sed voluntatis sanitate. Sanatur autem, non adempto libero arbitrio, sed liberato: non everso, sed conuerso. August. epist. 46 105. tom. 2. De Spirit. & liter. t. 3. de gratia & lib. arb. c. 11. cont. epl. Pelag. l. 1. c. 3. to. 7. Ambr. de uocat. gent. lib. 1. c. 2. 3.

26 Errant igitur, & qui tollunt liberum arbitrium, & qui tale ponunt, ut extenuent hominis corruptionem, & ægritudinem: contra quoddam *αὐτὴν ἑσθίου*, eximiasq; vires liberij arbitrii prædicēt; & qui fidē humanæ volūtati sic ad-

scribunt,

scribant, ut sine speciali Dei gratia credere, seu fidem acquirere quis possit. Bellarmin. de amissa gratia lib. 5. cap. 4. 5. 9. 13. 14. de lib. arbitr. lib. 4. c. 6. lib. 5. c. 2. 9. lib. 6. c. 10. 11. 12. & seq. ac alij quidam.

27 Quasi verò potestate eadem sanctur homo, quâ viatiatus est, & qui servare se non potuit bonus bonum, iam faciat se malus bonum, ait Augustin. lib. de nat. & grat. cap. 30. Quasi non sint inter Dei χάρισμα, id est, gratuitas gratias; bene velle & credere; Quasi fides non sit donum Electorum proprium. Philip. 1. 29. & 2. 13. Ephes. 2. 5. Tit. 1. 1. 2. Thes. 3. 2.

28 Idèò jure Augustinus homines ingratos, inimicos gratiæ; & damnabiles vocat eos, qui voluntatem bonam, & fidem, libero arbitrio, non gratiæ Dei assignant: disertèque pronunciat l. de grat. & lib. arbitr. c. 7. fidem habere non possumus, nisi Deo miserante: & rectè monet, ne in alterutrum scopulum impingamus; Nec sic defendamus gratiam, vt liberum arbitrium auferamus: rursus ne liberum sic asseramus arbitriū, vt superbâ impietate ingrati Dei gratiæ iudicemur. Idem ait: Liberum arbitrium ita defenditur, vt humilitate solidetur, non elatione præcipitetur. Item; Quod à Deo nos avertimus, nostrum est; & hæc est voluntas mala: quod verò ad Deum nos conuertimus, nisi ipso excitante atque adiuvante, non possumus; & hæc est voluntas bona. Quibus hoc Dominus donare voluerit, eius misericordiæ est, non meriti illorum: quibus noluerit, veritatis est, &c. De peccatorum meritis & remiss. lib. 2. cap. 18. 19. Alibi generaliter totam hanc causam ita definit: Communis est omnibus natura, sed non gratia. Hæc quibus datur, datur gratuitâ gratiâ; reliquis iusto Dei iudicio non datur. Legant studiosi Tom. 7. lib. de natura & gratia: de correptione & gratia: de peccator. meritis: de prædestinatione sanctorum cap. 3. & 16. Tom. 4. lib. 1. ad Simplician, quæst. 2. Item Epistol. 105. 106. 107. Sermone 2. de verbis Domini & serm. 7. & 11. de verb. Apostoli. Bernhard. de gratia & libero arbitri.

29 Sumus enim omnes naturâ filij iræ: & propter peccata separati à Deo, & abalienati à vita Dei Eph. 2. 3. & 4. 18. Ies. 59. 2. ac ex immutabili Dei iustitia & veritate, pœnis

& morti sempiternæ obnoxij, donec per Mediatorem liberemur ac Deo reconciliemur.

P A R S I I.

D E R E D E M T I O N E .

I.

IAM igitur, agnito morbo dispiciamus de Medico: cuius opem nobis summè necessariam esse, quis neget vel ambigat? nam male affecti egent medico, non fani: dicit ipse Christus Matth. 9. 12.

1. Nec enim homo sanitati, id est, iustitiæ & vitæ restitui, nec à peccato & morte liberari potest, nisi ἀκριβοδικαίῳ divino satisfiat. Exod. 34. 7. Iehova non absolvit vlllo pacto fontem & c. 23. 7. non absolvam improbum. Nec peribit vnus apex ex lege Matth. 5. 18.

3. Talem autem satisfactionem homo peccator nunquam præstat: tum ob innatam sibi prauitatem, quâ Deum indefinenter offendit; tum ob imbecillitatem suam, quâ pœnam æternam, vel ei æquipollentem, qualem iustitia Dei flagitat, persolvere & superare nequit.

4. Alium igitur vices nostras, seu sponsozem, subire necesse est: eumque non nudam creaturam, angelum puta, aut hominem quempiã nostri solummodò generis. Impares enim hi sunt immensæ moli iræ diuinæ ferendæ. Nam Deus ignis consumens est: Coram indignatione eius quis subsistat? & quis consistat in æstu iræ eius? Nachum. cap. 1. vers. 6.

5. Verùm tali mediatore nobis opus erat, qui medius inter Deum & homines, vtrique parti coniunctus, & ὁμοίος id est, verus isque sanctus homo, & verus pariter Deus esset.

6. Suscipienda enim illi fuit natura, quæ captiva Satanz, eoque liberanda erat. Hominem igitur esse oportuit: Et nihilominus verum Deum: vt λύτρον ἰσθρῶρον peccatis, & satis dignum pretium redemptionis pendere, moriendo mortem destruere, Dei iram placare, nobis eum reconciliare, & vitam æternam reddere posset. Hæc verò quis præstet nisi

nisi Deus? vide Hebr. 2. v. 9. 16. 17. Irenæ. lib. 3. cap. 20. 21. 23. 33.

7 Talem autem personam monstrat, & sistit nobis Evangelium, faustissimus ille nuncius salutis nostræ: nempe Iesum Christum, *Θεὸν Ἰησοῦν* & Immanuela, Dominum, servatorem & redemptorem nostrum vnicum: in quo vetera oracula omnia sunt impleta, quæ de Messia siue Mediatore fuerunt edita.

8 Hic enim solus est verus & æternus Deus cum Patre & Spiritu sancto; & simul verus homo de genere nostro, Adamo & patriarchis promissus, ac in plenitudine temporis ex Maria natus: justus, impollutus & à peccatoribus segregatus, cui non offerenda fuit victima pro peccatis propriis: qui venit in mundum Medicus ægris; ut mortuos vivificaret: sic peccatores salvos faceret: qui solus Deum Patrem humano generi reconciliavit, satisfaciens divinæ iustitiæ moriendo, & de morte triumphans resurgendo, deprecans pro reis etiamnum in cælis, & applicans fidelibus sua merita, eosque sanctificans suo Spiritu. Hebr. 7. 27. Matth. 9. 13. 1. Timoth. 1. 15. Act. 10. 43. Rom. 3. 25. Eph. 2. 16. 1. Tim. 2. 5. 1. Ioh. 2. 1. Act. 4. 12.

9 Talia & tanta bona cum non nisi Iesus Christus nobis præstiterit, ac etiamnum præster: meritissimò solum eum Mediatorem agnoscimus & celebramus.

10 Et quidem ipsum dicimus Mediatorem secundum utramq; naturam, humanam & divinam. Nam utraq; cum communione alterius agit, & ad munus istud obeundum aliquid confert. Cur enim alioqui coniunctio duarum naturarum facta esset, nisi mediatoris officium, & quæ homo, & quæ Deus, exequeretur.

11 Abhorremus igitur ab illorum opinionibus, qui nobis alios mediatores, ut sanctos defunctos, vel angelos beatos obtrudere satagunt; & qui Christum duntaxat secundum humanam naturam mediatorem esse volunt. Bellarmin. lib. 1. de sanct. beat. cap. 20, & lib. 5. de Christo cap. 1. & 2.

DE PERSONA CHRISTI.

I

IN vna Christi Mediatoris persona duas integras & perfectas naturas, cum S. literis & Orthodoxâ antiquitate, piè credimus & constanter asserimus: Diuinam, quâ Deo Patri est *ἰσότησι* & *ὡμοιωσιν*, vt filius vnigenitus & proprius; & Humanam, anima rationali, & corpore verè humano constantem, quam cum proprietatibus essentialibus, adeoq; *παύσειν ἀδύνατον*, id est, defectibus inculpatis, in vnitatem personæ assumpsit, sibi propriam fecit, & in æternum retinet.

2. Contrâ detestamur omnes hæreses, seu veteres seu recentēs, quæcunque vel deitate, vel humanitate verâ Christum sacrilegè spoliare nituntur.

3. Vniuit autem sibi filius Dei naturam humanam, non *κατὰ παραίτησιν ἢ ἀξίαν*, id est, secundum assistentiam vel dignitatē, vti Nestorius finxit: nec *κατὰ σύγχυσιν ἢ σύγκρησιν*, id est, confusionem vel commixtionem, vt Eutyches commentus est: sed *κατὰ ἰσότησιν*, hoc est, personaliter, vt vnus Immanuel, vna persona sit, Deus *σαρκοφόρος*, vel incarnatus: nec in eò sit alius & alius, sed aliud & aliud, *λόγος* nempe & caro. August. Cont. Felician. cap. 11. Nazianzen. ad Chelidon. epist. 1. Theodoret. dial. 3. Leo. M. ad Flavian. Damascē. lib. 3. c. 3. pulerè hoc declarant.

4. Vnio personalis est arcana & arctissima coniunctio duarum naturarum, diuinæ & humanæ in vnâ personâ Christi, absque mutatione, confusione, vel permissione naturarum, aut proprietatum, aut operationum earundem duarum naturarum.

5. Improbandum est ergo Vbiquitarium dogma de reali effusione, vel communicatione diuinorum idiomatum & omnis maiestatis Dei in humanam Christi naturam, ita vt hæc per vnionem hypostaticam sit effecta omnipotens, omnipræiens, omniscia, vivifica, idque omnipotentia, omnipræsentia, omniscientia & vitâ ipsius deitatis.

6. Quod nuperum, asystaton, sacris scripturis & orthodoxæ vetustati diametraliter aduersum commentum, plurimis

rimis iniunctis argumentis refelli potest: quæ congerere, non est huius instituti. Saltem ἐν περὶ ὁμῶν iuuentuti veritatis cupidæ subiciemus hæc.

1. Idiomatica Dei sunt ipsa εἰσία vel essentia Dei. Quia Deus est ἀμετέριστος, omnis compositionis expers, ac simplicissima essentia: nec differunt, sed essentialiter & realiter idem sunt Deus, omnipræsens, omnipotens; & Deitas, omnipræsencia, omnipotentia. Deus est sua deitas, & idem ipse omnipotens est sua omnipotentia. Et sicut omnipotens est Deus, sic omnipotentia est Deitas. igitur si divina idiomatica, ut omnipotentia & ubiquepræsencia, sunt realiter communicata naturæ humanæ: cetero Christi fuerit ὁμοῦς facta Deo Patri, Filio & Spiritui S. eoque; Dea quædam, imò Deitas. Ἄθεον, ἄλογον ἀθεόλογον.
2. Idiomatica Dei sunt indiuisa, & eorum vnumquodque reliquorum attributorum perfectiones in se continet. Fuerint igitur omnia pariter communicata, nullo excepto. Ψεῦδος, vel de ipsorum sententia; qui plurimas Dei proprietates ut æternitatem, simplicitatem, immaterialitatem, impassibilitatem, & similes, excipiunt, ac paucas aliquot, omnipræsenciam imprimis, humanitati communicant.
3. Communicatio realis tollit differentiam realem. Atqui naturas, earumque proprietates in Christo reipsa distinctas, saluas, integras nec permixtas esse, fatentur aduersarij. Quomodo igitur realis illa, quam fingunt, in naturis idiomaticum communicatio consistet?
4. Si Deitatis idiomatica communicantur humanitati realiter, desinunt esse idiomatica. Quomodo enim proprium manet, quod in aliam naturam transfertur, eisque sit commune?
5. Nulla natura vel essentia potest esse omnipræsens vel omnipotens, nisi quæ sit infinita, simplicissima, impartibilis. At humana Christi natura est finita, propriis naturæ dimensionibus aut terminis circumscripita: est composita; constat anima & corpore, partibus utique diuersis, quarum yna est in altera, anima in corpore: corpus autem

finibus suis continetur: quæ nec antagonizæ possunt inficiari.

6 Certo certius est illud axioma, ex quo Patres olim refutarunt monophysitas & monotheletas: Easdem proprietates, sicut etiam ἐνέργειας vel actiones, eandem inferre naturam: diversas, diuersam: Nec vnâ naturam contrariarum proprietatum capacem esse posse: quales imprimis sunt divinæ & humanæ, infinito intervallo distantes.

At contendunt isti, naturæ humanæ realiter inesse propria divinæ naturæ, & eiusdem operationes, vt vivificandi, mundandi à peccatis, & similes. Sic igitur inducunt naturarum confusionem Eutychianam.

7. Denique labefactant & eneruant isto dogmate firmissima alioquin argumenta Deitatis Christi, à Dei propriis attributis, imprimis vbiuitate, vel immensitate, vel omnipræsentia, & ab operibus divinis ducta: quibus antiquissimi Doctores ἀριστοτελῶν Filii Dei cum Patre rectissime astruxerunt, & hæreticos Samosatenarios, Arianos, anomæos refutarunt.

At isti tollunt ac infringunt hanc illationem necessariam ab idiomatis ad ἑσῶν, dum propria Deitatis communicant carnî; & dicta Scripturæ de λόγῳ, vel divinam naturam Christi testificantia trahunt ad humanam naturam, vt creaturam divinis idiomatis induant. Omitto reliqua argumenta non minus evidentia.

8. Frustra verò illi ad eludenda pleraque confugiunt ad vnionem personalem, quam modò effusione omnis maiestatis Dei in humanam naturam; modò sessione ad dextrâ; modò reali communicatione idiomatum in naturis, definiunt: rursus hanc suam communicationem, modò formam & differentiam specificam, modò effectum & consequens vnionis statuunt, inconstanter, malè, falsò.

9 Nos enim eis Chalcedonensis synodi decretum, vel symbolum, S. literis consentaneum, & à Catholicis Orthodoxis omnibus approbatum, opponimus: Profitemur vnum Christum in duabus naturis ἀσυγχύτως, ἀρρίτως, ἀδιάκριτως, ἁχαραίως, manifestarum, haudquaquam differentiam naturarum (eοῦ; & idiomatum) propter vnionem sublatam

sublatâ, sed potius vtriusq; naturæ in vnam personam concurrentis proprietate seruâtâ: non vt in duas personas diuidatur, sed vt idem sit Deus verus & homo verus, &c. Quam confessionem Ecclesia vniuersa summo consensu amplexa est hætenus, & tutatur; sicut etiam vetustos patres eandem acriter contra Eutyrianos vindicasse legimus: vt pote qui frequenter hæc inculcarint: Salua proprietate naturæ vtriusque, natura inuiolabilis naturæ est vnita passibili. Tenent vtraque suam proprietatem. Ac vt personam non diuidunt propria naturarum: sic vnitas personæ non potest vtriusque naturæ propria confundere vel auferre. Vide Leonem M. ad Flavianum epistol. 10. & Fulgentium de incarnatione cap. 11.

10. Nec iquat aduersarios appellatio recepta *κοινωνίας ἰδιωματίων*, quam in alienum & peregrinum sensum detorquent: dum hanc communicationem de actione quadam λόγου, in humanam naturam idiomatica diuina effluentis aut transferentis accipiunt. At nusquam in scripturis legitur Filius Dei suæ carni diuinam naturam & proprietates essentialiales, sic vt isti volunt, communicasse. sed sicut pueri *κοινωνήκεν σαρκὸς καὶ αἱμάτων*, communicant carne & sanguine, sic ipse consimiliter eorundem particeps factus esse, id est, assumisisse semen Abrahæ, & naturam verè humanam dicitur, Hebr. 2. v. 14. 16. Vbi verbum istud communicandi de incarnatione Filij Dei dicitur: non de effusione seu communicatione reali diuinorum idiomaticum,

11. Deinde nec vlli orthodoxi hoc pacto, quo isti, communicationem idiomaticum definierunt: sed ita: quod sit forma loquendi de Christo; quâ propria vnus naturæ tribuuntur toti personæ, ab alterutrâ naturâ denominatæ, in concreto, non in abstracto. Quam idè veteres doctores nuncuparunt Epizeuxin & Enallagen nominum, Synecdochen, Tropum antidoseos, Antidosin, Allæosin, id est, mutuam, alternatam, reciprocam attributionem: vt Nazianzen. lib. 4. de Theol. Theodoret dialog. 1. 2. Cassianus de incarn. lib. 3. c. 6. Damascen. lib. 3. c. 3. 4. de Orth. fide.

12. Deniq; communicatio idiomaticum siue proprietatum

non minus atque naturarum Christi, mutua & reciproca est: quia unio facta est æqualiter. Vt Deus est homo, sic homo est Deus. Ita docuerunt olim Orthodoxi, de quo vide Damascen. l. 3. loco modò allegato.

Cum igitur Deus $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$ non eo modo sit homo, ut diuinæ naturæ communicentur humanitatis proprietates, & operationes: sequitur nec hominem ideò Deum esse dicique, quòd humanæ naturæ sint diuinæ proprietates communicatæ: eoq; fundamentam illius *κοινωνίας ιδιωμάτων*, quam isti commenti sunt, infirmum & planè ruinofum esse.

13. Neque tamen hinc rectè nonnulli inferunt, hoc pacto statui proprietatum communicationem duntaxat verbalem seu fictam. Nam vera, & realis quoque est, sed facta non in naturis, verum in persona, in qua sunt duæ naturæ perpetuò distinctæ. Commune quidem est officium utriq; naturæ, sed non communes proprietates, quæ nihilominus personæ realiter insunt. Vt enim Deus realiter est homo, sic realiter est natus, passus, mortuus, ascendit in cœlum, &c.: Sed *κατὰ σάρκα*, secundum humanam naturam; non diuinam. Hac enim non passus est, sicuti multi jam contendunt.

14. Ideò verè & Orthodoxè dicimus in concreto: Deus, $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$, est homo, incarnatus, passus, crucifixus: Et, virgo Maria est $\theta\epsilon\omicron\tau\acute{o}\kappa\omicron\varsigma$: Homo Christus est Deus, genitus ante secula ab æterno, omnipotens, infinitus, &c. Sed malè naturas earumque proprietates mutuò prædicaremus in abstracto: vt, Deitas est humanitas, est passa, crucifixa: Humanitas est Deitas, æterna, omnipotens, infinita. Hæ enim enunciationes falsæ sunt. Contra sic docuit scriptura sentire & loqui: Deus est conspicuus factus in carne: qui tamen est invisibilis: Deus redemit Ecclesiam suo sanguine, qui tamen est spiritus. Homo Christus, qui ascendit, descendit prius. Filius Dei est natus ex semine Davidis, secundum carnem: Qui ex patribus *κατὰ σάρκα*, est supra omnes Deus laudandus in secula. Dominus gloriæ est crucifixus. 1. Timoth. 3. 16. Coloss. 1. 15. 1. Tim. 6. v. 16. Act. 20. 28. Iohan. 4. 24. Ephes. 4. 10. Rom. 1. 7. 3. Rom. 9. 5. 1. Cor. 2. 8.

15. Concretum hîc dicitur nomen personæ, in qua sunt duæ naturæ, vt Deus, $\lambda\omicron\gamma\circ$, Filius Dei, Dominus gloriæ: Homo, filius hominis, semen mulieris: Interdum etiam Caro, vt Ioh. 1. 8. sermo factus est caro, i. e. homo. Abstractum est appellatio naturæ, vt Deitas, humanitas. Explodenda ergo est inaudita illa & nudius tertius fraudulenter excogitata Nestoriana depravatio vocis Abstracti pro distracta, seu per se extra vnionem considerata natura humana: qualis neque fuit, neque est, eoque ne quidem talis fingi vel considerari debet: tum etiam confusio nominum, Deus, deitas, homo, humanitas; vel concreti & abstracti.

16. Ideò frequenter monent patres, vt studiosè distinguamus & naturas, & naturarum hæ personæ nomina: Vt videamus, quæ de filio Dei secundum quid dicantur; vt dextrè intelligamus dicta de Christo, quæ contraria ei tribuere videntur: ac tam naturarum confusionem, quam personæ diuisionem euitemus: cum errorum & hæreseon causa sit confusio nominum personæ & naturarum. Iustin. Mart. in Expos. fid. Terul. de Trin. Athan. or. 4. cont. Arian. Gregor. Nazian. Serm. 21. de Filio. Cyrill. l. 10. Thef. c. 3. & 7. Hilar. de Trinit. l. 9. Ambros. de fidel. 2. c. 3. 4. & l. 3. c. 3. August. l. 1. de Trin. & 3. c. 11. Et Epistola 57. & 102. Theodoret. Dial. 3. Fulgent. l. 3. ad Thras. Damasc. l. 3. c. 3. 4. 7. 8.

17. Hinc apparet, meritò nos repudiare communicationis genus illud, quod tertium Vbiquitarij vocant, quo scilicet $\lambda\omicron\gamma\circ$ actu communicat humanitati suæ omnipræsentiam, vt in $\lambda\omicron\gamma\omega$ sit illocalis ac vbique. De hoc enim attributo principaliter, & inde ab origine controuersiæ Eucharisticæ contendunt, vt corporalem præsentiam & oralem esum carnis Christi in pane Cœnæ quoquo modo obtinere posse videantur.

18. Intolerabilis etiam est eandem ob causam inuenta corruptela articuli de ascensu Christi in cœlum. Primum enim, quid & vbi cœlum sit, imò etiam, vbi

C 307 Christus

Christus sit, ambigunt. Aliquibus cœlum est ipse Deus, & Dei potestas & regnum vniversale: Alijs duntaxat gloria, gaudium & beatitudo: Nonnulli scribunt; cœlum esse vbi Deus est, coque ipsum vniuersum, in quo Satan & dæmones sint; ideo Christo non fuisse latum vnguem aut pilam à terra recedendum, ut in cœlum ascenderet. Deinde ascensio Christi in cœlum, istis est disparitio, dispensatorium & externum spectaculum, depositio visibilitatis & infirmitatis. Denique monstra fingunt de tempore ascensus. Invisibiliter enim ascendisse Christum à momento conceptionis perhibent: ipsamque multiplicant ascensionem. Aliam enim in utero, aliam in cruce, aliam denique visibilem in monte oliueti; sed tamen sine loci mutatione factam imaginantur. Brent, de vnion. personal. pag. 18. de maieft. pag. 159. 160. Recognit. 149. 181. 104. Jacob. Andreæ. cont. Orthod. consens. pag. 33. contr. Brem. pag. 180.

19 Apagè teratologias istas. Constanter teneamus sanam fidem, ascendisse Christum propriâ, verâ & locali migratione ex his imis terris sursum, supra omnes hos visibiles cœlos, in locum, vbi est thronus Dei, & civitas, seu patria illa, ad quam & nos anhelamus. Sic credidit Catholica Ecclesia: Sic docuit Ignatius, Iustinus, Irenæus, qui vocant ascensionem *ἰν οὐρανὸν αἰνὸν ἀληψιν*: Gregorius Nyssenus, *μετέβησεν ἐν οὐρανὸν*, Tertullianus, inquit, Ascendit Christus in superiora cœlorum: Hic sedet: hinc venturus &c. Epiphanius: *αἰνω*, sursum est corpus Domini. Augustinus ait millies, Christum corporaliter abiisse; absentasse se corpore; corpus intulisse cœlos, id etiam in cœlo esse visibile, locale, corporeum, in loco. Vigilius; Hoc erat ire ad patrem, & recedere à nobis, auferre de hoc mundo naturam, quam susceperat ex nobis. Et, per naturam carnis loco circumscribitur, & nunc in cœlo est, & non in terra. Fulgentius: Terram localiter deserens, ad cœlum ascendit, quia localis & verus homo, &c. humana substantia non fuit vbiq̄ diffusa, &c. Sic reliqui Doctores veteres omnes, post etiam Scholastici, & pontificij: quibus confessio Augustana & articuli Smalcaldici in hoc capite de persona Christi se consentire fatentur. Luc. 24. 51. Act. 1. 7. Ephes. 4. 9. Hebr. 7. 26. Vide Ignat. Eph. ad Smyrn. Iustin. apolog. ad Antonin. & Tryphon. Iren. lib. 2. & s. Greg.

1. Greg. Nazian ad Chelid. epist. 1. & Nyssen. Orat. cont. Eun. Tertull. de Carn. c. & resurrectione, & Cont. Prax: Cypr. de idol. & expos. Symb. Ruff. Athanas. disput. c. Ari. Cyrill. in Ioan. lib. 9. 10. Chrysof. homil. de ascens. Epiph. in Ancorat. Hieron. ad Damas. & contr. Ioh. Jerosol. Theodor. dialog. 2. & 3. August. epist. 57. & 146. tract. 22. 30. 31. 40. 50. 78. 111. in Iohan. de Agon. Christiano c. 24. 25. Serm. 60. de verb. Dom. de Symb. lib. 2. c. 7. li. 4. c. 7. De fide & Symb. c. 1. Vigil. li. 1. cont. Eutyech. & lib. 4. Fulgent. lib. 2. & 3. ad Thrasim, &c.

20 At enim (obitcere solent) presentiam Christi in mundo sic tollitis & negatis. Minimè verò. Nam primum dicimus cum Augustino tractat. 102. in Ioan. Etsi reliquit Dominus noster mundum corporali discessione, & perrexit ad patrem hominis ascensione; tamen non deseruit mundum presentie gubernatione. Et cum Vigilio lib. 1. contra Eutyech. Recessit secundum humanitatem: secundum diuinitatem est nobiscum vsque ad consummationem seculi. Iuxta formam serui, quam in cœlum abstulit, absens est, per formam Dei presentis, &c. Deinde affirmamus, non deitate solum, sed etiam *εὐεργεσία*, gratiâ, donis Spiritus sancti, & *κοινωνία* vel communicatione sui Christum Ecclesiæ & fidelibus omnibus esse presentissimum; vt qui caput, nos membra sibi copulet atq; tissimâ atque viuificâ vnione; adeo vt Ambrosij illud meritò hîc vsurpemus: Presentior est, qui se animis inserit, quàm qui oculis protektatur. Plus enim est mente connecti, quàm corpore copulari. Contra Symmachum.

21 Neque soluit hæc assertio vinculum vnionis hypostaticæ: quod temere metuunt aliqui, Nestorianismum nobis exprobrantes injuriâ. Quos si dociles essent, erudire poterat Vigilius lib. 1. eleganter astruens, non metuentam personæ diuisionem ex distinctione proprietatum vtriusque naturæ. Cyrillus etiam, acerrimus aliqui Nestorij oppugnator, & vnionis hypostaticæ assertor Orthodoxus, nihilominus affirmat, Christum ab Ascensione carne absentem: & aliud esse, naturas distinguere, aliud diuidere. Cyrillum in Iohann. libro octauo cap. 7. & 1. 9. cap. 22. & lib. 10. cap. 38. Epistola posteriori ad Successum Ilaurice

Episc.

Episc. Diocæs. Ratio manifesta est, iam olim ab Augustino dicta: *Quia* filius Dei in corporis sui templo totus, etiam ubique fuit totus. Cum itaque *λόγος* ubique semper sit totus, ut simplicissimus & *ἀμίερος*, vel impartibilis; idem in & cum assumpta carne existit, eam gestat & sustentat, ab ea nunquam recedit aut separatur: Sicut nec in flatu humilitatis Christo hinc inde loca mutante, quin nec in morte quidem, animâ à corpore disinctâ, cessavit vel abrupta est unio. Quare profus *ἀθεόλογον* est, fingere Christum dimidium, vel *λόγον ἁυαρον*, nisi caro eius sit & dicatur ubique.

22 Neque sessio ad dextram patrocinetur omni præsentiae naturæ humanæ; cum nihil aliud sit hæc sessio, quam exaltatio Mediatoris Christi ad perfectionem regni & sacerdotij? eiusque summa maiestas, & gloria ineffabilis, tanquam capitis Ecclesiæ, iudicis mundi, Domini creaturarum, euecti in excellentem sublimitatem: sed sine humanæ naturæ destructione. Eph. 1. 20. Phil. 2. 9. Hebr. 1. 17.

23 Turpis igitur est error, sessionem ad dextram cum vnione & incarnatione, vel etiam ascensione in cælum; atque ita statum exinanitionis & glorificationis confundere? Et maiestatem Christi in quadam certo tempore communicatâ participatione naturæ & idiomatum Dei, & infinitâ præsentia humanæ naturæ constitucere. Nam de Christo non ita dicere, ut est, etiamsi honor videatur, iniuria est: ait Cassianus de incarnatione lib. 1. c. 1. Et Cassiodorus: Christus non aliter est extollendus, quam verbo Dei docemur, ne inanibus animi nostri figmentis seruiamus, non Christo. Et Augustinus: Qui videntur sic honorare Christum, ut negent carnem eius, nihil nisi mendacem cum prædicant. Tract. 8. in Iohan.

24 At verò si quæras, in quibus igitur Christi hominis maiestas consistat; Respondeo: in gratiâ vnionis, in gratiâ habituali, in dignitate officij, & in cultu, ac honore. Nam hic homo verus est Deus, naturâ & gloria

gloriâ Deo patri æqualis: Et licet humanitate sit inferior Deo, & minor Patri: tamen exaltatus supra angelos, eminet excellentissimis donis, quæ tanto numero, tantoque gradu, nulli creaturarum insunt: Et officium Mediatoris administrat gloriosissimè, regnans potenter in cælo & in terra, colligens Ecclesiam, & dominans in medio inimicorum, dum eos pedibus suis planè subjiciat: idèoque tanquam Dominus & iudex vniuersalis & caput Ecclesiæ, vno latris cultu ab vniuersa Ecclesia angelorum & hominum, honoratur, adoratur & celebratur.

25. Iam euanescit & illa calumnia, quâ nos aliqui grauant, perinde ac si homini Christo latris, adorationisque cultum detrahamus & negemus. Atqui professi semper sumus cum Orthodoxa vetustate, totum Christum adorandum esse vno latris cultu: Et in inuocatione eius, carnem etiam complectimur: quia hanc in vnitatem personæ assumpsit *λόγος*, & inhabitat *αἰχμησίας, καὶ ἀδιευγέτηας*.

26. Sed in eo iure dissentimus ab antagonists, quod ipsi causam adorationis esse contendunt communicatam omnipræsentiam, omnipotentiam, omniscientiam carnis Christi. Quod & Arianos olim sensisse, testatur Cyrillus in Iohannem libro secundo, capite 141. & 142. Vbi clarissimè nostram confessionem recitat: Filium Dei ob æqualitatem substantiæ cum patre æqualiter honorandum esse: quia præter solum Dominum Deum nil adorare scriptura iubeat. Ergo si propter aduentitias dignitates adorandum putant Christum (Ariani,) non creatorem, sed creaturam adorant, recentem quendam Deum ex imperitiis fingentes. Et Thesauri libro secundo, capite primo palam affirmat: Nulli prorsus naturæ, præterquam Dei, adorationem tribui, &c.

Sic docuit antiquitas veneranda. Augustinus sermone 58. de verbis domini, & tractatu 23. in Iohannem. Si Filius non est naturâ Deus, nec adorandus est, &c. Vide Epiphanium in Ancorato: & Damascenum lib. 4. cap. 3. vbi perspicuè rem declarat, & ait: Non dicimus, quod carnem adoremus nudam, sed carnem Dei, hoc est, incarnatum Deum.

Quid quòd aduersa pars, vi veritatis adacta, fatetur in apolog. lib. Concord. cap. 1. humanitatem assumptam per se etiam in vnione personali, quà creatura, consideratam, non adorari posse vel debere; Vel igitur secum confligunt; vel temerè litigant.

Hactenus Orthodoxæ doctrinæ de persona Christi vindiciæ: Progrediamur ad officium eius, cuius consideratio non minus necessaria, & salutaris.

DE OFFICIO ET BENEFICIIS CHRISTI.

I.

OFFICIUM Christi consistit in triplici functione, Prophetica, sacerdotali, regali: ad quas à Deo patre vnctus est oleo lætitiæ i. e. ordinatus, & Spiritus sancti donis cumulatissimè ornatus: sicut etiam fuit per veteres illos Prophetas, reges, sacerdotes vngi solitos, repræsentatus. Psal 45. v. 8. Heb. 1. v. 9. Iesaiæ 61. v. 1.

2 Hic enim Messias, i. e. Vnctus domini, est ille promissus olim Propheta. Deutero. 18. v. 15. Act. 3. vers. 22. Imò princeps Prophetarum, Sapia patris, & doctor cœlestis: qui inde ab initio revelauit Deum, quem nemo vidit, nec nisi ipso patefaciente, nosse potuit: qui legem promulgauit, & post à corruptelis Pharisaicis repurgauit; ac veteribus prophetiis finem imposuit, implendo prædicta: qui voce euangelij etiamnum in mundo colligit ecclesiam, & dat doctores & pastores, per quorum ministerium efficaciter operatur in electis, intus mentes illuminans, & corda permouens ad credendum & obtemperandum Euangelio.

3 Idem est verus ille ἀρχιερεύς, id est summus & æternus sacerdos secundum ordinem Melchizedeck, qui solus vnicum verè propitiatorium sacrificium pro peccatis nostris,

stris, nempe seipsum, victimam immaculatam bonæq; fragrantiae semel obrulit, & apud Patrem assidue pro nobis intercedit, efficiens vt propter perpetuum sacrificij sui vigorem in gratiam recipiamur.

4 Denique Rex est, qui Ecclesiam suam per vniuersum mundum diffusam, verbo & spiritu gubernat, & tuetur contra hostes, eamque ornat & instruit donis, & tandem coelesti gloria coronabit, hostibus debellatis, & in æternas poenas præcipitatis.

5 Ergò longùm valeant omnes illi doctores, qui novis legibus, hominumq; mandatis & traditionibus, conscientias onerant & constringunt: omnes sacrificuli, qui sacrificium *λασικόν* ad expianda peccata, se quotidie offerre somniant: Pontifices denique Romanenses, qui pro vicariis Christi, & capite Ecclesiae vniuersalis sese gerentes, miserabili tyrannide Ecclesiam opprimunt, & in visibilem monarchiam, regnumque mundanum eam transformant; suam istam *ισραελίαν* pro verâ Catholicâ Christi Ecclesiâ clamorissimè venditantes. Nam qui talia audent, pro antichristis habendi sunt.

6 Ex dictis patet, qualia & quanta sint Christi in nos beneficia; quæ primùm in statu humilitatis seu exinanitionis nobis est promeritus patiendò; factus sub lege, & Patri obediens usque ad mortem: jam autem in statu gloriæ seu exaltationis, nobis & omnibus suis electis, ac vivis membris potenter confert.

7 Tota quidem vita Christi in terris fuit continua passio miseriarum & calamitatum innumerarum, quas ipse, qui sine peccato erat, nostrâ causâ voluntarie sustinuit: sed tamen passionis nomine *πανάτης ἐξολής* intelligitur extremus actus & colophon humiliationis ac obedientiæ ipsius, quo se ad mortem, eamque crucis maledictæ, summisit, atque *πατήρας* factus, & horrendam iram Dei aduersus peccata nostra, & ineffabiles cruciatus, non corpote solum, sed etiam animâ perpeffus est, vt nos à maledictione legis, & potestate Satanae redimeret, & benedictionem Abrahae, ac adoptionem filiorum acquireret. Galat. 3. 13. & 4. 5.

8 Hinc perspicuum est, quod sit salutare illud remedium,

dium, nobis ægis ad sanitatis pristinae recuperationem planè necessarium, a summo isto Medico, pastore & curatore animarum nostrarum (vt appellatur 1. Pet. 2. 25) acquisitum, allatum, oblatum, & collatum: absque quo fuisset, æternum perieramus.

Nimirum vnicum & efficacissimum antidotum contra peccati & mortis venenum, est λύτρον, meritum & satisfactio Christi. Nam hic verè morbos nostros pertulit, & dolores nostros portauit, vulneratus & attritus ob præuaricationes nostras: Huius vibicibus & liuore sanati sumus: Huius sanguine abluti & mundati ab iniquitatibus. Hic semet ipsum dedit ἀντίλυτρον pro peccatis nostris, eaque pertulit in corpore suo super lignum. Hic est pax nostra reconcilians nos Deo per crucem, factus pro nobis exsecratio, vt benediceremur; Hic vnica oblatione consecrauit in perpetuum eos, qui sanctificantur: Hic vnus denique nobis est Iesus, id est, seruator, ἰλασῆριον, ἰλασµὸς, ἀπολύτρωσις, propitiatio; sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio; & autor salutis æternæ. Iesai. 53. v. 4. v. 5. Apoc. 1. v. 5. 1. Iohan. 1. v. 7. 1. Cor. 6. v. 11. Gal 1. v. 4. 1. Pet. 2. v. 24. Ephes. 2. 14. Gal. 3. v. 13. Heb. 10. v. 14. Matth. 20. v. 28. Rom. 3. v. 25. 1. Ioh. 2. v. 2. 1. Cor. 1. v. 30. Eph. 5. v. 9.

10 Absit ergo, vt ἀλεξιφάρμακον vel medicinam aliam aliunde requiramus; aut à nescio quibus Diuis & sanctulis, aut ex imaginario quodam thesauro Romanensis expetamus: aut à nostris vel alienis operibus expectemus: atque ita veram illam panaceam cœlestis archiatri vilipendamus, & abiiciamus: quum hic medeatur omnibus morbis nostris Ps. 103. v. 3 & populo suo promiserit: Ego ero curator, vel sanator tuus. Exod. 15. 26. Ego Ego ipse deleo iniquitates tuas propter me. Ies. 43. v. 26. Ego pereuntem ouem requiram, depulsam reducam, fractam obligabo, ægrotam confirmabo. Ezechiel. 34. 16.

11 Nos potius de huius salutiferi pharmaci & vnici remedij recta applicatione solitè cogitemus oportet: vt eius vim ac efficaciam in nobis ipsi sentiamus, ac participemus, eoque salutem & vitam æternam assequamur.

12 Nam etsi pretij, lytri & remedij huius à Christo allati, & in Euangelio oblati, magnitudo & vis tanta est, vt totius

tius mundi, & omnium hominum peccatis delendis sufficiat: tamen eius efficaciam & salutiferam vim ij soli percipiunt, qui satisfactionem & meritum Christi vera fide sibi applicant; vt magno consensu tota scriptura tradit. Marc. 16. v. 16. Ioh. 1. c. 1. 12. c. 3. 18. 36. c. 5. 24. c. 6. 40. c. 8. v. 24. Act. 10. v. 43. Rom. 3. v. 22. Heb. 5. vers. 9.

13 Merito igitur repudiamus absurda deliria de vniuersali quadam redemptione, iustificatione, reconciliatione, remissione peccatorum, regeneratione, sanctificatione, imò & electione omnium hominum promiscuè, etiam infidelium, ac reprobatorum.

14 Nec enim indifferenter omnes homines elegit Deus, sed eos tantum, quos prædestinavit *eis vñ* *θεοῦ* per Christum, secundum *ἐκ* *θέλου* voluntatis suæ, ad laudem gloriose gratiæ suæ. quosque dedit Filio, tanquam oues & peculium. Quos autem prædestinavit, eosdem vocat secundum propositum, & efficaci vocatione trahit, vt veniant ad filium; eosque fide vera donat, vt pastoris sui vocem audiant & sequantur. Eph. 1. 5. 11. Iohan. 6. 36. & 10. 15. Rom. 8. 30.

15 Ideò sic definit Augustinus prædestinationem: est præparatio gratiæ donationis, quâ Deus nos adoptauit in filios per Christum Iesum. lib. de prædest. cap. 10. & de fide ad Petr. c. 35. Et de bono perseverantiæ c. 14. sic: est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicumq; liberantur. Item alibi: Prædestinatio est decretum miserendi, h. e. per gratiam & media ab ipso disposita ad summum finem, id est, gloriam, perducendi. Sicut contra Reprobatio est decretum non miserendi, sed in natiua cæcitate & perditione relinquendi, & tandem ob peccata in æternas pœnas abiiciendi.

16 Aliàs quidem prædestinatio generalius sumpta tum electionem, tum reprobationem, tanquam species, complectitur; ac præscientia quoque dicitur: quod Augustinus de bono perseverantiæ l. 2. c. 18. testatur his verbis: Vnde aliquando eadem prædestinatio significatur etiam nomine præscientiæ: sicut ait Apostolus: Non repulit Deus plebè, quam præsciuit. Rom. 11. Et enchirid. cap. 100. prædestinatio partim ad salutem, partim ad pœnam, refertur. Et tract. 43. in Ioh. ait Iudæos æternæ morti prædestinatos fuisse.

17 Ita prædestinatio, tanquam species, sub providentia Dei continetur: à qua differt eo, quòd hæc ad vniuersa se extendit: prædestinatio non item. Nam providentia Dei est præscientia certa rerum omnium, & voluntas liberè, sapienter, iustè cuncta de cernens, & decreta potenter efficiens; ac singulas creaturas conseruans & gubernans: & vniuersa ad fines suos eosque optimos dirigens: Prædestinatio autem ad rationales creaturas (puta homines, de quibus solis hîc agitur) & earum vltimum finem (vt beatitudinem) refertur.

18 Itaq; prædestinatio est æternū & immutabile Dei consilium, quo proposuit aliquos de humano genere, in peccatum ac mortem lapsuro, ex gratuita misericordia in Christo eligere, sanctificare, iustificare, æternaque vita donare: reliquos autem iusto iudicio relinquere in prauitate & peccatis suis, ac tandem æterna morte punire; vt in illis indebitam gratiam; in his debitam iustitiam ostenderet ad sui nominis gloriam. Fulgentius sic descripsit lib. 2. ad Monimū: Prædestinatio est præparatio operum Dei, quæ in æterna sua dispositione aut misericorditer se facturum præsciuit, aut iustè.

19 Sed hic cum Apostolo Rom. 8. v. 30. Eph. 1. 5 loquimur de *ἡ ἐκλογή*, id est, prædestinatione in specie, siue sanctorum, quæ est ipsa electio ad vitam & gloriam, ab æterno facta, qua suos discreuit à massa illa perditionis; & postea in tempore segregat à reliqua turba profanorum, ac secundum propositum vocat, iustificat, sanctificat, & tandem glorificat.

20 Huius electionis causa non potest esse fides præscita: sicut aliqui contendūt, veterum Pelagianorum errorem renouāres: quod apparet ex collatione dogmatum illorum & horum. Vide August. tom. 7. Epist. Prosperi & Hilarij Arelaten. ad Aug.

21 Cum enim fides ab electione, tanquā causa, dependat; præposterum est, effectum ostentare pro causa. Sic namque Apostolus, Eph. 1. 4. 5. Elegit nos Deus, vt essemus sancti, & inculpati, eoque etiam fideles: non quia sanctos & fideles futuros præsciuit. Idem dixit Augustin. de prædest. cap. 17. Elegit Deus fideles, sed vt sint, non quia iam erāt. Sic
A&.

Act. 13. 48. dicuntur credidisse, quotquot præordinati fuerunt ad vitam. Et Christus affirmat. Ioh. 6. v. 37. 44. omnes, quos pater dederit filio, quos pater traxerit, venire ad se. Denique electionis causam vnicam ponit S. scriptura *ad d. x. l. v.* Dei, qua proposuit eorum misereri, quorum miseretur, pro beneuolo affectu voluntatis suæ, ad laudem gl'oriosæ suæ gratiæ, qua nos gratis effecit sibi gratos in illo dilecto Filio tuo Iesu Christo, Matth. 11. 26. 4 Rom. 9 16. Eph. 1. 6.

22 Vnde colligere promptū est, eos demū electos esse, in quibus fides vera, conuersio, iustitia, sanctitas, apparent suo tempore. Fructus enim hos bonos tantum abest, vt electio diuina excludat, vt potius includat, ponat, adferat, producat, & ex his, ceu *τεκμηρίοις* de nostri electione certi esse debeamus. Contrā qui nunquam veniunt ad Christum & licet vocati in eum non credunt, neque respiscunt à peccatis; ij neque ad vitam prædestinati, neque Filio dati à Patre, nedum Deo reconciliati, iustificati, sanctificati vnquam fuisse intelliguntur. Sic Aug. Non omnes vocati, sunt secundum propositum vocati, sed illi, qui electi ante constitutionem mundi. Nemo credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus Lib. 2. cont. 2. epist. Pelagian. cap. 9. Et lib. 1. ad simpl. quæst. 2.

23 Sed neque potest effectus misericordiæ Dei eligentis sic in hominis potestate esse, vt frustra Deus misereatur, si homo nolit: quia si vellet etiam ipsorum reprobatorum misereri, posset eos ita vocare, vt mouerentur & sequerentur; inquit idem Augustinus lib. 1. ad Simplicianum quæst. 2. Et de prædest. sanct. cap. 8. Hæc gratia, quæ occultè cordibus humanis diuina largitate tribuitur, à nullo duro corde respuitur. Ideo quippe tribuitur, vt cordis duritia penitus auferatur.

24 Nihilominus Euangelicę promissiones sunt & manent vniuersales: tum quia ad omnes & singulos credentes quorumvis locorum & temporum, pertinent, & vniuersos eas fide apprehendentes comprehendunt, ac vnumquemq; speciatim cōsolantur: tum quia in ministerio, & verbi prædicatione, omnibus in Ecclesiâ offeruntur; etsi non omnibus conferuntur: idque culpâ ipsorum propriâ.

Nam hypothesein & conditionem fidei illis annexam esse, luce meridiana clarius est ex dictis Ioh. 3. v. 16. Ita Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum dederit, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam: **Qui credit in filium, habet vitam, &c.** Actor. 10. v. 43. Huic omnes Prophetæ testimonium ferunt quod remissionem peccatorum accepturus sit per nomen eius Omnis qui crediderit in eum. Rom. 3. v. 22. Iustitia venit in omnes & super omnes credentes. Ac vocat quidem omnes Christus ad se, promittens refectionem & gratiam suam: sed non nisi venientibus vsufructu huius gratiæ communicat. Matth. 11. 28. His igitur est promissio verè καὶ ὄλος; non autem iis cõmunis, qui vocantem surdã aure prætereuat. **Qui enim non credit, iam condemnatus est: & nõ videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.** Ioh. 3. 18. 36.

25 Imò hæc credentium vniuersitas est ipsa Catholica Ecclesia Christi, quam in symbolo credimus, & cui vni diuinæ illæ opes Euangelij, & imprimis quæ vltimis articulis continentur bona, Remissio peccatorum, resuscitatio gloriosa, & vita æterna, promissa & propria sunt.

26 Licet enim Ecclesia generaliter dicatur cœtus vocatorum ad regnum Dei, & profitentium veram doctrinam: in quo multi versantur, & interdum eminent, hypocritæ: tamen vera Catholica Ecclesia est communitio sanctorum, ac panegyris, conuentus & concio primogenitorum, qui conscripti sunt in cœlis. Heb. 11. 23. sponsa, corpus, & grex ouium Christi; ciuitas, ager, vinea, domus Dei; gens sancta, regale sacerdotium: Id est; Ecclesia est cœtus prædestinatorum vel electorum ad vitam æternam, & spiritu sancto renatorum, vera fide Christũ recipientium, & in ea perseverantium: à Filio Dei inde ab initio mundi ex humano genere per verbi prædicationem collectus, & ad finem vsque colligendus. Ergo Ecclesia catholica est vniuersitas piorum tantum: non etiam Impiorum. Sic Augustin. ait, Ecclesiam Catholicam esse, quæ rectè credat in Deum: Et Catholicos, qui sint fideles & oues Christi. Ad Neoph. & tract. 45. in Iohann. Cyrill. Ierosol. cap. 18. catech. inquit: Ecclesia dicitur catholica, quia docet catholicè & perfectè omnia dogmata, quæcunque hominestenerentur cognoscere. Deinde propterea catholica dicitur,

tur, quia diffusa est per totū orbē, propter Euāgelium, quod prædicatur omni creaturæ: & eius ciues sunt omnes sanctificati homines, qui fuerunt, sunt & futuri sunt: vti loquitur idem Augustinus.

27 Hæc autem vera Ecclesia, ex puro ministerio verbi & sacramentorum, & obedientia erga illud agnoscitur: non autem ex visibili quodam splendore, numerosa multitudine, successione episcoporum, consensione externa, siue conspiratione, & fallacibus eiusmodi notis, quales Pontificij iactant; quales nec Phariseorum olim, nec aliorum impiorum synagogis vnquam defuerunt.

28 Atenim illi demum coetus Christianorum, pro veris Ecclesijs particularibus, ex quibus vna Catholica constat, agnoscendi sunt, in quibus vox Christi, hoc est, sincera doctrina Euangelij sonat, prædicatur, auditur, & recipitur: alienis dogmatibus reiectis: & sacramenta, Baptismus, & cœna, legitimè & secundum institutionem Christi dispensantur: tum etiam disciplina & obseruantia mandatorum Christi viget, ac vrgetur, vt omnes pie, iuste & temperanter viuant, & caritatis officia mutua præstent. Itaque illos etiam in hæcætibz solos, qui verbo Domini delectantur, & credunt, sacramenta ritè percipiunt, dignam Euangelio vitam agunt, & fratres diligunt, pro germanis Christi discipulis, eoque veris Ecclesiæ Catholice ciuibz ac membris habendos, & hos demum, non autem eos, qui contraria faciunt, thesaurorum diuinorum consortes esse, statuimus.

29 Falluntur igitur, & fallunt tum Pontificij, qui reprobos etiam & hypocritas, modò Christum ore profiteantur, & subsint Episcopo Romano, Ecclesiæ veræ & Catholice aggregant & annumerant, tum illi, qui eosdem reprobos gratiæ Dei & reconciliatiõnis, peccatorum remissionis, & iustificationis, ac sanctificationis, non minus atque electos & viua membra Christi Ecclesiæque, participes fieri, ac nihilominus perire, propterea quòd Dei ipsos pari cum electis gratia dignati consilium irritum reddiderint, & accepta semel beneficia Christi infidelitate sua perdiderint, admodum absurde comminiscuntur.

30 Cur autem ista gratia Dei non ad omnes, sed aliquos veniat, ad alios non veniat; occulta causa esse potest, iniusta esse

esse non potest, inquit August. de peccator. meritis & remiss. lib. 1. cap. 21. Vt enim discretio Ecclesiæ à cæteris gentibus alienis à fœdere, quas sunt incedere suis ipsarum viis. Act. 14. v. 16. penderet à solius Dei liberâ voluntate, & beneplacito: sic & singulorum eius membrorum efficax vocatio, & acceptatio, singulare & gratuitum Dei donum est, qui sine vllis præcedentibus meritis, cuius vult, miseretur, & quos dignatur, vocat, & quem vult, religiosum facit: ac eo declarat, quòd debita pœna reddatur damnato, indebita gratia liberato, vt nec ille se indignum queratur, nec dignum se iste gloriatur. Agamus ergò gratias saluatori, dum nobis reddimus non cernimus, quod in damnatione similiū etiam nobis debitū fuisse cognoscimus. Si enim vtriq; liberarentur, lateret, quid peccato per iustitiam deberetur: si nemo, quid gratia largiretur. Verba sunt Augustini Epist. 105. ad Sixtū: Vide quoq; lib. de prædest. sanct. c. 6. 8. 9.

31. Iam ergò tria illa summa dona à Christo nobis parata & parata, quæ post remissis articulis fidei contineri diximus, paucis consideremus.

32. Primum est remissio peccatorum: nempe donum illud Dei gratuitum, quo fidelibus iniquitates & peccata nō impurat, sed ex misericordia cōdonat offensas, & pœnas cōmeritas, propter vnicam & plenissimā satisfactionem mediatoris Christi: idque in hac vita: non demum à morte animabus purgatorio quodam igne lustratis & bene perpurgatis. Nam postquam hinc excessum fuerit, nullus remissioni peccatorū, vt nec pœnitentiæ, locus est relictus: nullus satisfactionis effectus. Hic vita aut amittitur, aut tenetur: ait Cyprian. contra Demetriā. Epiphan. hæres. 59. contra Nouat.

33. Sed post hanc vitam expectanda fidelibus est resurrectio carnis, id est, restitutio eiusdem substantiæ corporis, quod nunc gestant, eidem animæ vniri, & glorificati, ad beatam immortalitatem.

34. Denique vita æterna; finis fidei nostræ: 1. Pet. 1. 9. vltimum in pietate Christiana, quæ erit plena visio ineffabilis pulchritudinis, quæ sanctis & Deum timentibus reposita est: ait Augustin. in enchirid. cap. 5. vel, est illustris Dei agnitio & celebratio, conformitas cum ipso, lætitiæq; in eo, ac gloria, & felicitas immensa, omniumq; bonorum sufficientia, in æternum duratura.

DE FIDE ET IUSTIFICATIONE.

I.

Cum igitur fides sit vnicum medium, & instrumentum apprehendendi & percipiendi Christum, & summa eius beneficia nostræ salutis necessaria; naturam & vim fidei expendamus oportet.

2 Fides hæc non est ea, quæ dicitur historica, videlicet nuda cognitio, & assensio, quæ credimus assueurationibus diuinis; vel quæ profitemur & approbamus veram Ecclesiæ doctrinam, etiam cum lætitiâ: quod faciunt *αἰσθητικοί*, promissiones corporales cupidè arripientes; neq; est ea, quæ miraculorum dicitur, quæ est singulare quoddam donum & impulsus Spiritus sancti, ad mirabilia opera peragenda: qualis & hypocritis sæpè contingit.

3 Sed est *πληροφορία* & *πεποίθσις*, id est, certioratio, plena persuasio, & fiducia, vel notitia fiducialis, gratiæ reconciliationis cum Deo, promissionè gratiæ, salutis & vitæ æternæ, & iustitiam Christi sibi sigillatim & certissimè applicans, in fauore Dei acquiescens, tristitiam & metum superans, ac per caritatem efficaciter operans. 1. Thessal. 1. 5, 2. Tim. 1. 12. Eph. 3. 12. Gal. 2. 20. & . 6.

4 Hæc fides sicut est Electorum propria, sic est certa arrha adoptionis & hæreditatis cœlestis: quia *χάρισμα ἀρρητίμου* Dei: & hypostasis eorum quæ sperantur, ac certa demonstratio eorum, quæ non videntur, Heb. 11. 1. Nam omnibus credentibus in nomen Filij, dedit potestatem, vt filij Dei fierent. Ioh. 1. 12. Si filij, etiam heredes. Rom. 8. 17. Hæc spes non pudescit Rom 5. 5.

5 Itaq; non probare possumus illorum opinionem, qui fidem in electis penitus amitti & prorsus extinguere dicunt: quia sic gratiæ diuinæ, promissionum Euangelij, spei, salutisq; certitudinem, & ipsum solatij nostri firmamentum labefactant, adeoq; euertunt.

4 Licet enim etiam fideles subinde cum varijs dubitationibus, & dissidentia carnis suæ luctari necesse sit: imò fidem etiam quassent & sopiant lapsibus contra conscientiam: tamen fides victrix tandem emergit, nec vquam planè deficit aut excidit. Quia fidelis & verax est,

qui dedit initium, & promisit incrementum, ac perseverantiam. Nec intercessio Christi pro suis vnquam potest esse irrita: Oraui pro te, ne deficiat fides tua. Luc. 22. Quid autem orauit (inquit Aug. de corrupt. & grat. cap. 7.) nisi vt Petrus haberet in fide fortissimam, inuictissimam, perseverantissimam voluntatem? Et Chryl. ac Theoph. hac paraphrasi dictum illustrent: Etsi paulum concutiendus es, tamen habes recondita semina fidei. Rom. 8. 35. Ioh. 6. 39 & 10. 28.

7 Hac fide dicimus, hominem iustificari coram Deo; non vt merito, sed vt medio: quia fides Christum amplectitur, & nobis meritum ac iustitiam eius applicat ad salutem.

8 Iustificatio est actio Dei, quâ gratis, sine vlllo nostro merito, nobis credentibus peccata remittit, & meritum, iustitiam, obedientiam, & satisfactionem Christi imputat, & nos in gratiam recipit, ad gloriam suam, & nostram salutem ac beatitudinem æternam.

9 Principalis causa iustificationis est ipse Deus, qui iustificat impium Rom. 4. 5. & c. 8. 33. quia solus remittit peccata, & imputat iustitiam. Materialis & meritoria causa est satisfactio, meritum, sanguis & obedientia Christi, Rom. 3. 25. & c. 5. 8. Formalis est ipsa imputatio iustitiæ, qua coram Deo iusti constituimur. Finalis causa est, vt soli Deo gloria clementiæ & iustitiæ tribuatur, & nos salutem, eamque firmam & ratam, obrincamus.

10 Fides autem, non nisi instrumentalis causa iustificationis est ex parte nostra: quia fide ceu manu apprehendimus, & applicamus nobis iustitiam Christi, eiusque imputationem a Deo factam.

11 Ideo non concedimus Pontificiis, iustificationem esse infusionem iustitiæ inhærentis, fidei, spei, caritatis, ipsamq; regenerationem vel sanctificationem, qua fiat homo ex malo bonus & iustus: nec istud, fidem esse radicem & initium iustificationis, & ad eam disponere: sicut timorem Dei, cognitionem verbi eius: & peccatorum nostrorum; spem salutis: & similia. Bellar. de iustif. lib. 2. c. 2. 3. & lib. 1. c. 13.

12 Ac sola fide iustificari nos dicimus; quia sola fides est organon apprehendens iustitiam Christi, cuius solius sanguis expiat peccata: propter quem solum in gratiam a Deo recipimur, & iusti reputamur. Nam & ipsam fidem,
qua

quã virtus est, siue opus Deo cultum præstans, non minus, quam spem, caritatem & alia opera, excludimus ab efficiencia seu virtute iustificandi. vt homo non in se, vel vlius operis dignitate, sed in Domino gloriatur; cuius gratia, nisi gratuita sit omni modo, neque gratia erit villo modo.

13. Particula Sola, in hac enunciatione, Sola fide iustificamur, non est *αποσθήκη*, nuper demum à nostris excogitata, sed olim à veteribus doctoribus etiam vsurpata: quin & scripturis consentanea. Nam & in Euangelio inuenimus, *μόνον πιστευσ*, solum crede. Marc. 5. 36. Luc. 8. 50. Et apud Paulum frequentissimam illam antithesin, non ex operibus; sed fide, gratis, sine lege: &, non iustificamur, *εάν μή*, nisi per fidem. Gal. 2. 16. Et Patres disartè non raro idem habent, nos sola fide iustificari: vt Origenes lib. 3. ad Roman. 3. dicit sufficere solius fidẽi iustificationẽ, ita vt credens quis tãtum modo, iustificetur, etiamsi nihil ab eo operis fuerit expletum. Item, Ex nullo legis opere, sed pro sola fide Dominus ait; Remittuntur tibi peccata tua.

Athanasius ad Galat. 3. fidem solam iustificandi virtutem habere.

Basilius homilia de humilitate: Nouit pius, se sola fide in Christum iustificatum, Græca ipsius verba sunt hæc:

Αλλ' ἐγὼ μὲν οὐδ' ἐπὶ ὄντι αὐτὸν διχηματώδης ἀληθοῦς, πιστεῖ δὲ μόνῃ τῇ εἰς χεῖρὸν διδχημαμένον.

Hesychius in Leuiticum lib. 1. cap. 2. & lib. 4. cap. 14. Sola fide comprehenditur iustitia, non ex operibus.

Hilarius in Matth. cap. 8. fides sola iustificat. Chrysost. in Rom. 3. & ad Galat. 3. Apostolus docet, eum qui sola fide nititur, benedictum esse. Item, Quod in gloriationẽ induxit, nullis ad hoc vsus est operibus, sed fidem tantum exigens.

Theodoretus ad Roman. Sola fide remissionem peccatorum accepimus.

Ambrosius in Roman. cap. 3. 4. 8.

Sola fide iustificati sunt, dono Dei. Item: nullum requirit opus, nisi tantum vt credant. Sola fides posita est in salutem. Augustin. tractat. 42. in Iohan. Fide Sola possunt à peccatorum obligatione liberari.

Hieronym. in cap. 10. Roman. Deus ex sola fide iustificat.

Beda in Psal. 77. per iustitiam factorum nullus saluabitur, sed per solam iustitiam fidei.

Primasius ad Rom. c. 4. & 8. propositum Dei fuisse, ut sine operibus vel meritis per fidem solam iustificaret impios. Gentibus secundum fidem filiis Abrahamæ sola fides ad iustitiam reputatur. Fides sola sufficit ad iustitiam.

Rabanus Maurus in Epist. Iacobic. 2. Abraham per opera quæ fecit, iustus non fuit, sed sola Fide. Oblatio autem eius, opus & testimonium fuit fidei.

Idem Bernhardus exclusiuam eandem posuit. Sola fide hominem posse saluari: Iustificatum sola fide, pacem habere apud Deum. Serm. 22. in cantica. Epist. 77.

Deniq; Thomas Aq. in ep. ad Rom. c. 4. fatetur fidem fuisse sufficientem causam salutis Abrahamæ: sic dicens: Hic Apostolus ostendit, Iudæorū & gentilium paritatē post iustificationem ex perfectione fidei sufficienter iustificantis, quod ostendit exemplo Abrahamæ. Et in hymno: Ad firmandum cor sincerum sola fides sufficit.

14. Opponitur autem istud SOLA, non *εὐλαῖς* operibus: quasi fides iustificans sit cassa vel destituta bonis operibus; sed operum meritis: quæ quidem nulla esse possunt coram Deo. Quia bona nostra opera omnia sunt imperfecta, vitiola, polluta, qualia iustitia Dei non admittit. Deinde, quæ bonâ, sunt Dei dona; non nostra: deniq; licet bona, tamen sunt debita Ies. 64. 6. Eph. 3. 12. Luc. 17. 10. Si feceritis omnia, dicite, serui inuiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Ideo recte Augustinus dixit: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutiat eâ Deus. l. 9. Confess. c. 13. Item Humana merita conticescant, quæ perierunt per Adam, & regnet sola gratia Dei. Meritis suis nil tribuunt sancti, totum nõ nisi misericordiæ Dei. Item, Gratia saluifica non meritis redditur, sed gratis datur, propter quod gratia nominatur. Et: cetera vitia tantum in malefactis valent, sola autē superbia etis in recte factis cavenda est. Unde admonetur illi, ne dona Dei suæ potestati tribuendo seseq. extollendo, grauius pereant, quàm si nil boni operarentur. In Psal. 43. 88. 139. De nat. & grat. cap. 4. & 27. Idem Epist. 105. de verbis Apostoli, Stipendium peccati mors: Recte stipendium ait.

Quia

Quia debetur: quia dignè retribuitur: quia merito redditur. Non è contrario dicit, Stipendium iustitiæ, vita æterna, sed Gratia Dei, vita æterna: & ne hæc præter mediatorem alia quadam via quæretetur, adiecit: In Domino nostro Iesu Christo. Solus Christus pro nobis suscepit sine malis meritis pœnam, vt nos per illum sine bonis meritis consequeremur gratiam l. 4. ad Bonif. c. 4. Item: Moys eius, meritū meum. Non sum meriti inops, quandiu ille miserationum Dominus non defuerit. Et, dona sua coronat, non merita tua. In Psal. 104, v. 142. Sic Bernhard. serm. 61 Super Cant. & de annunc. Mar. Æternā vitam nullis potes meritis promereri. Et de lib. arb. Id totū gratiæ Dei est, quod creamur, sanamur, saluamur. Sufficit ad meritū, quod non sufficiat meritum. Merita habere cures, habita data noueris, fructum speraueris Dei misericordiam. Alioqui si propriè appellentur ea, quæ dicimus nostra merita, via regni sunt, non causa regnandi. Quin & Gregorius M. ait: Sciunt sancti, quod omnis humana iustitia iniusta esse deprehenditur, si diuinitus districte iudicetur, lib. 21. Moral. In Job. l. 23. c. 15.

15 Falsa sunt igitur dogmata pontificia; quod fide, quâ habitus infusus, & ratione efficientie; quodq; inhaerente iustitiâ; quod operibus caritatis iustificemur; quod aliquid mereri possimus; quod satisfactiones nostræ ad meritum Christi accedere oporteat; quod operū, imprimis orationis, Eleemosynæ, jejunijs, ea sit efficacia, vt sint meritoria vitæ æternæ; quod prædicatione justificationis gratuita studiū bonorum operum tollatur vel imminuatur: & quæ sunt his affinia. Bellar. de iust. lib. 1. ca. 12. l. 2. 15. l. 4. l. 5. c. 1. 7. Concil. Trident. sess. 6. c. 4. 6. 10. 26. 23. & 14. 6. 8. 9.

16 Sed de iustificantis fidei causis quoq; videamus. Fidei causa principalis est Spiritus Sanctus: instrumentalis, ministerium Ecclesiasticum, idè diuinitus institutum; prædicatione nempe verbi, & vsus Sacramentorum; illâ fides accenditur in cordibus, hoc confirmatur.

17 His medijs Spiritus Sanctus ordinariè quidem, attamen arbitrariè seu liberè vritur ad excitandam & fovendam fidem. Nec enim illis vis & efficacia infusa est aut alligata, sed Spiritus Sanctus spirat, vbi vult, & distribuit sua dona prout vult. Ioh. 3. s. 1. Cor 12. Itaq; duo extrema hic vitanda sunt, ne vel Enthusiastarum more diuina illa organa, tanquam in vtilia & evanida contemnamus, vel ijs plus æquo tribuamus, ac salutem necessariò affixam esse credimus: quod superstitiosis solenne est.

DE SACRAMENTIS.

I.

SA CRAMENTA Latini patres vocarunt, quæ Græci *μυστήρια*, uempe sacros ritus, arcana Dei beneficia, & cœlestia bona, ἀμυστήρις ignota & abscondita, significantes, & nos Deo consecrantes.

2 Sacramentum alioqui latinis, etiam dicitur, quod iurisiurandi sacratione interposita geritur; ut ait Festus: vel solennis obligatio iuramento intercedente. Sic nostra sacramenta quoque militari Sacramento, quo duci milites obligantur, (de quo Cicero lib. 1. de offic.) conferuntur. Ita Tertullianus cont. Prax. & de corona militis: Vocati sumus ad militiam Dei vivi, jam tunc, quum in sacramento (i.e. baptismi) verba iurauimus. Et Hieron. ad Heliodorum: Recordare tyrociniij tui diem, quo Christo in baptisinate consecutus, in sacramento verba iurasti.

3 Sed hac posteriori significatione jam ommissa, sciendum est, Sacramenti nomen propriè denotare signum, vel symbolum divinæ gratiæ: deinde latius vulgo sumi, pro signo & signato simul: vel tota actione, qua tum externa symbola, tum bona significata, Sacramentis videntibus dispensantur: Quanquam veteres alioqui sacramentum & rem sacramenti soliti sunt opponere, tanquam relata.

4 Notum enim & pervulgatum est illud Irenæi: Sacramentum constare duabus rebus: Re terrena & re cœlesti: lib. 4. contra hæres. cap. 34. sic loquitur de Eucharistia. Quod alij Patres his verbis expresserunt: Esse in sacramento rem sensibilem, & intelligibilem; mysterium significans, & rem in mysterio significatam: speciem externam, & gratiam internā: formam visibilē, & gratiam invisibilem: speciem corporalē; & virtutē spiritualē: figurā & veritatē, vel, (quod simplicissime dicimus) signum & signatū. Neq; discrepat quod ab aliis dicitur, sacramentum constare Elemento & verbo: quia hoc verbum tum mandatum de signo siue elemento divinitus instituto ac ordinato, ut sit sacramentum: tum promissionem gratiæ, & rerum significatarum continet: ideoq; forma est a sacramento: secundum illud

Iud Augustini: Accedat Verbum ad elementum, & sic sacramentum, Tr. 80. in Iohan.

5 Itaque veteres sacramentum definiuerunt signum visibile gratiæ invisibilis: Item: signaculum rerum diuinarum: Et Augustinus: verbum visibile. Alibi sic: sacramenta sunt signa rerum aliud existentia, aliud significantia; cont. Maximin. lib. 3. cap. 22.

6 Nos è scripturâ sic definimus: sacramenta sunt signa fœderis inter Deum & fideles: vel, sunt sigilla iustitiæ fidei, hoc est, sunt ritus, vel ceremoniæ diuinitus institutæ, vt promissionem gratiæ confirmet omnibus legitimè sacramenta vsurpantibus.

7 Ac per signa rectè definiri sacramenta, docuit ipse DEVS: Gen. 17. v. 11. Circumcisio est signum: & Apostolus Rom. 4. v. 11. declarat, vocans eam *σημείον*. Exod. 12. v. 13. Pesah erit vobis signum. Exod. 3. v. 17. Ezech. 20. v. 12. Sabbathatha dedi in signa.

8 Signum autem est id, per quod mens aliud intelligit, quàm ipsum est. Nec accipitur de solo elemento, vt aquâ in baptismo: pane & vino in cœna: sed de ritibus quoq; qui in actione, vel administratione sacramenti adhibentur: cum ij potissimùm aliud nobis significant, & incogitationem venire faciant: vt aspersio aquæ in baptismo: fractiõ, præbitio, manducatio panis in cœnâ, &c.

9 Inepta igitur est arguratio quorundam: Sacramenta sunt actiones, Ergò non rectè signa definiuntur. Quasi verò ceremoniæ visibiles, actionesq; solennes in sacro DE I cultu pleræq; non sint significationis causâ institutæ, receptæ, ac vsurpatæ.

10 Sunt autem sacramenta signa diuina, ordinaria, totique Ecclesiæ instituta & mandata: neq; solum *σημαντικά*, id est, significatiua rerum, vel præteritarum, siue *μνημονικά*, nobis in memoriâ bona præstita reuocantia; vt cœna Domini, passionis Christi; vel futurarum, siue bonorum percipiendorum *προγνωστικά*: vt resurrectionis nostræ: vel presentium, tanquàm typi, & picturæ, quadam similitudine, vel analogiâ repræsentantia & oculis subijcientia res mysticas & spiritualia Dei beneficia: sed etiam signa exhibitiva, quia *σφραγίδες*, sigilla, pignora, obsignantia c

tia & confirmantia, deniq; etiam applicantia singulis in vſu legitimo ſacramentorum res promiſſas, & ſignis viſibilibus repræſentatas: nempe gratiam ſœderis, adoptionis, & reconciliationis per & propter Chriſtum, quem cum omnibus ſuis beneficiis, credentibus & reſiſcentibus donat.

11 Hic enim principalis finis eſt ſacramentorum, vt tanquam appendices promiſſionis Euangelij, & verba viſibilia, ſint teſtimonia, ſigilla & pignora gratiæ Dei ſingularis, vniuerſis & ſingulis confœderatis ſive credentibus exhibitæ & applicatæ. Deinde accedunt alij fines, ut quod nos obſtringunt ad obedientiam erga Deum, & veram conuerſionem. quod diſtinguunt Eccleſiam ab aliis ſectis: quod oculis ſubiiciunt, conſeruant & propagant veram doctrinam: quod denique vincula ſunt publicorum congreſſuum, & mutuæ dilectionis.

12 Ac ſigna quidem pro temporum & ſignificandi opportunitate variata ſunt: res verò cœleſtis & ſignificata, vna & eadem eſt in omnibus ſacramentis, nempe Chriſtus, & eius ſalvifica *κοινωνία*, ſive communio, quam Deus omnibus electis promiſit, & largitur, ac viſibilibus Symbolis teſtificatur. Vna enim fides eſt, quæ omnes ſalvos facit; ad cuius vnitatem concordiffimè recurrentia fuere ſigna diuerſa, inquit Auguſtinus Epif. 157. & de peccat: merit. & remiſſ. lib. 2. cap. 29. & tract. 26. & 45. in Iohann. Et in Pſal. 77: In ſignis diuerſis eadem fides, vt in verbis diuerſis. Fide eâdem, ſigna variata: Sed in re, quæ ſignificatur, paria ſunt. Apoſtolum audi, Eandem eſcam ſpiritualem ederunt, quam nos: quia idem ipſe Chriſtus, &c. Eandem potum ſpiritualem, Chriſtum, biberunt: Et contra Fauſtum lib. 19. cap. 16. Magno errore delirare dicit eos, qui putent, ſacramentis mutatis, etiam res eſſe diuerſas.

13 Signis autem res coniunctæ ſunt vnione, quam vocant vulgo Sacramentalem, licet minus appoſitè dicatur vnio: cum ſigna nunquam vnquam fiant cum rebus

rebus signatis : & homini pio Christus se vniat, & gratiosa *παρουσία* praesens sit, non elemento. Quia in habitat per fidem in cordibus suorum. Eph. 3. 17.

14 Quamobrem vnio Sacramentalis non est substantialis mutatio, vel conuersio signorum in res. Talis enim *μεσότης* in nullo fit Sacramento : nec in cœna quidem : vbi signum in ipsâ actione, panis nomen, & propria retinet. Imò tolleretur illa mutatio alteram partem sacramenti, nempe rem terrenam : quâ sublâtâ, non potest vnio vel fingi.

15 Nec est occultatio, delitescencia, vel subsistentia rerum in signis ; quum in nullo Sacramento talis assistentia, vel inclusio, vel consubstantiatio facta legatur, nec magis in cœnâ, quàm in verbo fieri necesse sit : Neque Deus signis infuderit vim quandam physicam, aut *δύναμις* sive facultatem salvandi, iustificandi, sanctificandi : sed omnis eorum efficacia a solo Deo, tanquam autore, dependeat, qui mediis his fidem Electorum excitare, & stabilire, communionemque Christi magis magisque confirmare & obfirmare constituit : Nec denique vlli saniores Theologi, ne scholasticis quidem sive Pontificiis exceptis, sacramenta putarint esse veluti pixides, vehicula, aut latibula rerum cœlestium, sed contrarium statuerint. Bonaventura certè in libr. 4. Sentent. dist. 1. quæst. 3. ita scribit : Sicut ostentum est per plures rationes, non est aliquomodo dicendum, quod gratia contineatur in ipsis sacramentis essentialiter ; tanquam aqua in vase, vel medicina in pixide. Imò hoc intelligere est erroneum. Sed dicuntur continere gratiam quia ipsam significant, & quia, nisi sit defectus ex parte suscipientis, in ipsis gratia semper confertur. Ita intelligendo, quod gratia sit in anima, non in signis visibilibus. Hæc ille.

16 Itaq; quæ dicitur vnio Sacramentalis, nihil est aliud nisi mystica, relatiua & pactionalis, rerum spiritualium & cœlestium cum externis sacramentis sive symbolis copulatio, cohaeren-

coherentia, seu coniunctio, quâ per analogiam res signis repræsentantur, & intellectui sistuntur, ac fideli menti obgnantur, & communicantur à Deo Quod probatur tum ex natura, tum exemplis omnium sacramentorum.

16 Hinc variae de sacramentis loquendi formæ resultant. Sunt enim aliae phrasæ propriae, vt in quibus signo tribuitur, quod signi est; aut rei significatae, quod ei proprie competit; aut legitimo vsui promissio gratiæ annectitur: vt, circumcisio est signum & sigillum: Sanguis Christi purgat nos à peccato; Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluabitur.

Aliae sunt figuratae, in quibus signorum & signatorum nomina, vel propria, effectiue permutantur. Enalagen nominiū appellavit Theodoretus dialogo. 1. Fit enim plerunque, vt signa rerum ipsarum nomina accipiant, ait Augustin. Ep. 23. ad Bonif. In Leuit. q. 57. ad Dulciti. quæst. 6. Harum phrasium species sunt hæ: 1. Cum rei nomen de signo; vel *ἀπό τῆς εἰκόνος* signi nomen de re prædicatur 2. Cum effectus proprius rei tribuitur signo, vel *ἀπό τῆς οὐσίας* propria signorum, rei assignantur; Exempli causa: Circumcisio est pactum æternum, vel fœdus: Panis est corpus Christi: Christus est agnus paschalis: Baptismus abluit peccata: Corpus Christi frangitur: & similia.

17 Atque harum prædicationum omnium hic est scopus & sensus: signis repræsentari, offerri, obsignari & conferri ac exhiberi res signatas, sed in vsu legitimo. ideoque nec in externis signis hærendum, aut ea pro rebus habenda: quæ miserabilis est animarum seruitus; nec signa tamen fastidienda, sed religiosè sumenda esse.

18 Vsus legitimus est, cum pij siue fideles & resipiscentes, sacramentis eo modo & sine vruntur, quo & ad quem instituta sunt: extra quem vsum non habent signa rationem sacramenti, eoque nec impij rebus signatis fruuntur, etsi symbola percipiant. Quia verus & à Deo institutus vsus non est sine fide, & conuersione.

19 Itaque non admittere possumus aduersariorum hypothesen *ἀνεπίστατον*: Sacramenta conferunt gratiam & salutem ex opere operato: sacramentis est affixa & alligata salus, regeneratio, justificatio: Noui Testamenti sacramenta sunt

sunt exhibitiva; Veteris fuere tantum significatiua: iam dantur alia res signata, quam olim; & diuersa, quam in verbo & alia in aliis sacramentis; & ea quidem semper una cum signis ab externo ministro; & omnibus etiam sine fide sacramentis utentibus: ac si qua sunt his affinia *ψαδ ορ ορ ορ*

20. Duo agnoscimus Noui Testamenti sacramenta, Baptismum & Cœnam: illum regenerationis, hanc alimonie & sustentationis spiritualis symbolum: Non plura. Nec enim illis quinque Pontificiis sacramentis, Confirmationi, Ordini, Pœnitentiæ, Coniugio, Extremæ unctioni, definitio veri sacramenti competit: cum vel non sint ritus, nedum a Deo præcepti, vel non adiunctam habeant promissionem gratiæ, de qua hic agitur.

DE BAPTISMO.

L

Baptismus est sacramentum initiationis & inscriptionis in Christum, quo testatur & obsignat fidelibus, in nomine Patris, Filii & Spiritus sancti aqua baptizatis, ablutionem internam per sanguinem & spiritum: eos nempe recipi a Deo in fœdus gratiæ, mundari sanguine Christi à peccatis, & regenerari à Spiritu Sancto ad vitam æternam.

2. Duplicem in Baptismo ablutionem esse, externam aquæ, & internam spiritus; & illam quidem foris in corpore à ministro externo: hanc vero intus in animâ à Deo ipso fieri, patet, tum ex sacramentorum natura, quæ duabus partibus seu rebus, terrena & cœlesti, constant; tum ex illa clarissima distinctione Iohannis Baptistæ; Ego quidem baptizo aqua: sed qui post me venit, baptizabit spiritu sancto & igne. Matth. 3. v. 11. Ex hoc dicto discimus, ait Hieron. in commen. Iesaiæ 4. quòd homo tantum aquam tribuat, Deus autem Spiritum sanctum, quo sordes abluuntur & sanguinis peccata purgantur.

3. Externum symbolum, ablutio nempe, vel asperio, quæ fit aqua, confirmat fideles baptizatos de re significata, nempe interna ablutione, quæ fit per sanguinem Christi & Spiritum

Spiritum sanctum, id est, de summis duobus beneficijs, iustificationis, & sanctificationis & renouationis: idque ex vi promissionis, quam in Nouo Testamēto tam proprie quam figuratē legimus expressam, & ritui baptismi annexam; vt, **Qui crediderit & baptizatus fuerit, seruabitur.** Baptizare & ablue peccata. Baptismus est lauacrum regenerationis: & nos saluos facit. Marc. 16. 16. Act. 22. 16. Tit. 3. v. 5. 1. Pet. 3. 21.

4. Nec enim aquæ baptismi vis occulta & *επίπρωτα* quædam diuina lauandi à peccatis, & animas purgandi, indita vel impressa est; nec omnes, quotquot aquâ tinguntur, propterea etiam intus abluuntur sanguine & spiritu Christi: sed externus aquæ baptismus, est sacramētum, signaculum & pignus diuinum interni baptismi spiritus: qui per signum analogia conuenienti repræsentatur, credentibus obsignatur, & exhibetur iis in vsu legitimo. Aug. in Epist. Iohann. tract. 6. Aliud est aqua sacramenti, aliud est aqua spiritus Dei: Aqua sacramenti visibilis est: aqua spiritus inuisibilis est. Illa abluit corpus, & significat quod fit in anima: per illum spiritum ipsa anima mundatur. Et in Iohan. tract. 80. Cur non dixit Dominus; mundi estis propter baptismum, quò abluți estis, sed propter verbum, quò loquutus sum vobis; nisi quia in aqua verbum mundat. Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum visibile verbū. Vnde tanta vis aquæ, vt corpus tingat & cor abluat? nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur.

5. Et sanè in baptismo Christum induimus, vt ait Apostolus Gal. 3. 27. quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis; sed nos fideles, non infideles, nec hypocritæ. Nec enim temerè adiecit istud, in Christo, sed vt legitimū baptismum à profanatione eius discerneret. Quod dudum obseruauit etiam Hieronymus in istum locum: Si quis (inquit) hoc corporeum & quod oculis carnis aspicitur, aquæ tantum accipit lauacrum, non est indutus Dominum Iesum &c. Idem in Ezech. c. 16. In Ecclesia qui non plena fide accipiunt baptismum, non spiritum sanctum, sed aquam accipiunt, Aug. l. 4. quæst. in Numer. Non prodest baptismus, si desit fides. Et lib. 1. cap. 12. & lib. 4. cap. 24. contra Donatistas

ritas præfert Catechumenum credentem baptizato sine fide. Melior est, inquit, Cornelius nondum baptizatus Simone Mago baptizato. Iste enim & ante baptisma spiritu sancto repletus est, ille post baptismum spiritu immundo inflatus, Cyprian. Quantum fidei capaces afferimus, tantum gratiæ haurimus. vide libr. 2. epist. 2. ad Iubaianum.

Et in Levitic. q. 48. Invisibilis sanctificatio sine visibili signo esse potest: & rursus visibile signum sine verâ sanctificatione. Cyprian, &c.

6 Itaque non assentiri possumus ijs, qui scribunt, aquæ Baptismi, vim occultam abluendi peccata, justificandi, regenerandi inesse, & gratiam Spiritus Sancti nexu individuo cohærere; sic, vt quilibet aquâ tincti etiam intus sanguine & spiritu baptizentur: & Baptismum conferre salutem & omnes regenerare: nec ijs, qui ministris & signis externis actionem efficaciamve Spiritus sancti tribuunt: qui liberos sanctorum æquiparant infantibus gentilium à fœdere alienorum: qui Baptismi necessitatem absolutam fingunt: ideoque gynæcobaptismum magno conatu defendunt: qui ritus humanos & ab institutione Christi abhorrentes, Baptismo assuunt: multò verò minus ijs, qui pædobaptismum sublatum cupiunt.

DE COENA DOMINI.

I.

COenam Domini, alterum sacramentum, nostræ scilicet nutritionis, seu alimonix spiritualis, & mansionis cum Christo, definimus cum Apostolo 1. Cor. 10. *unio* corporis & sanguinis Christi. Plenius sic: Est actio sacra, in qua fit distributio panis & vini in cōgregatione fidelium ad recordationem Christi, ab ipso instituta, vt hoc signo testetur, se credentibus corpus & sanguinem suum, pro nobis traditum & fustum, communicare, & animas eorum pascere ad vitam æternam: Deinde vt solennes gratias pro redemptione nostri Christo agamus.

2 Duplex in ea cibus & potus nobis exhibetur, Vnus externus & terrenus, panis & vinum: alter internus & celestis, corpus & sanguis Christi. Sicut autem hæc distincta

sunt: tanquam signum & signatū: sic & manducatio & modus percipiendi distinguenda: signi fit ore; signati, fide: illud minister, cuilibet communicanti; hoc Dominus præbet legitimè cœnam vsurpanti.

3. Manducare carnem Christi est credere in Christum, quod pro nobis corpus suum tradiderit in mortē, & sanguinem fuderit, & hac fide remissionem peccatorum accipere, & per spiritum sanctum ipsi vniri, ac eius membrum fieri, vt ab eo tanquam capite, iustitiam & vitam æternam hauriamus, eique conformemur.

4. Firmissimi nō credimus ac tenemus veracissima Christi verba: Hoc est corpus meum: Et ea secundum ipsius Domini mentem, ex institutione cœnæ, ex scripturæ locis homogeneis, ex articulorum fidei & sacramentorum omnium *αὐθεντικῶν*, imò etiam ex vetustissimorum Ecclesiæ doctorum sententiâ, rectè sic intelligimus & exponimus, quod panis & vinum sint symbola, non inania, sed efficacia, communionis corporis & sanguinis Christi pro nobis traditi, & fusi ad remissionem peccatorum, quibus verâ fide perceptis, ad vitam æternam pascimur.

5. Liquet hinc vanitas calumniarum: nos à cœna corpus & sanguinem Christi excludere: nuda signa & præsentiam imaginariam, h. e. spiritus seu deitatis tantum ponere: testamentum Christi pervertere: omnipotentiam & veritatē inficiari, aliarumq; quibus aures & animos imperitorum adhuc implere, licet millies refutatis, aliqui haud erubescunt.

6. Subdolè hi statum controuersiæ declinant ac peruertunt, cuius ignoratio controuersiæ Eucharisticæ, & huius diuturnitatis potissima causa fuit. Pro bent, quæ sumunt & sibi credi postulant *εὐρηματός*: naturale & essenziale corpus Christi realiter in vel sub pane latere, manu ministri porrigi, oraliter manducari, ab infidelibus etiam, ad condemnationem.

7. Corporalis istius præsentiae & manducationis opinio, sicut ex Papatu hausta est: ita neruū præcipuum idololatriæ pontificiæ, arrolatrian dico in sacrificio Missæ, confirmat. Nos verò, vt à Missatico sacrificio, sic à *μενοσιώσους* & *περὶ νοσιώσους*, parum distantibus, meritò abhorremus.

8 Blasphemum enim est dogma pontificium, quod in Missa offeratur verum, reale, & propriè dictum sacrificium veri corporis & sanguinis Christi, idque propitiatorium pro peccatis & pro culpis, ac impetratorium beneficiorum spiritualium & corporalium. Concil. Triden. sess. 22. Can. 1. 2. 3. Bellarmin. lib. 1. & 2. de Missa.

9 Totum istud negamus: Ac primo quidem, Missam, in quam sacramentum cœnæ pessimè transformarunt, esse sacrificium reale. Rationes nostræ sunt evidentes: quia Christus sacramentum instituit, quod formâ differt à sacrificio: quia solus est sacerdos: quia æternus: quia semel seipsum obtulit in cruce, non in cœna: quia cœnam ipsi dicunt esse testamentum. At in testamento non hæres testatori, sed testator hæredi sua bona legat & offert: quia denique testamentum non est ratum nisi morte testatoris interueniente: Et Iesuitæ (vt Bellar. lib. 1. de Missa c. 25.) fatentur, Christum nõ mori propriè in Missa, sed in signo, seu repræsentari mortem Christi: Concludimus igitur: Missam non esse propriè dictum & reale sacrificium.

10 Patres quidem cœnam Domini sæpè nominant sacrificium, sed hoc sensu & ob has causas: quia Cœna Domini est *ἀνάμνησις*, recordatio & memoria veri sacrificij Christi: quia est sacrificium laudis & gratiarum actionis: quia panis & vinum offerebantur olim & consecrabatur ad usum cœnæ: quia singuli fideles, & tota Ecclesia, scin cœna Deo sistit & offert hostiam viam, rationalem & sanctam: quia oblationes & collectæ, sacrificia bonæ fragrantiae, vt vocantur Phil. 4. 18. pauperibus fiebant: quia denique effectus sacrificij Christi participes sumus, & intus mysticè nostræ animæ sanguine ipsius asperguntur & reficiuntur. Liquet hoc ex variis locis veterum doctorum, vt August. de civit. Dei, l. 10. c. 5. 6. 19. 20. de fide c. 19. cont. Faust. l. 20. c. 16. 24. Crystost. hom. 17. in Heb. Theod. in Heb. Theophyl. in Heb. 10.

11. Deinde insigni contumelia Christum afficiunt, qui aliud sacrificium propitiatorium introducunt. Nam ipse solus semetipsum sanctissimam & perfectissimam hostiam in odorem bonæ fragrantiae Deo patri ad nos reconcilians obtulit: quâ unicâ oblatione semel in æternum consecrauit omnes Electos: factus consummatus auctor salutis

æternæ: nec alius nisi Christus, tale sacrificium offerre potuit: quia sacerdotem hunc Deum esse oportuit, & suo sacrificio vim & dignitatem conciliare. Nam ex persona placet sacrificium, non ex sacrificio persona. Gal. 1. 4. Ephes. 5. 2. Heb. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

12 Denique cùm per solum hunc pontificem magnum habeamus aditum ad patrem, & thronum gratiæ, vt consequamur misericordiam, & gratiam inueniamus: idololatria manifesta est, Missæ vim impetrandæ gratiæ, & bonorum spiritualium ac corporalium assignare. Ephes. 2. 18. Hebr. 4. 14. 16.

13 Sed alia plurima quoque sunt in Missâ Papanâ minime ferenda, vel probanda; vt dogmata de consecratione, cuius tâta virtus sit, vt sacerdos corpus Christi è cœlo quinque verbis in panem elicere, & suis manibus tenere, ac pro lubitu tractare possit: de transubstantiatione, id est, mutatione substantiæ elementorum panis & vini in essentialem & realem carnem & sanguinem Christi, speciebus remanentibus, & accidentibus sine subiecto consistentibus: de oblatione pro mortuis: de inclusione, circumgestatione, & adoratione sacramenti: de concomitantia sanguinis & corporis: de mutilatione secuta, poculi subtractione, siue calicis prohibitione, laicis, quos vocant, facta: ne iam dicamus de mira metamorphosi totius sacre actionis à Christo mandatæ in theatricam, & mutum spectaculum: quod ceremoniis diuinis, ritus humanos, toto genere diuersos, ludicros & histrionicos, atque à Pontificibus multis impie confutatos centones substituerunt; quod in Missâ non est communitio, sed potius excommunicatio, cum solus sacrificulus cœnet, siue ientetur, & murmure tacito, atque idiomate peregrino, sua peragat mysteria; populum autem ieiunum, & ignarum, otiosumque spectatorem, dimittat: quod is non pane, sed hostiis, quas vocant, rotundis & nummulariis, imagine crucis pictis, vtitur, nec vino mero, sed aquâ diluto, & ex necessariis scilicet Papæ legibus mixto: quod ea non porrigit, sed eleuat & ostentat e minus: quod martyres & sanctos defunctos inuocat, vt hi quoque suis meritis patrocinentur ac impetrent Dei gratiam & prote-

protectionem astantibus, imò & absentibus, imò & mortuis: quòd Christi verba mutat, addendo Enim; Hoc est enim corpus meum: ac alia quædam; & omittendo illa maximè necessaria: Quod pro vobis datur. Denique plura eiusmodi, divinæ institutioni planè contraria, piis justam causam dederunt missam missam faciendi.

14. Cùm ad legitimum Eucharistias usum probatio sui ipsius, eoque vera fides, pœnitentia, & nova obedientia, peculiariter à quolibet communicato exigatur & requiratur: ac res sacramenti nulli ad exitium, sed omnibus eam percipientibus ad salutem detur: apertè liquet, erroneam quoque esse illorum opinionem, qui non tantum signa, sed etiam res signatas, nempe corpus & sanguinem Christi, ab incredulis, impijs & hypocritis, realiter, & quidem ad iudicium seu condemnationem, comedi volunt.

Et de secunda quidem parte hætenus.

(P. A. R. S. III.)

DE OFFICIO NOSTRO.

SEquitur caput vltimum veræ religionis, de gratitudine erga redemptorem, vel de obedientiâ fidei, & verâ conversione ad Deum: cuius necessitatem hodie cumprimis virgemus & inculcamus; quum multi gratiam Christi transferant in sæculam, & libertatem Christianam in licentiam commutent: ut queritur in epistola B. Iudas versio.

2. Conuersio est mutatio mentis & voluntatis à Spiritu sancto effecta, quâ peccator dolet ob commissas iniquitates, eaque odit & fugit; ac confugit ad Dei gratiam in Christo fide apprehenso, eique debitam obedientiam, ac bona opera, tanquam fructus pœnitentiæ, præstare serio studet.

3. Plenius & planius est nomen conversionis vel reuersionis, siue resipiscentiæ; quàm pœnitentiæ, siue

quæ tantum displicentiam facti denotat: Et longè melior
partitio nostra in mortificationem veteris, & viuificatio-
nem noui hominis: quàm illa pontificiorum, in cordis
contritionem, oris confessionem, & operis satisfactio-
nem.

4 Cui doctrinæ graues admiscet iudè errores: vt, quòd
contritio sit causa remissionis peccatorum: quòd etiam at-
ritio, id est, dolor imperfectus, utilis sit ad promerendam
gratiam: quòd confessio auricularis, id est, omnium pecca-
torum coram proprio sacerdote, sit necessaria iure diuino:
quòd remissa culpâ sæpe remaneat pœna: quòd æternæ pœ-
næ mutentur potestate clauium in temporales; quòd hæ tẽ-
porales pœnæ redimantur operibus satisfactorijs, qualia sunt
elemosinæ, ieiunia, orationes, peregrinationes, afflictiones
corporis molestæ, &c. quòd Deo quoque satisfiat pro reatu:
quòd iisdem satisfactionibus animæ liberentur à pœnis pur-
gatorii: quòd hæ pœnæ relaxentur per indulgentias, &c. Cõ-
cil. Trid. sess. 14. c. 8. 9. Bellarminus Tom. 2. Con. 4. lib. 2. de
pœnit cap. 10. &c.

5 Bona opera (conuersionis effectus) sunt ea, quæ à re-
natis, ex præscripto verbi Dei, viuâque fide, & puro corde,
fiunt ad Dei gloriam.

6 Excluduntur igitur opera non renatorum, Infidelium,
hypocritarum; ac bonæ intentionis, quæ vocant, & om-
nes *ἡεροθρησκείας*, id est, cultus ab hominibus confi-
cti. Licet horum iudicio valde boni fiat, aut saltem vi-
deantur.

7 Bona opera Renatorum, licet in hac vita minimè
perfecta sint, sed plurimis rebus inquinata; tamen Deo pla-
cens, & ab eo coronantur, non ob ullam inferorum dignitatẽ,
aut meritum, sed quia sunt ipsius dona, non virium, nostra-
rum, sed spiritus sancti effecta; & quia defectus eorum Chri-
sti iustitia, merito & satisfactione teguntur.

8 Et quanquam non sunt meritoria vitæ æternæ: tamẽ
omnino & necessario faciendâ sunt plurimis de causis, quæ
partim Deum, partim nos ipsos, partim proximos respi-
ciunt.

9 Nam Deus ea nobis serio mandat. Mandato igitur
obediamus. His celebratur & glorificatur Deus. Gloriam
igitur

igitur eius promoueamus. Hoc fine nos redemit, imò & condidit, vt in bonis operibus ambularemus; Imò & elegit in Christo, vt essemus sancti & inculpati: Eum igitur finem impleamus. Odit omnem iniquitatem, probat autem & diligit iustitiam. Eius autem placita nobis sunt & esse debent summum imperium & necessitas. Sunt deniq; tanta illius in nos merita, vt summis etiam officiis sat dignam gratitudinem testari nunquam possimus.

10 Deinde nobis etiam bona opera sunt necessaria, tanquam salutis nostræ *τιμήν*, & testimonia fidei non fictæ, ac conscientie bonæ: quæ nos certos reddunt de vocatione, justificatione & electione nostra, ac glorificatione futura: tum quia vera fides non exerit se solum per fructus suos & caritatem: sed isdem etiam exercetur & augetur: vt omnes virtutes morales crescunt exercitatione crebra. Tale autem incrementum nobis vtilissimum, adeoque necessarium est: tum quia nos oportet Satanæ resistere: neq; spiritum sanctum peccatis contristare, sed virtutibus exhilarare, eoque & corda nostra gaudio vero recreare: tandem vt omnis generis benedictiones assequamur, & contra poenas temporarias & æternas evitemus.

11 Denique ad proximorum ædificationem, veræ religionis, omnis iustitiæ & sanctitatis propagationem plurimum valent exempla bona: sicut contra scandala salutis aliorum ac promotioni veræ doctrinæ & regni Christi imprimis officiant. Ab his igitur omnino cavendum, illis studendum esse, magnâ contentione clamamus, & contra profanos, Epicureos, & Libertinos vigemus.

12 Bonorum operum norma est lex Dei moralis, Decalogo comprehensa. Hæc enim est illa doctrina, quæ congruit æternæ Dei sapientiæ & iustitiæ, & omnibus hominibus iuste coram Deo vivendi rationem præscribit: eosque ad obedientiam sub comminatione poenarum æternarum obligat.

13 Licet enim in novo Testamento liberi simus & immunes à ceremonialibus & forensibus statutis, olim à Deo per Moysen traditis: quorum hæc ad politiam Israelis bene constituendam, illa ad Leviticum cultum ritè peragendum spectabant: (quia nimirum solis Iudæis vsque ad Messiam

lara & imperata fuerant): tamen Ethica sive moralia præcepta nos etiam obstringunt, haud minus, ac priscos Israelitas: tum quia legi naturæ, (quæ lex humanæ menti primitus insculpta, postea per lapsum obscurata, sed in decalogo renovata fuit) planè consentiunt; tum quia à nostro Rege Christo confirmata & inculcata sunt.

14 Decalogus in duas tabulas dividitur; prout ab ipso Deo in duas has tabulas, ceu summa duo capita, relatus & inscriptus est. Exod. 34. 4. Deut. 4. 13. quarum prior Dei cultum, posterior officia erga proximum tradit: Et illa quatuor mandatis; hæc sex reliquis continetur. Rectior enim est divisio hæc, quam altera illa Papistica, quæ tria duntaxat in priorè tabulam refert, omisso simulacrorum interdicto; & in posteriorem septem congerit, prohibitionem concupiscentiæ in duo præcepta, nonum & decimum, discernens.

15 Ridiculè quidam huius ætatis doctores nostram partitionem dicunt nouam: cum autoritate Mosis & Pauli; deinde disertissimis suffragiis vetustissimorum authorum, tam Hebræorum quam Christianorum, nitatur.

16 Nam Moses duo prima distinxit versibus, & periculis: sicut ipso sensu quoque distincta sunt. Primum enim vnus Dei cultum, alterum colendi modum præscribit. Sic etiam Exod. 34. 14. 17. discernit hæc: ne incurues te Deo alieno, & post: ne facito Deos fusiles. Similiter Deut. 4. 19. Necolite solem; & ne facite sculptile: vbi distinguit prohibitionem imaginum, & adorationis fiderum: secundum duas species idololatriæ: quarum vna fictitium Deum colit; altera verum quidem Deum, intentione sua: sed fictitio cultu. Quod discrimen etiam Thomas (cui tamen illa per vulgata mutilatio decalogi propemodum ascribenda videtur) agnoscit, in 2a 2a quæst. 122. art. 2. Cultus alienorum Deorum (inquit) dupliciter obseruabatur. Quidam enim quosdam creaturas pro dijs colebant absque institutione imaginum, vt Varro dicit de antiquis Romanis: & hic cultus prohibetur primo: Non habebis Deos alienos. Apud alios autem erat cultus falcorum Deorum sub quibusdam imaginibus: & ideo oportune prohibetur & ipsarum imaginum institutio: Non facies tibi sculptile,

Postremum autem de non concupiscenda proximi domo & vxore, vna periodo, versu & sensu coniunxit Moses; imò etiam transposuit. Dicant igitur illi, quod sit nonum præceptum, si velint, esse hoc: Ne concupiscas domum proximi; Tum his opponimus Mosen in Deut. cap. 5. præponentem, vxorem ne concupiscas: Sin hoc malint dicere nonum: iterum à Mose revincuntur, qui istud in Exod. c. 20. postposuit: Quæ merathesis indubitatum argumentum est, Mossi, imò Spiritui Sancto, vnum & idem fuisse præceptum: non duo diversa. D. Paulus verò totā rem vno verbo complexus, Ne concupiscas, controuersia decidit. Alioqui tot præcepta numeranda forent, quot objecta concupiscentiæ, vel species, numerantur. Nec igitur illi decimum in duo dirimant, nec alteram de sculptilibus expungant.

17 Stant etiam pro nobis summi quique & omni exceptione maiores testes, quorum autoritates aliquot in gratiam studiosæ iuventutis ascribemus.

Philo doctissimus & eloquentissimus ille Plato Hebræorum, in libro de hærede divinatorum dicit, primum præceptum opponi multitudini Deorum, & docere, quòd *μοναρχεῖται ὁ θεός*. Secundum verò esse *ὅτι ἕν μὴ θεοπλασεῖν τὰ μὴ αἴτιος γροφίων καὶ ποταμῶν ἐπιβύλοις τέχναϊς, ἀὲς Μωϋσῆς ἐξήλασε τῆς καθ' αὐτὸν πολιτείας, αἰθροὺς φύλιν ἐπ' αὐτοῖς ψήφω ποιησάμενον, ἵνα ὁ μόνος καὶ ἀπὸς ἀληθείας ἑμαῖται θεός*. Tertium esse de nomine Dei, &c. Idem in lib. de decalogo pag. 513. bibliotheca regia, editione Paris. repetit: & alibi etiam inculcat secundum esse *ὅτι τῶν ἀγαλλμάτων καὶ χειροκμητῶν*, &c.

Iosephus lib. 3. Antiquit. cap. 4. disertè dicit: Primum legis mandatum docet, Deum esse vnum, & hunc solum colendum; secundum, nullius animalis simulacrum adorandum; Tertium, non temerè jurandum, &c. Nonum, ne dic falsum testimonium: Decimum, ne aliena bona concupisce. Sic ceteri quoque Hebræi.

Iam ex Christianis astipulantur nobis maximè authentici Doctores, tum græci, tum latini.

Origenes disertè tuetur nostram, & reprehendit aduersariorum divisionem. Homil. 8. in Exod. Si hæc
(non

(non erunt tibi Dij alij; & non facies tibi idolum) inquit unum mandatum putentur; non completur decem præceptorum numerus; & ubi erit decalogi veritas? & affirmat præceptum secundum esse, Ne fac idolum. Atque hoc ordine in illa homilia explicat.

Clemens Alexandrinus Stromatum, l. 6. pag. 290. 291. 292. Ponit quintum, de honore parentum; Decimum, de omnibus concupiscentiis tum animatorum, tum in-animatorum.

Ac observandum est, à βιβλιοφθόρου quodam locum Clementis mutilatum, ideoq; nihil esse, cur cum Pontificij, vel alij nobis opponant; quod secundum præceptum dicat esse istud: Ne assumito nomen DEI in vanum. Nam aliud ipsum sensisse, nec alterum mandatum de sculptilibus omisisse, patet his duobus evidentibus argumentis: Primum, ex acerrimis ipsius disputationibus contra imagines, in quas adeo frequenter & graviter invehitur, ut ipsas etiam artes pingendi, fingendiq; nobis veritas esse dicat: propterea quod lege DEI mandetur: Ne facias ullius rei similitudinem. Vide paginas. 248. 285, 303, edit. Comel.

Deinde ex ipso numero & ordine decalogi ibidem à Clemente posito, Si enim secundum sit de nomine DEI non assumendo vanè, tertiumque de Sabbatho sanctificando; quod fuerit quartum? Nam expressè subjicit hæc verba: Πέμπτος ἐξῆς ἐστὶ λόγος, περὶ πμῆς πατρὸς, &c. Ut igitur series decalogi consistat, restituenda est lex altera πρὸ τῶν ἀγαλμάτων.

Athanasius in synopsis lib. 2. vel Exodi, sic habet, δίκαι ἠθολογίαι; πρῶτην: ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ θεός σου. δευτέραν, ἡ ποιήσεις σεαυτῷ εἶδωλον, ἢ εἰκαστὸς ὁμοίωμα. Et decimum, Non concupisces, quæcumq; proximi sunt.

Gregorius Nazianzenus octo hexametris expressit Decalogum, elegantibus & ἀξιολόγοις: quos haud pigeat referre.

Οὐ γνώσῃ θεὸν ἄλλον, ἐπεὶ σέβας ὄν ἐνόση,

Οὐ σήσῃς ἰνδαλμα κενόν, καὶ ἄπνοον εἰκῶ.

Οὐ ποτε μαψιδίως μνήσῃ μέγαλοιο θεοῦ.

Σάββατα πάντα φυλάσσε μεταρῶτα καὶ σπείδεντα:

Ὅλβος,

Ο ΛΕΙΘΟΣ, ἢ πετέεσι φέρης χάριν, ἢ ἐπέοικε.
 Φόβειν ἀνδροφόνου παλάμης ἀγῶ, ἀλλοτρίης τε
 Εὐνῆς, κλεπίσωίω τε κακῆ φρονα, μαρτυρίω τε
 Υδάδῃ, ἀλλότριων τε πόθον αἰνῆ, ἐξ εἰάων.

Latinè sic sonant ad verbum:

Ne noris Deum alium, quia cultus solus unius est:
Ne statuas simulacrum vanum, & spiritus expertem.
Ne temerè memineris magni Dei. (imaginem
Sabbatha serva sublimia & umbrosa.
Beatus, si parentibus retuleris gratiam convenientem.
Fuge homicida manus scelus, alienique
Cubilis; Furtum malignum; testimoniumque
Falsum: alienorumq; desiderium, scintillam mortis.

Chrysostomus Tom. 2. exposit. in Matth. hom. 49. pag. 1090. Primum mandatum legis (ait) est cognoscere unum Deum: secundum abstinere ab idolis: tertium, non peierare: quartum, colere Sabbathum, &c. nonum, non dicere falsum testimonium: decimum, nullam rem proximi concupiscere.

Hesychius in Leviticum cap. 26. distinguit hæc præcepta numero: Ne habe Deos alios: & ne fac idolum, vel sculprile.

Zonaras Histor. tomo. 1. pag. 24. expressè recitat, ut nos. Primum præceptum (inquit) unum esse Deum affirmat, eumque solum colendum. Secundum jubet, nullius animantis imaginem facere, neq; adorare, &c. Decimum; nil alieni concupiscere.

Itidem Cedrenus in historiarum compendio pag. 61. Basil. edit. Similiter Procopius.

Sic Suidas in *πλαξίν* nobis prorsus astipulatur, ita recensens, uti nostra catechesis: Non erunt tibi dij alij præter me. Non facies tibi simulacrum ullius rei effigiem eorum, quæ in cœlis supra, & in terra infra, &c.

Sic & Nicephorus Xantopulus carmine
jambico decalogum exposuit:

Ὁ πλάξι γὰρ θεὸς ἐν δέκα λόγοις νόμος.
 Κύριος εἰς ἑσ' ἰσχυρὸς θεὸς μόνος.
 Εἰδῶλον οὐδὲν ἐργάσῃ τὸ πλάσαν.
 Οὐκ ἔσονται λήθη τοῦ θεοῦ κλήσιν μάτην.
 Μνεῖαν δὲ ποιεῖ τῶν σαββάτων ἡμέρας.
 Σὺν πατέρι τιμα τε, καὶ τῷ μητέρι.
 Ταῦτα μία πλάξ, ἢ δὲ πατέρω πάλιν.
 Ἡκιστα μοιχίδιον ἐργάσῃ γάμον.
 Ἄλλ' οὐδὲ κλέφεις ἐμφανῶς, κεκρυμμένως.
 Οὐδέ ἄν φοβήσῃς ἐκ θυμοῦ σου τὸν πῆλας.
 Ὑβρῆν τε μακρὴν ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου.
 Μηδ' ἀγαπήσῃς εἰ π τῷ πῆλας φίλον.
 Τούτους θεὸς χάσκει ἐν πλάξιν νόμους.

Latinè versus hi sonant ita.

Lex tabulis scripta decem verbis.
Dominus unus est Israël DEVS solus.
Idolum nullum conficies omnino.
Neg, sumes DEI nomen in vanum.
Memoriam celebra diei Sabbatorum.
Patrem honora tuum, atq, matrem.
Hec una tabula est: altera deinceps.
Minimè nuptias adulterio inquinato.
Sed neg, fureris palam, clandestinè.
Nec occidas excandescens irâ propinquum tuum.
Falsumq, longè amoue testimonium.
Neg, concupiscas, si quid propinquo carum.
Has tabulis insculpsit DEVS leges.

Inter Latinos patres Ambrosius & Hieronymus in commentariis epistolæ ad Eph. c. 6. nobis planè favent. Quatuor præcepta ponunt in prima tabula, & secundum, Ne facias sculptile: sed primum in secunda tabula, quintum, de honorandis parentibus. Ambrosij verba sunt hæc:

Quomodo hoc primum mandatum dixit, cùm confiteret, primum mandatum ita contineri? Non sint tibi alij Dij præter me. Deinde; non facies tibi similitudinem ullam, quæ sunt in cælo sursum, & in terrâ deorsum. Tertium; Non sumes nomen DOMINI Dei tui in vanum. Quartum: obseruabis, inquit, Sabbatha mea. Quintum autem: Honora patrem, & matrem; & cætera.

Sed, quia prima quatuor mandata ad Deum pertinent, hæc in primâ tabulâ contineri subintelliguntur. Cætera ad hominum, vt honoret parentes, non occidat, non fornicetur, non furetur, non falsum testimonium dicat, neque quicquam proximi sui concupiscat. Hæc sex mandata in secundâ tabulâ videntur scripta, quorum primum est: Honora patrem & matrem. Hac causâ ergo dixit: quod est mandatum primum in promissione; vt discerneret inter mandata, quæ ad Deum; & inter ea, quæ ad hominem pertinent.

Augustinus etiam Tom. 4. in quæst. V. & N. Testam. quæst. 7. nostram sententiam approbans, quatuor in primâ tabulâ, sex in secundâ collocat. Decem verba, inquit, decem sensus sunt. Ne sint tibi dij alij præter me: Hoc primum est: & subiecit secundum: Ne fac tibi vllam similitudinem, &c. Tertium, ne sumas nomen Dei in vanum, &c. Dehinc quarto loco, Sabbathum servabis. Hæc quatuor verba ad Deum proprie pertinent, in primâ tabulâ scripta. Deinde secunda tabula continet hæc: Honora patrem &c. 2. ne occidas 3. ne forniceris. 4. ne fureris. 5. ne falsum testimonium dicas. 6. ne concupiscas quidquam proximi tui. Hæc esse secundæ tabulæ, probat Apostolus Ephes. 6. dicens illud, Honora patrē, esse pr. mū. Quomodo esset primum, nisi in secundâ tabulâ ab eo cœpisset? Ita habes & mandata distincta, & numerum eorum consummat m.

summatum, & quæ & quot singulis tabulis scripta sint. Hæcibi Augustin.

Et licet alibi dissentiat, vt quæst. 71. in Exod. 1. 2. tria mandata in priorem tabulam reijciens: tamen ibidem integra verba secundi præcepti recitat, & primo coniungit non omittit, vt antagonistæ solent: Deinde rationem istius divisionis affert infirmam allegoriam: Trinitatis mysterium ternario numero adumbrari: quæ non necessario concludit.

Hanc quidem Augustini partitionem Thomas, & Scholastici Theologi in Papatu secuti sunt. Veruntamen non omnibus approbarunt. Rupertus Abbas Tuitiensis in Exod. cap. 20. aliter sentit: Quatuor (inquit) ex decem præceptis subserviunt dilectioni DEI: nempe. 1. Non habebis Deos alios. 2. Non facies tibi sculptile. 3. non assumes nomen Domini in vanum. 4. Memento Sabbathi: Reliqua sex subserviunt dilectioni proximi. Habuit hæc sententia suos quoq; suffragatores.

Denique Sulpitius Seuerus scriptor vetus, *ὁ ὁμοῦς* Martini, cuius vitam descripsit (vixit autē ad annum 420.) nobiscum facit. Lib. 1. Hist. sacræ sic scribit: Non erunt, inquit DEVS, tibi Dei alieni præter me. Non facies tibi idolum. Non sumas nomen Domini tui in vanum. Sabbatho nullum opus facies. Honorifica patrem & matrem tuam. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies, Non falsum testimonium dices adversus proximum tuum. Non concupisces quicquam proximi tui.

Hunc imitatus Polydorus Virgilius lib. 5. de invento-ribus rerum capitē nono eadem serie decalogum recenset: Vnum Deum colito. Nullius animalis effigiem colito. Per Dei nomen haud frustra deierabis. Festos dies piè & ritè celebrato. Parentes venerare. Hominem ne occideris. Adulterium fuge. Furtum non feceris. Nihil alienum concupiveris. Nec falsum dixeris testimonium.

Quod Censores Pontificij ferre non potuerunt. Idē in indice expurgatorio Belgico iusserunt expungi præceptum alterum: Nullius animalis effigiem colito! satis pro imperio. Cū igitur tot, & tantos autores habeamus: anne igitur adhuc adversariis nova, recens, nupera divisio nostra?

Cū

18 Cum lex Dei sit spiritualis : Rom. 7. 14. non exter-
nam modo, sed internam in primis obedientiam, & perfe-
ctissimam conformitatem hominis totius cum voluntate
Dei postulat. Ideo dum vitia prohibet, virtutes ex adverso
mandat : & ex parte totum, ex vna specie, ceteras cognatas,
earumque causas & occasiones, in singulis præceptis intel-
ligi vult.

19 Primum præceptum post præfationem generalem,
qua sibi Deus legislator autoritatem conciliat, & nos ad re-
verentiam & obedientiam excitat : quia sit noster Creator,
Dominus, & patronus beneficus : habet interdictum idolo-
triæ, vel cultus falsi fictitijque numinis : cuius variæ sunt,
imò infinitæ species.

20 Finis huius mandati est, vt vnus solus verus Deus
qui se peculiariter Ecclesiæ patefecit, internâ pietate, & purâ
religione, animoque sincero colatur, & honore debito affi-
ciatur.

21 Quod sit verâ ipsius agnitione, fide, spe, humili-
tate, patientia, dilectione & timore. Iubet ergo ; vt Deum
noris ex patefactionibus, vt ei soli fidas, acquiescas & inni-
taris : vt ab eo solo bona speres & expectes : vt humiliter ei te
submittas, ex collatione tuæ infirmitatis cum eius maiesta-
te : vt ei rebus adversis sine murmure pareas : vt eius con-
iunctionem & favorem anteferas omnibus etiam carissi-
mis, vt eum reverearis & offendere caueas. Contrariam im-
pietatem simpliciter & serio prohibet.

22 Secundo mandato prohibentur idola : & consequen-
ter *ἰδωλοθρησκεία*, vel supersticiosus, adulterinus & illegi-
timus cultus, hominum arbitrio inventus : vt si per, iuxta
vel ad *ἰδωλα*, id est, simulacra Deus coli fingatur.

23 Vt enim prius præceptum vnus veri Dei cultum :
sic hoc alterum, veram colendi veri Dei rationem præscri-
bit, & hunc finem propositum habet, vt vnus ille verus Ie-
hova ritè colatur, nempe in spiritu & veritate, secundum
verbum à se patefactum : eique sincerus, purus, religiosus,
spirituali naturæ ipsius congruens cultus tribuatur, & nullâ
superstitione contaminetur.

24 Non solum hic vetat Deus adorationem & cultum
idolorum, hoc est, simulacrorum : sed omnes prorsus ima-
gines,

gines ad divinum numen repræsentandum ab hominibus excogitatas, vel vñibus sacris adhibitas, aut religionis causa introductas. Itaque piè factum à magistratibus illis, qui statuas & iconas cuiusmodi è templis Christianorum eliminaverunt.

25 Quare deplorandum est, aliquot doctores etiamnum iconomachiam nostris exprobrare: ac vt vivis imaginibus Dei impugnandis strenuam operam impendant: pro vanis & mutis simulacris ita confidenter certare. Quasi vero contra tot disertissima Dei maudata, veteris idololatriæ tropæa sive monumenta publicè prostare expediat, imò oporteat. Exod. 20. 23. 24. Levit. 26. Deut. 4. 12. 16. 27. Iesaiæ. 40. 42. 44. Act. 17. 1. Ioh. 5.

26 Nec enim hoc mandatum (sive prohibitio simulacrorum) est, vt illis videtur, ceremoniale præceptum solis Iudæis latum, sed æternum & morale. Nam eadem hodie vigent interditi causæ quæ olim: ac idem periculum abominabilis idololatriæ Christianis imminet, si locentur simulachra honorabili sublimitate, vt bene monet Augustinus, in Psal. 113. deritib. Eccles. ad Ianuar. c. 10. & Ep. 49. 119.

27 Imò si rudi illi populo, qui puer fuit, Deus tam severe omnibus simulachris interdixit: multò minus in Ecclesia Christiana toleranda fuerint. Certè primis quatuor, imò quinque seculis purioribus caruit Ecclesia imaginibus: quin & nefas existimavit, eas in templis exstare, & Iesum apud simulacra colere. Testatur Ælius Lampridius in Alexand. Christianorum templa caruisse simulacris illo tempore. Sic Origenes libro 7. cont. Cels. Lactantius verò non dubitat ita pronuciare: Quare non est dubium, ait, quin nullareligio sit, vbicunq; simulachrum est Lib. 2. c. 19. Epiphanius discidit velum in templo pæferens imaginem Christi. Legatur epistola ad Ioann. Ierosol. quam vertit Hieronymus. Concilium Elibertinum in Hispania circa tempus Concilij Niceni decrevit Canone 36. Picturas in Ecclesia non esse debere, ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur.

28 At plebem erudiunt, ac id visui, quod auditui verbum, repræsentant. Ita quidem sunt opinati Pontifices Romani,

Romani, inde à Gregorio. I. Imò sic gentilis, ille Philosophus Maximus Tyrius: Admonet (inquit serm. 38.) simulacrum nos Dei, sicut pueros nota memorialis. Sed contra Spiritus Sanctus pronuntiat, simulacra esse doctores vanitatis & mendacij: Ieremiæ 10. 8. Habac. 2. 18. Zach. 12. 2. Et quoties Israel ea fecit habuitque, toties oblitum esse Iehovæ, & à Deo recessisse queritur Iud. 3. Hof. 2. 8. Tantum abest, ut in memoriam Deum revocarint. Item Christum crucifixum ob oculos nobis depingi prædicatione Evangelij, dixit Apostol. Gal. 3. 1. In quem locum Chrylost. & scholia Græca annotant, Iesum in ministerio, oculis fidei exactius spectari, quam olim à presentibus presentem. Ac quid quæso docerent mutæ statuæ, quæ interpretè desiderant, & à Deo abducunt ad terrena? Ideo August. l. i. de consensu Evangelij, ait: Errare meruerunt, qui Christum & Apostolos non in sanctis codicibus, sed in pictis parietibus quæsi-
verunt.

29 At ex corde prius idola extirpanda. Seculum igitur integrum ad evellendas has spinas, istis diligentibus pastoribus nondum sufficit? Imò removeantur ex oculis, ut eorum memoria deleatur ex animis: denique semel potius tollatur lapis offendiculi, quam de periculo ruinæ viatores usque moneantur. Sed plus satis de istis: reliqua pertexamus.

30 Tertium præceptum, vanam & contumeliosam divini nominis usurpationem ac mentionem, & omnem abusum verbi Dei prohibet; honorificam autem eius professionem & summam reverentiam, externis etiam verbis & factis ipsi deferendam, exigit: ut ne quidquam sive directe, sive oblique, sive consultò, sive imprudenter, in illius ignominiam cedat ac redundet.

31 Imperat ergo nobis studium veræ doctrinæ de Deo, & propagationem eius; celebrationem Dei: Professionem veritatis: item zelum, quæ est ardens dolor ob ignominiam Deo factam, eamque depellendi conatus: ac invocationem Dei legitimam, imprimis in iurejurando.

32 Nec enim simpliciter interdicit Deus omni iuramento, sicut anabaptistæ putant: sed illegitimo, falso, temerario, iniquo & inutili: præcipue perjurio, quo sciens

quis fallit, vel malitiosè falsa asserendo, vel quæ præstare nolit, promittendo. Concedit autem, imò etiam jubet, vt in nomine suo iuremus, sed in veritate, iustitiâ & iudicio; quemadmodum docet propheta Ieremias c. 4. 2. id est, vt iuramentum sit de rebus veris, certis, iustis, & gravibus: ac non nisi circumspectè, prudenter, & reverenter præstetur: vt cum de gloria Dei, & salute proximi agitur.

33 Cum Deus in iureiurando tum vt testis & *καρδιο-
γυώσκας*, tum vt vindex periurij, in ipsam quoque animam invocetur: nefas est per sanctos angelos vel homines, aliàsve creaturas jurare.

34 Quarta lex mandat sanctificationem sabbathi, id est, publicum Dei cultum in cœtibus Ecclesiasticis, & vsum ac conservationem ministerij, vt verbum divinum doceatur, audiatur & discatur: sacramenta administrentur & vsurpentur: opera caritatis exerceantur: & in primis sabbatum spirituale, id est, cessationem & quietem sanctam à peccatis, ac vt nos totos ei glorificando & celebrando consecremus.

35 Quinto præcepto sancitur ordo politicus, & mandat honor parentum, id est, omnium superiorum, aliisque præfectorum, qui consistit in reverentia, vel agnitione & observazione potestatis superioris: in amore, gratitudine & obsequio in rebus non impiis, ac in *ὑποταξίᾳ* tolerante infirmitates.

36 Sextum homicidia prohibet, eòq; & causas & *ἀφορ-
μὰς* eorum, vt iram, odium simultates, vindictam privatam, immanem sævitiam, *ἰμικαίρεκτανίαν*, ac similia vitia: requirit autem vitæ tam propriæ quàm alienæ conservationem, eòque iustitiam nullum lædentem, mansuetudinem ac placabilitatem, humilitatem, misericordiam, & quæcunque virtutes iuvandæ hominis incolumitati ser-
viunt.

37 Septimum interdicit non adulterio duntaxat, sed etiam fornicatione, & libidinibus, ac impuritate vniuersâ; item cogitationibus scædis, sermonibus obscœnis, gestibus lascivis, inclinationibus spurcis, & occasionibus ac irritamentis eiusmodi peccatorum; è contrario mandat continuam castitatem, tam in coniugata quàm cœlibe vita; ve-
recundiam

reundiam abhorrentem ab omni turpitudine : denique temperantiam seu moderationem appetitionum naturalium.

38 Octavum damnat furta quælibet, alienarum facultatum tum occupationes, tum detentiones, sive fraudulentas, sive violentas, & iniustos contractus, quocumque nomine vulgo censeantur : sancit autem conservationem bonorum à Deo singulis ad huius caducæ vitæ sustentationem tributorum, propriamque rerum possessionem : & postulat iustitiam commutativam, sedulum laborem, *αὐτοεργασίαν* sua sorte contentam, parsimoniam, frugalitatem, & liberalitatem in egenos.

39 Nonum vetat omne mendacium, quo falsâ, non in foro tantum vel iudicio, sed in communi quoque vita & consuetudine, seu verbis seu factis significantur animo decipiendi : requirit autem *φιλαλήθειαν* tum in theoria, tum in praxi, vel vitæ actionibus : candorem item, docilitatem, & constantiam in vero.

40 Ultimo præcepto concupiscentia prohibetur, quæ est propensio & motus animi ad prava, & appetitio quævis rerum legi divinæ repugnantium, & *απάθεια* in desiderio licitarum ac concessarum : eoque declaratur, Deum non externa tantum opera in actum erumpentia, sed interna eam mentis cogitata, & intimos animi recessus suæ naturæ & voluntati plane consentaneos postulare.

41 Vnde illud etiam recte colligitur, persuasionem & goriationem de perfecta implerione legis Dei & omnium eius mandatorum in hac vita, nihil aliud esse, nisi vanissimum somnium delirorum monachorum & Anabaptistarum : cum nullus mortalium, vel de iis, qui à sanctitate, perfectione, sive integritate laudantur in scripturis, ita fuerit omnibus numeris absolutus, aut ab omni labe purus, aut pravis concupiscentiæ motibus immunis, quin à rectitudine legis in plurimis aberrarit, & in verita si non cõsensione plenâ, saltem propensione cupidâ millies inclinaret.

42 Neq; tamẽ ideò lex frustra vel olim à Deo lata est, vel hodie populo Dei proponitur & inculcatur : multò verò minus Ecclesia Christiana releganda est, ut Antinomis allu-

benefit. Nam & vniuersos homines erudit, ac docet, quæ sit illa bona, bene placens, & perfecta Dei voluntas. Rom. 12. v. 2. quæ faciendæ, quæ fugiendæ: & malos metu poenarum, omnibus transgressoribus legis constitutarum, ceu freno, a peccatis retrahit; eoque audaciam improborum coercet, & disciplinam humanæ societati necessariam tuetur ac conseruat. Ipsos autem renatos quotidie in agnitionem peccatorum adducit, & de sua *ad uicium* commonefacit, vt de se, suaque propria iustitia desperantes, ad Christum, qui legis finis est, confugiant, & impletionem legis ac iustitiæ ab ipso præritam amplectantur: denique his etiam certissimus canon est vitæ, veræque gratitudinis, & normæ cultuum Deo præstandorum, ad quam se totos, omnemque vitam conforment; ac licet ob imperfectionem, metam non apprehendant, tamen Apostolæ exemplo, vnum hoc agant, vt eorum quæ a tergo sunt obliuiscens, ad ea verò, quæ a fronte sunt contendentes, scopum versus ferantur ad palmam supernæ vocationis Dei, in Christo Iesu. Phil. 3. 12. 14.

DE INVOCATIONE DEI

OMnibus Christianis adultis est necessaria, Dei invocatio; quia præcipuus eius cultus est, quem à nobis frequenter exigit; & mediū ac ratio impetrandorū beneficiorū ipsius, ac testimonium spiritus adoptionis in cordibus habitantis. Quia etiam ad assiduas preces instinctus naturæ impellit, & extrema nostra inopia nos adigit.

2. Est autem invocatio Dei, oratio, vel etiam affectus aut desiderium, quo petimus à solo vero Deo propter Christum Mediatorem, secundum ipsius mandatum & promissiones, bona spiritualia & corporalia; quæque pro acceptis gratias agimus.

3. Deo *deique* ac legitima precatio notas habet has. 1. Dirigitur ad vnum verum Deum, Patrem, Filium & Spiritum sanctum, quarum personarum nulla excluditur, etsi vniuersim, vt Pater, nominatur. 2. Proficiscitur ex humilitate, non su inopie, & vero cordis affectu. 3. Fit in fide Mediatoris.

4. Secundum promissiones: quæ cum non sint vniuersi di nec

di; nec omnia similiter petit, sed alia simpliciter, ea videlicet, quæ ad gloriam Dei, nostræq; animæ salutem omnino pertinent: alia cum hypothesi, se diuinæ voluntati subiucendo: nempe bona corporalia, si Deo placeat, ac nobis expediat. De quibus sic statuere debes, vt Augustin. monet. Si scit Deus tibi prodesse, dabit illa: Si non dederit, non proderat habere illa. Tract. 7. in Iohan.

4. Impie igitur faciunt, qui creaturas, Angelos, aut homines defunctos inuocant, quiq; idola & res inanimas (vt lignum, signum ve crucis) adorant: & sanctos mortuos Christo mediatores *προκαλλήλας* vel subordinatos adiungunt; & impietatem hæc futilibus ac vanissimis distinctionibus *λατρεσίας* ac *δουλείας*, & mediatorum redemptionis & intercessionis palliare conantur. Item, qui merita sua coram Deo, non secus ac ille Phariseus Luc. 18. allegat: qui preces lingua peregrina nec intellecta concipiunt & effutiunt, ac ad certum numerum recitant, idque cum opinione meriti remissionis peccatorum & vitæ æternæ: qui deniq; promissiones quascunq; libet, sibi comminiscuntur: expressas autem in verbo diuino in dubium vocant, & fidem exauditionis legitimarum precum, arrogantiam & securitatem appellant.

5. Vt sciremus & quid, & quo affectu petendum esset, Dominus noster Iesus Christus, summus ille recte dicendi & sapiendi magister, nobis formulam exquisitissimam, & vniuersalem præscripsit, vnde Dominicam Orationem vocamus: totius Euangelij breuiarium nominauit Tertullianus; ad cuius tamen singula verba non ita sumus astricti, quin & alijs vti liceat, modo eas res & eo modo precemur, quas & quo Seruator in hoc compendio nos orare iussit. Sic ait Tertullianus, Hic est modus legitimus orandi, in quo summam precationes vniuersæ piorum continentur. Cyprian. in sermone de Oratione Dom. Dei Filius etiam orandi formam dedit; ipse quid precemur, monuit & instruxit. Quæ vera magis ad Patrem precatio, quam quæ à Filio, qui est veritas, de eius ore prolata est: vt aliter orare quam docuit non ignorantia sola sit, sed & culpa.

6. Hæc forma precum tribus partibus constat: Proœmio, Petitionibus sex, quarum tres priores Dei gloriam, posteriores nostra commoda respiciunt, & Epilogo. Iniquam
autem

autem censuram illorum non moramur, qui scribunt, pet-
peram à nobis in Catechismo sex numerari, quia septima
petitio sit hæc, Libera nos à malo; eaq; cum sexta non con-
fundenda. Nam aduersatiua particula, sed, aperte demon-
strat, illud posterius membrum esse exegesis prioris, ne nos
inducas in tentationem, sed libera, &c. Deinde Tertullia-
nus in libro de oratione nobiscum sentit; Et Cyprianus de
oratione Dominica, non diuersam hanc petitionem dicit,
sed clausulam, vniuersas petitiones collecta breuitate con-
cludentem. Sed quid attinet, de numero pugnare, modo de re
& sententià verà constet?

7 In proemio compellamus Patrem nostrum cœle-
stem: ex iussu Seruatoris nostri: quibus vocibus docuit, &
quem, & qua spe ac fide deberemus inuocare, nempe verum
Deum, Patrem æternum Filij cœterni, & ipsum Filium, &
Spiritum sanctum; quæ personæ distinguendæ, non separan-
dæ sunt: à quo, tanquam optimo & blandissimo patre, simul
etiam potentissimo cœli terræq; monarcha, nobis tanquam
filij adoptiuis, humiliter & votis concordibus, ac suspirijs
coniunctis supplicantibus, possumus & debemus summa
quæq; polliceri, & bona fiducia expectare.

8 Qui sugillant illud vernaculum, in Catechesibus &
Ecclesijs nostris receptū, Unser Vatter & viget dicendum
esse, Vatter Unser; commiseratione digni sunt. Nec enim
ita cauillarentur, si vel D. Lutheri versionem Germanicam
in Matth. cap. 6. & Luc. cap. 11. inspicere, vel Ioh. Brentij Cate-
chesin maiorem consulere, aut saltem audire vellent: vbi sic
ille pronuntiat: Male dicitur Germanicè, Vatter Unser, &c.
Germanica enim lingua non solet pronomina suis nomi-
bus postponere, sed præponere &c. Meminerimus veterem
errorem, cui assuescimus à teneris, in tantum valere, vt ne
quidem pro errore agnoscamus, &c.

9 Prima petitione sanctificatione nominis diuini pre-
camur, hoc est, vt ipsum ex operibus, & imprimis ex verbo
rectè agnoscamus; deinde verbis & factis indefinenter cele-
bremus: vt vbiq; gloria eius vigeat: contra verò, vt e medio
rollantur, quæcunq; Dei gloriam obscurant & profanant.

10 Secunda petit aduentum regni Dei, tum gratiæ, per
Euangelij prædicationem & nostri regeneratione, tum glo-

cum semel protectionem Dei aduersus malum petamus, qua impetrata, contra omnia quæ diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti: vt Cyprianus in expositione sua loquitur.

116. Denique falsissimas illas criminationes; Catechesin nostram Epilogum preceationis Dominicæ vocare in dubiū vel eum tantummodo in gratiarum actionem transformare ipsa Catechesis refutat; & quotquot eam vel aspexerint, tum de his, tum de aliis eiusmodi, quæ sine fronte nobis affinguntur, certè nos excusabunt.

Ex hac breui & perspicua sana doctrina repetitione, liquido cuius de religionis nostræ apud & in & fidei cetera, & deq; calumniarū contra nos temere iactatarū vanitate constare potest. Quod vberius etiam, si opus sit demonstrabitur. Oramus autē Deum Patrem, & Filium eius, Dominum nostrum Iesum Christū, vt per Spiritum sanctum nos sanctificet in veritate sua, verbiq; sui, quod est veritas, lucem nobis & posteritati vsque in diem plenæ redemptionis seruare velit, ad sui nominis gloriam & nostram salutem. Amen.

*Tertullianus lib. de præscriptionibus aduersus
hæreticos.*

Sed in primis hoc propono: vnum vtiq; & certum aliquid institutum esse à Christo, quod credere, omni modo debeant nationes, & idcirco querere, vs possint, cū inuenerint, credere. Vnius porro & certi instituti, infinita inquisitio non potest esse: quærendum est, donec inuenias, & credendū, ubi inueneris: & nihil amplius nisi custodiendum, quod creditū: si dum hoc insuper credis, aliud non esse credendum, ideoq; nec requirendum, cum id inueneris & credideris, quod ab eo institutū est, qui non aliud tibi mandat inquirendum, quam quod instituit. De hoc quidem si quis dubitat, constabit penes nos esse id quod à Christo institutum est.

Regula est autem fidei, vt iam hinc, quid defendamus, profiteamur, illa scilicet, quæ creditur, vnum omnino Deum esse, nec alium præter mundi conditorem, qui vniversa ex nihilo produxerit per verbum suum primo omnium emissum: id verbum filius eius appellatum, eius in nomine Dei variè visum Patriarchis, in Prophetis semper adirum, postremo delatum ex spiritu Dei & virtute in virginē Mariam, carnem factum in utero eius, & ex ea natum hominē & esse Iesum Christum: exinde predicasse nouam legem, & nouam promissionem regni cælorum, virtutes secisse, fixum cruci, tertia die resurrexisse in cælos ereptum sedisse ad dexteram patris, misisse vicariam vim spiritus sancti, qui credentes agat: inueniunt eum claritate ad sumendos sanctos in vitam æternæ & promissionum cælestium fructum, & ad profanos iudicandos igni perpetuo, facta vtriusq; partis resuscitatione cum carnis restitutione. Hæc regula à Christo vt probabitur instituta, nullas habet apud nos quæstiones, nisi quas hæreses inferunt, & quæ hæreticos faciunt.

